PASTEUR

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet Erdöl

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Yayınları, no: 31
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, no: 6

Eserler
Mu‘allim Ali Vehbi
Resimli Gazete

Yayının Adı
Pasteur

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet Erdöl
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İzgöer
Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Grafik Tasarım
Vahdettin Atik

Baskı - Cilt
Mavi Ofset
Ziya Gökalp Mah. Süleyman Demirel Bulvarı,
İş Modern B Blok Kat: 1 No: B22, 34490 İkitelli Osb/Başakşehir/İstanbul

ISBN: 978-605-72950-1-9

İSTANBUL 2022

ÖNSÖZ

Fransız kimya ve biyoloji bilgini olan Pasteur (1822-1895), tarihe "kuduz aşısını bulan bilim adamı" olarak geçmiştir. Diğer buluşlarının yanı sıra Pasteur'ün bilime yaptığı bu önemli hizmet, tıp dünyasını yüzyıllarca meşgul eden bir meselenin de kesin bir şekilde nihayete ermesini sağlamıştır. Böylece onun açtığı çığır sayesinde kuduz kaynaklı pek çok ölümün önüne geçilmiştir.

Pasteur'ün dünya üzerindeki yankısı, tabiatıyla Osmanlı'ya da aksetmiştir. Onunla ilgili Osmanlı basını ve matbuatında pek çok yazı kaleme alınmıştır. Osmanlı tıbbına ait çeşitli ihtisas kitaplarının içinde birçok bölüm ile süreli yayınlardan Besim Ömer Paşa'nın sıhhî yıllığı olan *Nevsâl-i Afiyet, Tercüman-ı Hakikat, İkdam, Sabah, Servet-i Fünun, Tasvir-i Efkâr, İstanbul Seririyatı* gibi gazete ve mecmualarda Pasteur geniş ölçüde kendisine yer bulmuştur. İncelemelerimiz sırasında matbu eserler arasında Ali Vehbi'nin yazdığı *Louis Pasteur* ile *Resimli Gazete*'nin neşrettiği *Pasteur* unvanlı ve hacim itibarıyla küçük ama muhteva itibarıyla büyük olan iki kitapçık dikkatimizi çekmişti. Muhtevalarına baktığımızda her iki eserde ana hatlarıyla Pasteur'ün hayat hikâyesine değinilmiş ve bu değerli bilim adamının doğduğu tarih ve yerden başlanarak ailesi, eğitimi, insanî özellikleri, hocaları, çalışma azmi, hastalarına olan ilgisi, idarî görevleri, aldığı ödüller, araştırma ve buluşları, mesai arkadaşları ve bilim çevrelerine kadar pek çok konuda kısa ve özlü ifadelere yer verildiğini fark ettik. Bunun üzerine her iki kitapçığın yayınlanmasına karar verdik. İşte elinizde tuttuğunuz kitap söz konusu iki kitapçığın bir araya getirilmesi suretiyle hazırlanmıştır.

Kitapta transkripsiyonu yapılan metinlerin karşılarına görüntüleri konmuştur. Ayrıca Ekler bölümünde yayınladığımız kitapta Pasteur ve konuyla ilgili bazı hususlar hakkında Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde tespit

edilen belgelerin görüntü, transkripsiyon ve özetlerine yer verilmiştir. Yine okuyucunun istifadesi için kitabın sonuna indeks ilâve edilmiştir.

Eserde dikkatimizi çeken en önemli hususlardan biri, Pasteur'un yaşadığı dönemde Osmanlı tahtında bulunan Sultan II. Abdülhamid'in, devletin içinde bulunduğu zor şartlara rağmen ayırdığı önemli miktardaki bir meblağı, tayin ettiği bir heyetle birlikte 1886 tarihinde Paris'e gönderip orada açılan Pasteur Enstitüsü'ne hediye etmesidir. Bu davranışıyla sultanın bilime olan katkısını açıkça görmek mümkündür. Diğer taraftan ekte sunulan arşiv belgelerinden de rahatça izlenileceği üzere sultan, Pasteur'e sadece 10 bin frank göndermekle kalmamış, aynı zamanda bu önemli bilim adamıyla sıcak ilişkiler kurulmasına öncülük ederek kuduz aşısı ve uygulamalarını öğrenmek üzere Zoéros Paşa'nın başkanlığındaki hekim grubunu onun yanında eğitim almak için Fransa'ya göndermiş, ona birinci rütbeden Mecidi nişanı ve beratını takdim etmiş ve onu Osmanlı ülkesine davet etme nezaketinde bulunmuştur. Pasteur, bütün bu gelişmelerden duyduğu memnuniyeti Osmanlı heyetine ifade etmiş, sultana büyük methiyelerde bulunmuş, Osmanlı heyetine iki mektup ve bir fotoğrafını teslim etmiş, sultanın davetine icabet edememişse de Dr. Chantemesse'i göndererek bir anlamda şükranlarını ifade etmiştir.

Sultanın Pasteur'le olan yakın alâkası bununla da kalmamış, onun ölümünden sonra Paris'te adını yüceltmek gayesiyle dikilecek heykeli için de insanlığa olan hizmetleri ve Osmanlı tıbbına olan desteği sebebiyle 1.000 frank yardımda bulunulmuştur.

Pasteur'ü, Sultan II. Abdülhamid'in bilim ve güzel sanatlara olan ilgisini ve 19. yüzyılın son çeyreğindeki ilmî gelişmeleri hatırlamak adına hazırladığımız bu kitapta emeği geçenlere gönül dolusu teşekkürlerimi sunuyor, kitabın bilim çevrelerine yararlı olmasını diliyorum.

İnsanlığın ortak mirası olan bilim yolunda ilerlemek, hepimizin şiarı olmalıdır.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER v
KISALTMALAR vii
BELGE ÖZETLERİ vii
TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL x

Louis Pasteur

Muktedâ Bih Âdemler 8
Pasteur'ün Bazı Mev'izeleri 52
Pasteur Hakkında Söylenilen Bazı Meşhûr İbâreler 54
Pasteurün Târih-i Hayâtından Alacağımız Hisseler 58

Pasteur

Pasteur 78
Pasteur'ün Çocukluğu 82
Pasteur'ün Gençliği 86
Pasteur, Dârülmu'allimîn-i Âliye'de 86
Pasteur'ün İlk Keşfi 90
Pasteur'ün Teehhülü 92
Pasteur Nasıl Çalışırdı? 94

Pasteur Enstitüsü Nasıl Kuruldu? 98
Pasteur'ün Yetmişinci Sene-i Devriyesi 98
Pasteur'ün Vefâtı 100

KAYNAKÇA 146
İNDEKS 149

KISALTMALAR

BEO	Bâbıâli Evrak Odası
BOA	Başkanlık Osmanlı Arşivi
c.	cilt
C.	Cemâziyelâhir
Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
Haz:	Hazırlayan
İ. DH	İrade Dâhiliye
İ. OM	İrade Orman ve Maâdin
MF-MKT	Maarif Mektubî Kalemi
MV	Meclis-i Vükelâ
no:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
SBÜ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Ş.	Şa‘bân
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
Y.MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y. PRK. SGE	Yıldız Perakende Saray Görevlileri Evrakı
Y. PRK. SH	Yıldız Perakende Sıhhiye Nezareti Maruzatı

BELGE ÖZETLERİ

1 Kuduz hastalığının tedavisi için ilaç bulan Pasteur'e ödül makamında hiçbir devlet tarafından teşvik ve taltif maksatlı nişan verilmediği.....106

2 Pasteur'ün Paris'te açacağı enstitüye 10.000 frank gönderilmesi ve kendisine de birinci rütbeden Mecidî Nişânı verilmesi.....108

3 Pasteur'ün keşfettiği kuduz aşısı uygulamalarını görüp öğrenmek üzere Sultan II. Abdülhamid tarafından Paris'e gönderilen heyetten Zoéros Paşa'nın raporu. Heyetin; Pasteur'e padişahın gönderdiği nişanı beratıyla birlikte takdim ettiği, aşı ameliyatına katıldığı, padişahça gönderilen 10.000 frangı Pasteur'e verdiği, Pasteur'den padişaha ulaştırılmak üzere iki mektup ve bir fotoğraf aldığı 110

4 Küçükçekmece'de ortaya çıkan şarbon hastalığının yayılmasını önlemek için Pasteur usulü aşının emlâk-ı hümâyûna ait çiftliklerden birinde yapılması, aşı ihtiyacının karşılanarak gerekli masrafların Ziraat Bankasınca ödenmesi 126

5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hariciye Muallimi Dr. Mustafa Bey'in Paris'te doğumunun 70. yılı münasebetiyle Pasteur'ü ziyaret ettiği ve ayrıca Cerrah Péan ile görüştüğü 128

6 Sultan II. Abdülhamid'in Dr. Chantemesse aracılığıyla Pasteur'den mikrop dersleri vermek üzere genç, olgun, yetenekli bir hekim talep ettiği.....136

7 İnsanlığa olan hizmetleri ve Osmanlı ülkesinde ipekböceği yetiştirmek usulünü ıslah hususundaki yardımları sebebiyle Fransa'da Pasteur'ün adını yüceltmek gayesiyle dikilecek heykel için 1.000 frank yardımda bulunulması.....138

8 Pasteur'ün hayvanların bulaşıcı hastalıklardan korunması için icat ettiği aşı usulünün Osmanlı ülkesinde uygulanması ve baytar yetiştirilmesi için Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de bir sınıf açılması ve hayvan hastalıklarının önlenmesi hususunda gereken tedbirlerin alınması 140

9 Osmanlı ülkesinin her tarafında yılancık hastalığının Pasteur usulü aşılanmasına başlanacağından öncelikle Küçükçekmece kazası ile Çatalca sancağında uygulamaya konulmak üzere ihtiyaç duyulan aşı malzemesi ve şırınganın Avrupa'dan getirileceği 142

10 Hariciye Nezareti mümeyyizlerinden Ali Muzaffer Bey'in Pasteur'ün biyografisine dair *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınladığı makalenin kitap halinde yayınına izin verildiği 144

TRANSKRİPSİYON SIRASINDA İZLENEN USUL

Louis Pasteur kitabında uygulanan transkripsiyon usulleri şöyledir:

& Metin genel olarak 12 puntodur. Dipnotlar 10, indeks 11 puntodur.

& Metnin imlâsı günümüz Türkçe kurallarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Paragraflar, konu başlıkları ve yan başlıklar mümkün olduğu ölçülerde korunmuştur. Konu başlıkları ve ara başlıklar koyu puntolarla dizilmiştir.

& Osmanlıca metinlerin günümüz harflerine nakli sırasında hafif bir transkripsiyon uygulanmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerde ayn ‘ , hemze ’ karakteri ile gösterilmiş, apostrof olarak (') sembolü kullanılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzatmalarda â, î, û şekilleri tercih edilmiştir.

& Yer ve şahıs isimlerinde transkripsiyon uygulanmamıştır. Bu tür kelimelerde inceltmeler şapka ˆ karakteriyle gösterilmiştir.

& Rumî ve Hicrî tarihlerin Milâdî karşılıkları köşeli parantezde verilmiştir.

& 330, 335 şeklinde yazılan tarihlerin önüne köşeli parantezle [1] konarak rakam hem ikmal edilmiş hem de daha rahat anlaşılabilir bir hale getirilmiştir. [1]330, [1]335 gibi.

& Osmanlıca metinde unutulan, eksik bırakılan veya hatalı okunan kelimeler, tarafımızca düzeltilmiş ve ikmal edilmiştir. Düzeltmeler ve metinde eksik bırakılan kelimeler köşeli parantezde [ ] şeklinde gösterilmiştir. Hatalı okumalarda ise, kelimelerin aslı yazıldıktan sonra yine köşeli parantezde doğru okunuşları verilmiştir.

& Her türlü yerli veya yabancı kitap, risale, mecmua vb. basılı eserler italik dizilmiştir.

& Batı kaynaklı yer, şahıs, kurum vb. kelimelerin orijinal yazılışları verilmiştir.

& Her türlü ayet, atasözü, kelâm-ı kibar ve konuşma metinleri vb. italik dizilmiştir.

LOUIS PASTEUR

TRANSKRİPSİYON - METİN

Mu‘allim Ali Vehbi

LOUIS PASTEUR

Sabra Matba‘ası

Beyrut

معلم علي وهبي

لووي پاستور

ضيا مطبعه‌سي

بيروت

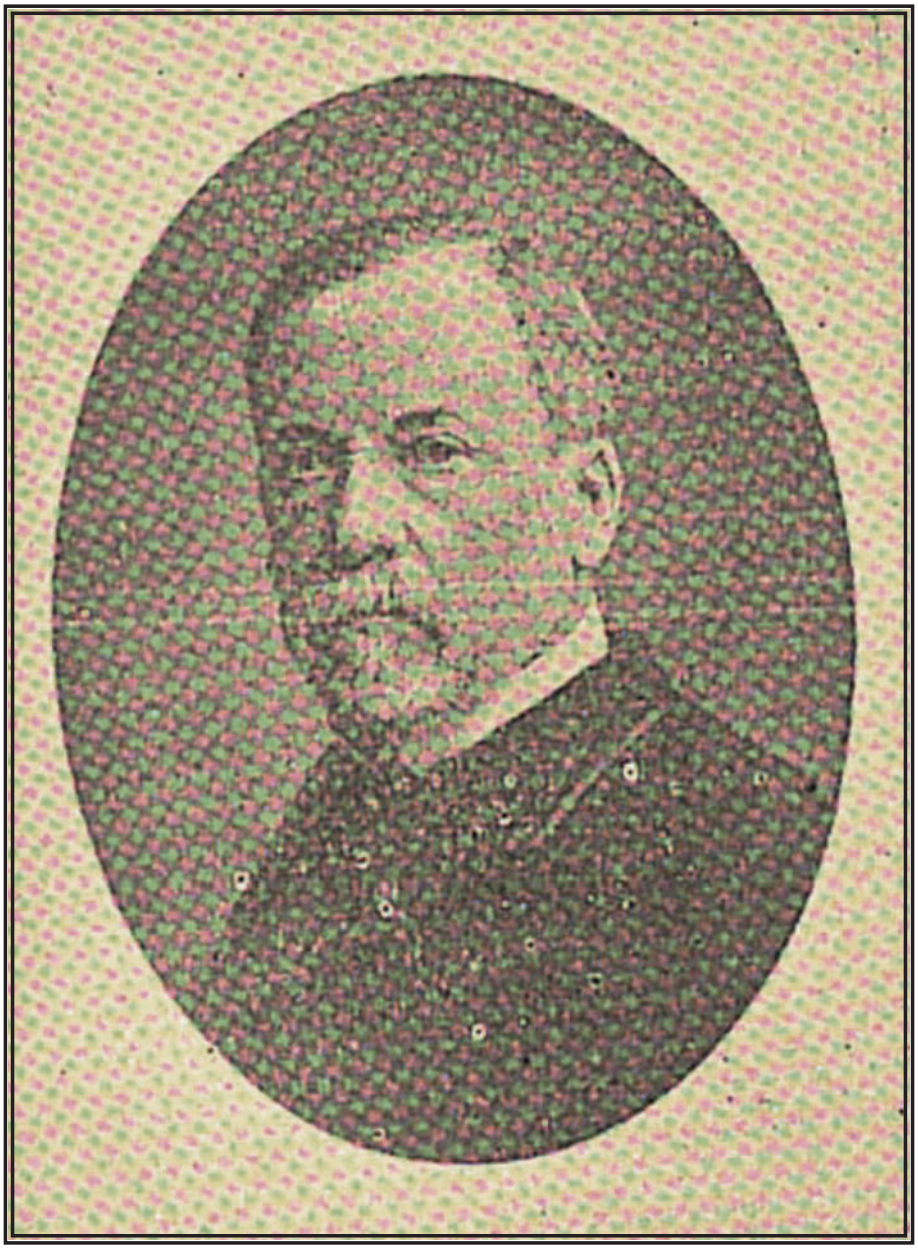

L. Pasteur

— ل. پاستور —

Muktedâ Bih Âdemler

LOUIS PASTEUR

1822-1895

Eser:

Doktor Ali Vehbi

Beyrut Mekteb-i Tıbbiyesi İlm-i Ensâc ve Rüşeym Mu‘allimi

Sabra Matba‘ası

Hukûku't-Tab‘ı Mahfûz

1918

مقتدی به آدملر

لووی باستور

۱۸۲۲ — ۱۸۹۵

اثر

دوقتور علی وهبی

بیروت مکتب طبیه‌سی علم انساج ورشیم معلمی

صبرا مطبعه‌سی

(حقوق الطبع محفوظ)

۱۹۱۸

(2)

Muktedâ Bih Âdemler

İnsâna ders-i ibret olmak için bazı gâyet mühim ricâlin târîh-i hayâtlarını bilmek lâzımdır. Bunların içinde ilim nokta-i nazarından bakılırsa en mühimlerinden birisi Pasteur cenâbları olduğundan bu zât-ı azîmin size muhtasaran târîh-i hayâtını nakledeceğim. Göreceksiniz ki hiç fevkalâde bir akıl ve zekâya mâlik olmayan bir insân ancak çalışmak, sebât etmek ve her gördüğüne dikkat edip hakîkati aramakla ne âlî derecelere vâsıl olup semere-i sa‘yini hayâtında iktitâf ediyor*.

---

* 1327 senesi Adana Mekteb-i Sultânîsi ders nâzırı ve ulûm-ı tabî‘îye mu‘allimi iken Vâlî-i Vilâyet Ahmed Cemal Beyefendi hazretlerinin arzularıyla mektebde umûmî konferanslar tertîb olunarak bunlara iftitâh olmak üzere tarafımdan kırâat edilen risâlenin sûretidir.

Pasteur'ün dâmâdı René Vallery Radot'nun *La Vie de Pasteur* nâm kitâbından birçok yerleri muktebesdir.

— ٢ —

مقتدی به آدملر

انسانه درس عبرت اولمق ایچون بعض غایت مهم رجالك تاریخ حیاتلرینی بیلمك لازمدر بونلرك ایچنده علم نقطهٔ نظرندن باقیلیرسه اك مهملرندن بریسی پاستور جنابلری اولدیغندن بوذات عظیمك سزه مختصرا تاریخ حیاتنی نقل ایده جکم کوره جکسکز که هیچ فوق العاده برعقل وذکایه مالك اولمایان برانسان آنجق چالشمق ثبات ایتمك وهرکوردیکنه دقت ایدوب حقیقتی آرامقله نه عالی درجه‌لره واصل اولوب ثمرهٔ سعینی حیاتنده اقتطاف ایده‌یور (١)

---

(١) ١٣٢٧ سنه‌سی آطنه مکتب سلطانیسی درس ناظری وعلوم طبیعیه معلمی ایکن والیٔ ولایت احمد جمال بك افندی حضرتلرینك آرزوارینه مکتبده عمومی قونفرانسلر ترتیب اولونه‌رق بونلره افتتاح اوراق اوزره طرفمدن قرائت ایدیان رسالەنك صورتیدر

پاستورك دامادی René Vallery Radot نك La Vie de Pasteur نام کتابندن برجوق بیرلری مقتبسدر

(3)

Louis Pasteur Fransa'da Jura departmanında Arbois şehrinde 27 Kânûn-ı Evvel 1822 sene-i Mîlâdiyesi zevâli sabâh ikide dünyâya geldi. Babası Napolyon Bonapart'ın askerlerinden olup müte‘addid muhârebelerde bulunarak Légion d'Honneur nişânını hâiz idi. Oğluna dâimâ muhârebâtdan bahseder ve vatanperverlik efkârını zihnine telkîh ederdi. Küçük Pasteur kendi gibi çocuklarla oynar, mektebe gider ve resme çok heves ederdi.

1838 senesi Pasteur'ü vâlideyni Paris'e tahsîl için gönderdiler. Fakat Pasteur ebeveyninden uzak kalmasına tahammül edemeyerek arkadaşı Vercel ile şu meâlde derdleşip esefler ederdi: "*Yalnız şu bizim selhhânenin râyihasını bir daha koklayabilsem zannedersem iyi olurum*".

"Si je respirai seulement l'odeur de la tannerie, je sens que je serai guéri."

Bir sabâh mektebin kapıcısı Pasteur'e: "*Sizi birisi görmek istiyor*" der. Pasteur bir de ne baksın, babasını bulur. Hemen birbirlerine sarılırlar. Vâlideyni de oğullarının kendi taraflarından uzak bulunmasına tahammül edemediklerinden Pasteur'ün pederi oğlunu mektebden çıkarır. Berâber şehirlerine avdet ederler. Fakat i‘dâdî mektebinin son sınıfına devâm etmek için Besançon şehrine Pasteur'ü gönderirler. Besançon, Arbois'ya yakın olduğu münâsebetle sık sık görüşebilirler.

— ٣ —

لووی پاستور فرنساده جورا ده‌پارتمانکده آربوا شهرنده ٢٧ کانون اول ١٨٢٢ سنهٔ میلادیه‌می زوالی صباح ایکیده دنیایه کلدی باباسی ناپولیون بوناپارتك عسکرلرندن اولوب متعـدد محاربه لرده بولونارق له‌ژیون دونور نشـانی حائز ایدی اوغلینه دائما محارباتدن بحث ایدر ووطنپرورلك افکارینی ذهنینه تلقیح ایدردی کوچك پاستور کندی کبی چوجقلرله اویناز مکتبهٔ کیدر ورسمه چوق هوس ایدردی

١٨٣٨ سنه‌سی پاستوری والدینی پاریسه تحصیل ایچون کوندردیلر فقط پاستور ابویننده اوزاق قالماسنه تحمل ایده میه‌رك آرقداشی وه‌رسه‌ل ایله شو مآلده دردلشوب اسفلرایدردی : یالکز شوبزم سلاخـانه‌نك رائحه سنی بردها قوقلایه بیلسه‌م ظن ایدرسه‌م ایی اولورم

« Si je respirai seulement l'odeur de la tannerie, je sens que je serai guéri. »

بر صباح مکتبك قاپوجی‌می پاستوره سزی برسی کورمك ایسته‌یور دیر پاستور برده‌نه باقسون باباسنی بولور همان بری برلرینه ضاریلیرلر والدینیـده اوغللرینك کندي طرفلرندن اوزاق بولونما سنه تحمـل ایده مدیکلرندن پاستورك پدری اوغلینی مکتبدن چیقاریر برابر شهرلرینه عودت ایدرلر فقط اعدادی مکتبنك صوك صنفنه دوام ایتمـك ایچون بوزانسون شهرینه پاستوری کوندریرلر بوزانسون آربوایه یاقین اولدیغی منا سبتله صیق صیق کوروشه بیلرلر

(4)

29 Ağustos 1840 senesi Pasteur bakalorya imtihânını verir (baccalauréat és lettre). Almış olduğu dereceler ise Yunan-ı kadîm lisânında Plutarque hakkında a‘lâ, Latin lisânında Vergil hakkında yine a‘lâ, ilm-i inşâ ve felsefede a‘lâ, târîh ve coğrafyada karîb-i a‘lâ, ulûm ve fünûnda ise aliyyü'l-a‘lâdır.

Pasteur, Besançon İ‘dâdîsi'ni bitirdikden sonra tekmîl-i tahsîl için ancak Paris gibi büyük bir muhîtde bulunmasını artık idrâk ederek ikinci defa olarak Paris'e gider. Ebeveyninden uzak kalmağa tahammül eder. 1843 senesinde Saint Louis Lisesi'nde iki mükâfât kazanır ve Fransa'nın umûmî liselerinin müsâbaka imtihânında ulûm-ı tabî‘iyede altıncı çıkar. Dârülmu‘allimîne ve Sorbonne Darülfünûnu'nda J. B. Dumas'nın kimyâ derslerine sâir akrânıyla devâm eder. Bu mu‘allimin derslerini çok takdîr eder ve pederine yazdığı mektûblarda mu‘alliminin ne kadar vâzıhu'l-ibâre ve musîbü'l-fikr bir zât olduğunu beyân eder. Talebe ve sâmi‘înin pek çok olduklarını yazar. İlm-i kimyânın tahsîlinde ne kadar çok lezzet hissetdiğini bildirir. Mu‘allimi Dumas'nın kısa bir müddet zarfında Pasteur, mu‘âvini olur ve mu‘allimi Dumas hakkında pederine yazmış olduğu ibârelerden ez-cümle şunları zikredeyim:

"*Fenn-i tedrîsde mahâreti, pek çok misâller getirip zihni teşvîş etmek değil bilakis az misâller getirip beherini ta‘mîk ederek her birinden büyük netîceler*

٢٩ آغستوس ١٨٤٠ سنه‌سی پاستور بقالوریا امتحاننی ویرر (Baccalauréat ès Lettre) آلمش اولدیغی درجه لرایسه · یونان قدیم لساننده پلوتارك حقنده = اعلی لاتین لساننده ویرجیل حقنده ینه = اعلی علم انشا وفلسفه‌ده = اعلی تاریخ وجغرافیاده = قریب اعلی علوم وفنونده ایسه = علی الاعلی در

پاستور بوزانسون اعدادیسنی بیترد کد نصکره تکمیل تحصیل ایچون آنجق پاریس کبی بیوك بر محیطده بولونماسنی آرتق ادراك ایدرك ایکنجی دفعه اوله‌رق پاریسه کیدر ابوینندن اوزاق قالماغه تحمل ایدر ١٨٤٣ اسنه سنده سه‌ن لووی لیسه سنده ایکی مکافات قازانیر وفرنسانك عمومی لیسه‌لرینك مسابقه امتحاننده علوم طبیعیه ده آلتنجی چیقار دار المعلمینه وسوربون دار الفنونکده ج · ب · دومانك کیمیا درسلرینه سائر اقرانیله دوام ایدر بومعلمك درسلرینی چوق تقدیرایدر وپدرینه یازدیغی مکتوبلرده معلمنك نه قدر واضح العباره ومصیب الفکر برذات اولدیغنی بیان ایدر طلبه وسامعینك پك چوق اولدیغنی یازار علم کیمیانك تحصیلنده نه قدر چوق لذت حس ایتدیکنی بیلدیرر معلمی دومانك قیصه برمدت ظرفنده پاستور معاونی اولور ومعلمی دوماحقنده پدرینه یازمش اولدیغی عباره‌لردن ازجمله شونلری ذکر ایده‌یم :

فن تدریسده مهارتی بك چوق مثاللر کتیروب ذهنی تشویش ایتمك دکل بالعکس آز مثاللر کتیروب بهرینی تعمیق ایدرك هربرندن بیوك نتیجه‌لر

(5)

istihsâl etmekdir".

"Son art consistait non pas á accumuler les faits, mais à en présenter un petit nombre en demandant à chacun d'eux sa valeur d'instruction."

Mu‘allimi Dumas'nın laboratuvarında "docteur en sciences" rütbe-i ilmiyesini almak için tezini hâzırlar. Mevzû‘u ise:

Recherches sur la capacité de saturation de l'acide arsénieux.

Etudes des arsénites de potasse, de soude et d'ammoniaque.

20 Mart 1848 senesinde Pasteur Paris'in en büyük mecma‘-ı ulemâsı olan Académie des Sciences'de dimorphisme üzerine yapmış olduğu keşfiyâtını mübeyyin risâleyi okur. O sene Paris'de siyâsi büyük bir inkılâb zuhûr edip Pasteur yanında bulunan 150 frank mikdâr akçenin kâffesini vatanının uğruna bağışlayarak kendisi de silâha sarılır. Vâcibe-i medeniyesini bu sûretle îfâ ederek emn ü âsâyiş hâl-i tabî‘îsine rücû‘ etdiğinde tekrâr laboratuvarına dönerek çalışır. Halletmeye gayret etdiği bahisler ez-cümle şunlardır:

Etudes sur les cristaux de l'acide tartrique et des tartrates. Recherchers sur les relations qui peuvent exister entre la forme cristalline, la composition chimique et le sens du pouvoir rotatoire.

استحصال ایتمکدر

« Son art consistait non pas à accumuler les faits, mais à en présenter un petit nombre en demandant à chacun d'eux toute sa valeur d'instruction. »

معلمي دومانك لابوراتوارنده دوقتور ئدس سیانس رتبهٔ علمیه سنی آلمق ایچون ته زینی حاضرلر موضوعی ایسه :

Recherches sur la capacité de saturation de l'acide arsénieux.

Etudes des arsénites de potasse, de soude et d'ammoniaque.

٢٠ مارت ١٨٤٨ سنه سنده پاستور باریسك اك بیوك مجمع علمامي اولان آکاده‌می ده سیانسده Dimorphisme اوزرینه یاپمش اولدیغی کشفیاتني مبین رساله یی اوقور اوسنه پاریسده سیامي بیوك بر انقلاب ظهور ایدوب باستور یانکده بولونان ١٥٠ فرنك مقدار آتچه‌نك کافه سنی وطننك اوغرینه باغیشلایه‌رق کندیسی‌ده سلاحه صاریلیر واجبهٔ مدنیه سنی بوصورتله ایفا ایدرك امن وآسایش حال طبیعیسنه رجوع ایتدکنده تکرار لابوراتوارنـه دونه‌رك چالیشیر حل ایتمه‌یه غیرت ایتـدیکی بحثلر ازجمله شونلردر :

Etudes sur les cristaux de l'acide tartrique et des tartrates. Recherches sur les relations qui peuvent exister entre la forme cristalline, la composition chimique et le sens du pouvoir rotatoire.

(6)

Biot işbu keşfiyâtın raporlarını Académie des Sciences'ın mecmû‘asında neşretmeyi der‘uhde eder.

Pasteur bu keşfiyâtından sonra Strasbourg Dârülfünûnu'na mu‘allim ta‘yîn olur. Mu‘allimi Dumas ile dâimâ muhâbereleşir, nasîhatlerini kemâl-i memnûniyetle telâkkî eder. Dârülfünûnun müdürü Mösyo Laurent'in kerîmesi ile izdivâc için yazmış olduğu mektûbun sûretini de beyân edeyim:

"*Efendim,*

Sizin ve benim için gâyet nâzik bir taleb birkaç güne kadar size arz olunacak. Babam Arbois şehrinde dericidir. Vâlidemi geçen Mayıs ayında ma‘alesef gâib etdik. Âilemin hâli iyi ise de zengin değildir. Benim bütün vâridâtım sıhhatimin iyiliği, kalbimin temizliği ve dârülfünûnda mu‘allimlik vazîfemdir. İki sene mukaddem dârülmu‘allimîn ulûm-ı tabî‘iye şu‘besinden me’zûn çıkdım. 18 aydan beri doktorum. Académie des Sciences'a şâyân-ı dikkat bazı eserler takdîm etmek şerefine nâil oldum. Pederim Strasbourg'a gelip bizzât kerîmenizle teehhülüm mes’elesini taleb edecek. Geçen 27 Kânûn-ı Evvel'de sinnim 26 yaşına bâliğ oldu".

"Monsieur,

Une demande d'une haute gravité pour moi et pour

— ٦ —

بيو اشبو كشفياتك راپورلرينى آكاده‌مى ده سيانسك مجموعه سنده نشر ايتمه‌يى درعهده ايدر

باستور بو كشفياتندن صكره ستراسبورغ دار الفنونته معلم تعيين اولور معلمى دوماايله دائما مخابره لشير نصيحتلرينى كمال ممنونيتله تلقى ايدر دار الفنونك مديري موسيو لورانك كريمه‌سيله ازدواج ايچون يازمش اولديغي مكتوبك صورتنى ده بيان ايده‌يم :

افندم

سزك وبنم ايچون غايت نازك بر طلب بر قاچ كونه قدر سزه عرض اولونه‌جق بابام آربوا شهرنده دريجى‌در والده‌مى كچن مايس آينده مع الاسف غائب ايتدك عائله‌مك حالى ايى ايسه ده زنكين دكلدر بنم بتون وارداتم صحتمك ايليكى قلبمك تميزليكى ودار الفنونده معلملك وظيفه مدر ايكى سنه مقدم دار المعلمين علوم طبيعيه شعبه سندن مأذون چيقدم ١٨ آيدنبرو دوقتورم آكاده‌مى ده سيانسه شايان دقت بعض اثرلر تقديم ايتمك شرفنه نائل اولدم بدرم ستراسبورغه كلوب بالذات كريمه كزله تأهلم مسأله سنى طلب ايده‌جك كچن ٢٧ كانون اولده سنم ٢٦ ياشينه بالغ اولدى .

« Monsieur,

Une demande d'une haute gravité pour moi et pour

(7)

votre famille vous sera faite sous peu de jours. Mon père est tanneur à Arbois. Ma mère que nous avons eu le malheur de perdre au mois de mai dernier. Ma famille est dans une situation aisèe, mais sans fortune. Tout ce que je possède, c'est une bonne santé, un bon cœur et ma position à l'université. Je suis sorti, il y a 2 ans, de l'école normale, agrègé pour les sciences physiques. Je suis docteur depuis 18 mois et j'ai présenté á l'Académie des Sciences quelques travaux. Un rapport trés favorable que j'ai l'honneur de vous remettre en même temps que cette lettre a été fait sur ce travail. Mon père viendra lui même á Strasbourg faire cette demande en mariage. J'ai eu 26 ans le 27 Décembre dernier."

İzdivâc vukû‘ bulur. Kalbi pâk, gâyet muhibbe bir kadına tesâdüf ederek çok bahtiyâr olur. Umûr-ı beytiyede Pasteur'ü refîkası aslâ düşündürmez, çocuklarını şefkatle büyüterek kocasının evkât u efkârını keşfiyâtına bırakır ve dâimâ onu teşcî‘den geri kalmaz. Pasteur, laboratuvarında derslerinin gâyet açık olması için çok çalışır ve mu‘allimi Dumas'ya yazdığı mektûblarda ne kadar sa‘y ü gayret etdiğini, derslerini hâzırlamakdan keşfiyâtına az müddet hasredebildiğini Paris'e dönüp de tekrâr laboratuvarda çalışmak arzusunu beyân eder. Fakat üstâzı Dumas sabretmesini yazar. Pasteur'ün zihin ve evkâtını formiate de strontiane çok işgâl eder. Hattâ

— ٧ —

votre famille vous sera faite sous peu de jours. Mon père est tanneur à Arbois. Ma mère que nous avons eu le malheur de perdre au mois de mai dernier. Ma famille est dans une situation aisée, mais sans fortune. Tout ce que je possède, c'est une bonne santé, un bon cœur et ma position à l'Université. Je suis sorti, il y a 2 ans, de l'Ecole Normale, agrégé pour les sciences physiques. Je suis Docteur depuis 18 mois et j'ai présenté à l'Académie des Sciences quelques travaux. Un rapport très favorable que j'ai l'honneur de vous remettre en même temps que cette lettre a été fait sur ce travail. Mon père viendra lui même à Strasbourg faire cette demande en mariage. J'ai eu 26 ans le 27 Décembre dernier.»

ازدواج وقوع بولور قلبي پاك غايت محبه بر فادينه تصادف ايدرك
چوق بختيار اولور امور بيتيده باستوري رفيقه‌سي اصلا دوشوندرمز
چوجقلرينى شفقتله بيوده‌رك قوجه سنك اوقات وافكارينى كشفياتنه براقير
ودائما آنى تشجيعدن كيرو قالماز باستور لابوراتوارنده درسلرينك غايت
آچيق اولمامى ايچون چوق چاليشير ومعلمى دوما يه يازديغى مكتوبلرده
نه قدر سعى وغيرت ايتديكنى درسلرينى حاضرلاماقدن كشفياتنه آزمدت
حصر ايده بيلديكنى باريسه دونوبده تكرار لابوراتوارده چالشمق
آرزوسنى بيان ايدر فقط استاذى دوما صبرايتمه سنى يازار پاستورك
ذهن واوقاتني Formiate de strontiane چوق اشغال ايدر حتي

(8)

şu ibâreleri Pasteur ağzından kaçırır: "*Ah, formiate de strontiane seni bir elde edebilsem*!"

"Ah, formiate de strontiane, si je te tenais".

Pasteur'ün büyük hasletlerinden birisi de en küçük bir nokta zannolunan bazı mesâilin halliyle uzun müddetler çalışması idi. Bunlar ise bazı sathî âdemlerin ta‘accübünü celb ederek Pasteur'e: "*Neye yarayacak bu kadar meşakkatler*?" derlerdi. Pasteur'ün bu bâbda fikri tamâmen Franklin'in bazı kısa fikirli insânlara verdiği cevâba mutâbıkdır. Franklin'e sormuşlar: "*Bu sırf ilmî keşfiyât neye yarayabilir*?" Franklin de: "*Bir çocuk doğduğunda neye yarar*?" cevâbını vermişdir. Evet, o vâhî görünen çocuk olabilir ki büyüyerek keşfiyât yâhûd icrâatıyla dünyâ yüzünde büyük inkılâblar zuhûr etdirir ve ma‘îşet-i insâniyeyi kâmilen alt üst eder. Nitekim Galvani'nin pilleri keşfetmesi gibi ölmüş bir kurbağa bacağının balkonda asılmış olduğu hâlde takallus etmesi birçok âdemlerin nazarında gâyet ehemmiyetsiz bir şey görünür. Fakat bu hâdisenin ta‘mîkıyla Galvani ve mütetebbi‘îni ne büyük netîceler elde etdiler? Tramvayların yürümeleri, tenvîr-i elektrikî, telgraf ve telefon gibi.

Pasteur Lille şehrinde bulunduğu müddetçe tahammürün neden ileri geldiğini, esbâb ve şerâit-i husûlüne vâkıf olmak için birçok tecrübeler yapdı.

شو عباره‌لری باستور آغزندن قاچیرر : آه فورمیات دو سترونسیان سنی بر الده ایده بیلسه م .

« Ah ! formiate de strontiane, si je te tenais. »

پاستورك بیوك خصلتلرندن بریسی ده‌اك کوچك بر نقطه ظن اولونان بعض مسائلك حلیله اوزون مدتلرچا لشمامی ایدی بونلرایسه بعض سطحی آدملرك تعجبنی جلب ایدرك پاستوره نه یه یارایاجق بوقدر مشقتار دیر لردی باستورك بو بابده فکری تماما فرانکله‌نك بعض قیصه فکرلی انسانلره ویردیکی جوابه مطابقدر فرانکله‌نه صورمشلر بو صرف علمی کشفیات نه یه یارایابیلور فرانکله نده برچوجق طوغدیغنده نه یه یارار جوابنی ویرمشدر اوت او واهی کورونن چوجق اوله بیلور که بیویه‌رك کشفیات یاخود اجراآتیله دنیا یوزونده بویوك انقلابلر ظهور ایتدیرر ومعیشت انسانیه یی کاملا آلت اوست ایدر نته کیم غالوانی‌نك پیللری کشف ایتمه‌می کبی اولمش برقورباغه باجاغنك بالقونده آصیلمش اولدیغی حالده تقلص ایتمه‌سی برچوق آدملرك نظرنده غایت اهمیتسز برشیی کورونور فقط بوحادثه‌نك تعمیقیله غالوانی ومتتبعینی نه بیوك نتیجه‌لر الده ایتدیلر (ترامواياركك یورومه‌لری تنویرئه‌لکتریقی تلغراف وتلفون کبی)

باستور لیل شهرنده بولوندیغی مدتجه تخمرك نه دن ایلرو کلدیکنی اسباب وشرائط حصولینه واقف اولمق ایچون بر چوق تجربه‌لر بابدی

(9)

Nihâyet tahammürün vücûda gelmesi için behemehâl zî-hayât bir mâddenin lüzûmunu keşfetdi. Biraları da ifsâd eden yine bu zî-hayât mâddeler olduğunu bulup onlardan nasıl tahaffuz olunacağını ta‘yîn etdi.

Biralar muhkem kapalı kablarda 55 derece harâretle teshîn olunursa biraları bozacak olan mahlûkâtın kâffesi bu kadar harârete tahammül edemediklerinden biralar ile'l-ebed mahfûz kalırlar. Pasteur'ün bu yeni bulduğu usûle "pasteuriser" fi‘lini verdiler. Yani yüz dereceye iblâğ olunmaksızın zî-hayât ecsâmın ta‘ayyüş edemeyeceği daha az bir derecede teshîn etmek demekdir. Pasteur'ün bu keşfi bütün birahâneleri kurtardı. Zîrâ biralar bundan mukaddem pek sür‘atle ifsâd olurlardı. El-ân umûm birahânelerde bu usûl tatbîk olunuyor.

1859 senesi Claude Bernard'ın raporu üzerine Académie des Sciences Pasteur'e fizyoloci mükâfâtını bahşeder. Académie des Sciences'da bir a‘zâlık kürsüsü hâlî kalır. Pasteur, mu‘allimi Dumas tarafından o a‘zâlığa nâmzed olmasına teşvîk olunur. Fakat Pasteur böyle bir şerefe nâil olmak için lâzım gelen teşebbüs ve ziyâretleri icrâ etmekden ictinâb edip ve hattâ böyle mesâ‘îyi fenâ bir san‘at addetdiğinden ancak 16 re’y alıp o meclis-i ilmî-i kebîre kabûl olunmaz.

نهایت تخمرك وجوده کلمه‌سی ایچون بهمه حال ذی حیات برمادینك لزومنی کشف ایتدی بیره‌لری‌ده افساد ایدن بنه بوذی حیات ماده‌لر اولدیغنی بولوب آنلردن نصل تحفظ اولونه جغنی تعیین ایتدی

بیره‌لر محکم قاپالی قابلرده ٥٥ درجه حرارتله تسخین اولونورسه بیره لری بوزاجق اولان مخلوقاتك کافه‌سی بوقدر حرارته تحمل ایده‌مدیکلرندن بیره‌لر الی الابد محفوظ قالیرلر پاستورك بویکی بولدیغی اصوله **pasteuriser** فعلینی ویردیلر یعنی یوز درجه‌یه ابلاغ اولونماقسزین ذی حیات اجسامك تعیش ایده‌میه جکی دهاآز بردرجه‌ده تسخین ایتمك دیمکدر پاستورك بو کشفی بوتون بیره‌خانه‌لری قورتاردی زیرا بیره‌لر بوندن مقدم پك سرعتله افساد اولونورلردی الآن عموم بیره خانه‌لرده بو اصول تطبیق اولونه‌یور

١٨٥٩ سنه‌سی قلود به‌رنارك راپوری اوزرینه آکاده‌می ده سیانس پاستوره فیزیولوجی مکافاتنی بخش ایدر آکاده‌می ده سیانسده بر اعضالق کرسیسی خالی قالیر پاستور معلمی دوما طرفندن او اعضالغه نامزد اولما سنه تشویق اولونور فقط پاستور بویله بر شرفه نائل اولمق ایچون لازم کلن تشبث و زیارتلری اجرا ایتمکدن اجتناب ایدوب وحتی بویله مساعی یی فنا بر صنعت عد ایتدیکندن آنجق ١٦ رأی آلوب او مجلس علمیٔ کبیره قبول اولونماز

(10)

Pasteur başlar mikroblar denilen hurdebînî mahlûkâtın hayâtımızda ne kadar bir büyük yer işgâl etdiklerini takdîr etmeye. Bütün tahammürler onlarla olduğunu isbât etdikden sonra eski ve lâkin daha kat‘î sûretde izâle olmamış olan tenâsül bi-nefsihî nazariyesini hedm etmeye kalkar ve muvaffak olur. Bu bâbda Pasteur'ün pek çok tecrübeleri vardır. Ateşin, ne kadar zî-hayât ecsâm varsa onlar üzerine olan te’sîrât-ı mevtiyesini isbât eder ve sıcakla mahlûkât öldürüldükden sonra hâricden yeni ecsâm-ı hayâtiyenin girmesine mümâna‘at edilirse mesdûd ev‘iyenin içinde bulunan mevâdd-ı uzviyenin aslâ bozulmayacaklarını isbât eder. Kendi kendine hiçbir vakit yokdan bir zî-hayât vücûda gelemez. Lâ-mehâle onun yumurta ve tohumları hâricden gelmeli ki yeni bir zî-hayât vücûda gelebilsin. Yüksek dağların buzluklarında havâ pek n[â]kî olduğundan cevde bulunan zerrât-ı hayâtiyenin mikdârı dûn bir dereceye indiğinden sterilize olmuş câm balonlarla Pasteur, Montanvert'e kadar 1860 senesinde gider. Balonlarını orada açarak havâya ma‘rûz bırakdığı hâlde ekserîsinin içinde bulunan mevâdd-ı uzviye aslâ ifsâd olmayıp ta‘affün etmez. Pouchet, Pasteur'e bu bâbda en büyük mu‘ârızlardandı. Mu‘allim Pouchet için génération spontanée mevcûd idi ve onu isbât için en mühim tecrübesi şundan ibâret idi:

Mu‘akkam ve lamba ile seddolmuş câmdan bir ünbûbe içinde bir mikdâr saman

باستور باشلار میقروبلر دینیلن خرده بینی مخلوقاتك حیاتمزده نه قدر بر بیوك یبر اشغال ایتدیکلرینی تقدیر ایتمه یه بتون تخمرلر آنلرله اولدیغنی اثبات ایتدکدنصکره اسکی و لکن دها قطعی صورتده ازاله اولمامش اولان تناسل بنفسه نظریه سنی هدم ایتمه یه قالقار و موفق اولور بوبابده باستورك پك چوق تجربه‌لری واردر آتشك نه قدر ذی حیات اجسام وارسه آنلر اوزرینه اولان تأثیرات موتیه سنی اثبات ایدر وصیجاقله مخلوقات اولدیرلدکدنصکره خارجدن یکی اجسام حیاتیه نك کیرمه سنه ممانعت ایدیلرسه مسدود اوعیه نك ایچنده بولونان مواد عضویه نك اصلا بوزولمایه جقلرینی اثبات ایدر کندی کندینه هیچ بر وقت یوقدن بر ذی حیات وجوده کله‌مز لا محال آنك یمورطه وتخوملری خارجدن کلمه لی که یکی برذی حیات وجوده کله بیلسون بو کسك طاغلرك بوزلقلرنده هوا پك نقی اولدیغندن جوده بولونان ذرات حیاتیه نك مقداری دون بر درجه یه ایندیکندن سته ریلیزه اولمش جام بالونلرله باستور مونتانوه‌ره قدر ١٨٦٠ سنه سنده کیدر بالونلرینی اوراده آچارق هوایه معروض براقدیغی حالده اکثریسینك ایچنده بولونان مواد عضویه اصلا افساد اولمایوب تعفن ایتمز پوشه باستوره بوبابده اك بیوك معارضلردندی معلم پوشه ایچون Génération spontanée موجود ایدی وآنی اثبات ایچون اك مهم تجربه‌می شوندن عبارت ایدی :

معقم ولامبه ایله سد اولمش جامدن بر انبوبه ایچنده بر مقدار صمان

(11)

yine mu‘akkam bir sûretde ihzâr edilmiş içi sterilize su ile dolu bir şişe. Eğer su dolu şişeyi bir cıva dolu vi‘ânın içine ağız aşağı sokup açıp samanı hâvî olan ünbûbeyi cıva altında kırıp sterilize olmuş samanı bu sûretle sterilize olmuş suyun içine katacak olursak, birkaç gün sonra samanın ve suyun içinde pek çok ecsâm-ı hayâtiyeye tesâdüf edilir. Pouchet, Pasteur'e işbu zî-hayât ecsâmı göstererek onların yokdan vücûda geldiklerini beyân etdiği ve ilâveten: "*Ben hem suyu hem de samanı sterilize yapdım. Şişe dâhiline de havânın girmesine cıva mâni‘ idi. Demek oluyor ki tenâsül bi-nefsihî nazariyesi doğrudur*." [demişdir.] Pasteur Pouchet'ye cevâben: "*Ya samanı arasından geçirdiğiniz cıvayı kaynatdınız mı*?" demesine binâen tecrübeyi tekrâr edip cıvayı da sterilize yaparlar. O zaman hiçbir zî-hayâtın uzun müddetden sonra bile vücûda gelmediğini müşâhede ederler. Bu sûretle Pasteur kazıyyeyi kazanır ve tenâsül bi-nefsihî nazariyesi hedm olur.

Bu esnâda Académie des Sciences'ın nebâtât şu‘besinde bir kürsü daha hâlî kalır. Pasteur oraya da nâmzed olduğu hâlde ikinci defa olarak yine muvaffak olamaz. 60 re’y içinde ancak 24 re’y alabilir. Pasteur o zaman Paris Dârülmu‘allimîni'ne mu‘allim ta‘yîn olmuşdu ve tartarat billûrâtı üzerine mühim keşfiyâtda bulunduğu hâlde pek çok mu‘ârızlar karşısına çıkıyordu.

— ١١ —

ینه معقم بر صورتده احضار ایدیلمش ایچی ستەریلیزه صو ایله طولو بر شیشه اکر صو طولی شیشه‌یی بر جوا طولو وعانك ایچینه آغیز آشاغی صوقوب آچوب صمانی حاوی اولان انبوبه‌یی جوا آلتنده قیروب ستەریلیزه اولمش صمانی بو صورتله ستەریلیزه اولمش صویك ایچینه قاتاجق اولورسه‌ق بر قاچ کون صکره صمانك وصویك ایچنده پك چوق اجسام حیاتیه‌یه تصادف ایدیلور پوشه باستوره اشبو ذی حیات اجسامی کوستەرەرك آنلرك یوقدن وجوده کلدیکلرینی بیان ایتدي وعلاوة بن هم صویی وهمده صمانی ستەریلیزه یاپدم شیشه داخلینه ده هوانك کیرمەسنه جوا مانع ایدی دیمك اوله‌یورکه تناسل بنفسه نظریه‌سی طوغریدر باستور پوشه‌یه جوابا یا صمانی آراسندن کیچردیکیکز جوابی قایناتدیکزمی دیمه سنه بناء تجربه‌یی تکرار ایدوب جوابی‌ده ستەریلیزه یاپارلر او زمان هیچ برذی حیاتك اوزون مدتد نصکره بیله وجوده کلمه‌دیکنی مشاهده ایدرلر بو صورتله باستور قضیه‌یی قازانور وتناسل بنفسه نظریه‌سي هدم اولور

بو اثناده آکاده‌می ده سیانسك نباتات شعبه سنده برکرسی دها خالی قالیر باستور اورایه ده نامزد اولدیغی حالده ایکنجی دفعه اوله‌رق ینه موفق اوله‌ماز ٦٠ رأی ایچنده آنجق ٢٤ رأی آله بیلور باستور او زمان پاریس دار المعلمیننه معلم تعیین اولمشدی وتارترات بللوراتی اوزرینه مهم کشفیاتده بولوندیغي حالده پك چوق معارضلر قارشوسنه چیقایوردی

(12)

Pasteur onların sû-i niyetlerini anlayarak: "*Eğer mes'eleyi biliyorsanız vicdânınızı ne yapacaksınız? Bilmediğiniz takdîrde neden karışıyorsunuz*?" diyerek onlara hiddetle hitâb ederdi.

8 Kânûn-ı Evvel 1862 senesi Pasteur Académie des Sciences Ma'âdin Şu'besi'ne 36 re'y kazanarak intihâb olunur. O sırada Fransa'nın ipekböcekleri mühlik bir maraza uğrayarak telef olup ahâlînin serveti mahvoluyordu ve bütün ehl-i san'at ipekhânelerini kapatmak mecbûriyetinde idiler. Bu felâket-i uzmânın önünü almak için Zirâ'at Nezâreti tarafından Pasteur'ü ta'yîn ederler. 1865 senesi Pasteur Alés şehrine bazı şâkirdânı ile berâber gider. Mahallinde lâzım gelen tecrübelere başlar. Fakat o esnâda bir telgraf alıp babasının cenâze merâsimine ancak yetişebilir. Bu ziyâ'-ı elîmden pek müteessir olur. Fakat yine mukâvemet ederek Alés şehrine avdet eder. İpekböceklerine dûçâr olan hastalığın müsebbibi yine o küçük hurdebînî ecsâm-ı hayâtiyeler olduğunu tahkîk eder. Ma'lûl olmayan kelebeğin beyzlerinin kâffesinden gayrı ma'lûl böcekler inficâr edip pebrin hastalığına dûçâr olan kelebeğin yumurtalarından hep alîl böcekler çıkacağını keşf ve isbât eder.

Fransa İmparatoru Üçüncü Napolyon ulemâya Compiègne Şatosu'nda

پاستور آنلرك سؤنيتلرينى آكلايه‌رق : «اكر مسأله‌يى بيليورسكز وجدانكزى نه يپاجقسكز بيلمه‌ديكيكز تقديرده نه‌دن قاريشه‌يورسكز» ديه‌رك آنلره حدتله خطاب ايدردى

٨ كانون اول ١٨٦٢ سبه‌سي پاستور آكاده‌مى ده سيانس معادن شعبه سنه ٣٦ رأى قازانه‌رق انتخاب اولنور او صيره‌ده فرنسانك ايپك بوجه كلرى مهلك بر مرضه اوغرايه‌رق تلف اولوب اهالينك ثروتى محو اوله يوردى وبتون اهل صنعت ايپك خانه‌لرينى قاپاتمق مجبوريتنده ايديلر بو فلاكت عظمانك اوكوكى آلمق ايچون زراعت نظارتى طرفندن پاستورى تعيين ايدرلر ١٨٦٥ سنه‌سى پاستور آله‌س شهرينه بعض شاكردانى ايله برابر كيدر محانده لازم كلن تجربه‌لره باشلار فقط او اثناده برتلغراف آلوب باباسنك جنازه مراسمنة آنجق يتيشه‌بيلور بوضياع اليمدن بك متأثر اولور فقط ينه مقاومت ايدرك آله‌س شهرينه عودت ايدر ايپك بوجه كلرينه دوچار اولان خسته‌لغك مسببي ينه اوكوچك خرده بينى اجسام حياتيه‌لر اولديغنى تحقيق ايدر معلول اولمايان كله بكك بيضلرنك كافه‌سندن غير معلول بوجه كلر انفجار ايدوب په برين خسته‌لغنه دوچار اولان كله‌بكك يمورطه‌لرندن هپ عليل بوجه كلر چيقاجغنى كشف و اثبات ايدر

فرنسا امپراطورى اوچنجى ناپوليون علمايه كومپيه‌نى شاتوسنده

(13)

sekiz günlük bir ziyâfet verir. İmparatorun ve bütün med‘uvvînin huzûrunda Pasteur gerek tahammür gerek ipekböcekleri hakkında yapmış olduğu tecrübeleri hep tekrâr ederek tebrîklerine nâil olur. 1867 senesi Paris Sergi-i Umûmîsi'nde sergi-i umûmînin büyük mükâfâtına nâil olur. İşbu mükâfâtı imparatorun bizzât yedinden almak şerefine nâil olmak için Alés şehrinden Paris'e hareket eder. Zîrâ Pasteur müstahık olduğu hâlde mükâfâta nâil olmasını sever ve o şerefi re’yü'l-ayn görmek isterdi.

1868'de Paris'de iken Pasteur'e nüzûl isâbet eder. İmparator, Pasteur'ün sıhhatinden haberdâr olmak için her gün yâverini gönderirdi. Gerek refîkası olsun gerek kızı olsun cân u gönülden hizmetinde hiç kusûr etmedikleri gibi Pasteur'ün talebeleri de sıra ile gece ve gündüz kıymetdâr mu‘allimlerinin ayakucunda nevbet beklerlerdi. Pasteur'ün sol tarafı tutmaz oldu. Üç ay yatakda kaldı. Sonra hâli bir derece iyileşerek kendisini araba ile istasyona götürtüp tekrâr işine mübâşeret etmek için Alés'e döndü. Zâten tecrübeleri, Pasteur'ün talebeleri yapıyorlardı. Mu‘allimleri ancak onların işlerini ta‘yîn ve ameliyâtda irşâd edip her gün netîcelerini tahkîk ve kaydederdi. Birkaç talebesini aynı mevzû‘ üzerine çalıştırır idi ki netîceleri daha kavî ve hakîkat daha iyi

سکز کونلك برضیافت ویرر امپراطورك و بتون مدعوینك حضورنده پاستور کرك تخمر کرك ایپك بوجه کلری حقنده یاپمش اولدیغی تجربه لری هپ تکرار ایدرك تبریکلرینه نائل اولور ١٨٦٧ سنه‌سی باریس سرکیٔ عمومیسنده سرکیٔ عمومینك بیوك مکافاتنه نائل اولور اشبو مکافاتی امپراطورك بالذات یدندن آلمق شرفنه نائل اولمق ایچون آله‌س شهرندن باریسه حرکت ایدر زیرا پاستور مستحق اولدیغی حالده مکافاته نائل اولماسنی سور و او شرفی رأی العین کورمك ایستردی

١٨٦٨ ده پاریسده ایکن پاستوره نزول اصابت ایدر امپراطور پاستورك صحتندن خبردار اولمق ایچون هرکون یاورینی کوندریردی کرك رفیقه‌سی اولسون کرك قیزی اولسون جان و کوکلدن خدمتنده هیچ قصور ایتمدیکلری کبی پاستورك طلبه‌لریده صیره ایله کیجه و کوندوز قیمتدار معلملرینك آیاق اوجونده نوبت بکلرلردی پاستورك صول طرفی طوتماز اولدی اوچ آی یتاقده قالدی صکره حالی بردرجه ایله‌شه‌رك کندیسینی آرابه ایله ستاسیونه کوتوردوب تکرار ایشینه مباشرت ایتمك ایچون آله‌سه دوندی ذاتا تجربه‌لری پاستورك طلبه‌لری یاپیورلردی معلملری آنجق آنلرك ایشلرینی تعیین و عملیاتده ارشاد ایدوب هرکون نتیجه‌لرینی تحقیق وقید ایدردی برقاچ طلبه‌سینی عین موضوع اوزرینه چالشدیررایدی که نتیجه‌لردها قوی، وحقیقت دها ایی

(14)

zâhir olsun. İpekböceklerine ârız olan muhtelif âfâtın çârelerini 1865 senesinden 1870 senesine kadar çalışmakla ancak tamâmıyla keşfedip ipekçiliği bu sûretle kurtardı.

1870 senesi muhârebesi olurken Pasteur maskat-ı re'si olan Arbois şehrinde bulunuyordu. Muhârebe esnâsında muhâsımları Paris'in fennî nebâtât bâğcesini topa tutarak tahrîb etmişler. Onun üzerine Târîh-i Tabî'î Müzesi Müdürü Chevreul cenâbları akademiye şu takrîri vererek hâzır bulunan a'zâya imzâ etdirdi:

"*Tıbbî Nebâtât Bâğçesi On Üçüncü Louis'nin irâde-i mülûkânesi üzerine Paris'de teessüs etdi. Birinci Guillaume'un krallığı esnasında Prusya askerleri tarafından topa tutularak tahrîb edildi. Bismarck da başvekîl idi. Bu âna kadar bu ilmî mahal, her tarafdan ri'âyet edilmiş ve hürmet görmüşdü*". İşbu protestoyu Pasteur Paris'de bulunup da imzâ edemediğinden dolayı çok me'yûs kaldı. Fakat Pasteur'de hubb-ı vatan çok ileri olduğundan keşfiyâtının ehemmiyetine binâen Almanya'dan kendisine bahşolunmuş iftihâr diplomasını tekrâr düşmanlarına i'âde ederek şu ibâreleri de ilâve etdi:

"*Bugün şu diplomanızı gözümle görmem içerimi dağlıyor. İçinde hakkımda yazmış olduğunuz takdîrnâmeler beni fenâ hâlde acıtıyor. Bir Fransız*

— ١٤ —

ظاهر اولسون ایپك بوجه کلرینه عارض اولان مختلف آفاتك چاره لرینی ١٨٦٥ سنه سندن ١٨٧٠ سنه سینه قدر چالشمقله آنجق تمامیله کشف ایدوب ایپکجیلیکی بو صورتله قورتاردی

١٨٧٠ سنه سی محاربه سی اولورقن پاستور مسقط رامی اولان آربوا شهرنده بولونایوردی محاربه اثناسنده مخاصملری باریسك فنی نباتات بغجه سنی طوپه طوتارق تخریب ایتمشلر آنك اوزرینه تاریخ طبیعی موزه سی مدیری شووروی جنابلری آکادمی یه شو تقریری ویره‌رك حاضر بولونان اعضایه امضا ایتدیردی :

« طبی نباتات بغجه‌سی اون اوچنجی لوویك ارادهٔ ملوکانه‌سی اوزرینه باریسده تأسس ایتدی برنجی کیللومك قرالیغی اثناسنده پروسیه عسکرلری طرفندن طوپه طوتولارق تخریب ایدلدی بیزمارکده باش وکیل ایدی بو آنه قدر بو علمی محل‌هر طرفدن رعایت ایدیلمش وحرمت کورمشدی »

اشبو پروتیستویی باستور باریسده بولونوبده امضا ایده‌مدیکندن طولایی چوق مأیوس قالدی فقط پاستورده حب وطن چوق ایلرو اولدیغندن کشفیاتنك اهمیتنه بنأ آلمانیادن کندیسنه بخش اولونمش افتخار دیپلومینی تکرار دشمنلرینه اعاده ایدرك شو عباره لری‌ده علاوه ایتدی :

« بو کون شو دیپلوماکزی کوزمله کورمه‌م ایچرمی طاغلایور ایچنده حقمده یازمش اولدیغکز تقدیرنامه لر بنی فناحالده آجیده‌یور بر فرانسز

(15)

sizin el-ân yapmakda olduğunuz mu'âmelâtdan dolayı sizin hâtırâtınızı yâd etdirecek aslâ yanında bir varaka bile hıfz edemez. Onun için size ma'a'l-iftihâr diplomanızı i'âde ederim".

Pasteur'ün oğlu sâir Fransızlar gibi vazîfe-i askeriyesini îfâ için muhârebeye gider. Babası oğlundan uzun müddet haberdâr olamadığından acabâ hayâtda mıdır sevdâsıyla güç hâl ile bir araba tedârik edip bin bir meşakkatle günlerce seyâhatden sonra oğlunu hayâtda bulup içerisi râhat ederek şehrine avdet eder.

Pasteur artık zî-hayât zerreleri her yerde arar bulur ve büyük netîceler elde ederdi. O zerrelere mikrob ismini Sédillot verip Pasteur de kabûl etmişdi. Pasteur çalışmak ve tecârübden ne yılar ne de ye's getirirdi. Bir işe başladığında bazı noktalarda tesâdüf etdiği kargaşalık kendisini aslâ usandırmaz, bilâkis daha ziyâde gayretlendirerek işi muvaffakiyet-i tâmme ile netîcelendirirdi. Bu husûsda bazılarına şu ifâdede bulunurdu: "*Bir ana çocuğunu kucağından indirip yürütürse, çocuk bir adım atarsa ikinciyi de atıp üçüncü adım[a] da başlarsa sarsılmaya, bu adem-i muvâzenetinden dolayı çocuğa sen sarsılıyorsun, sen hiç yürüyemeyeceksin denebilir mi? Cümlemiz kâinâtın esrârı hakkında o çocuk gibi değil miyiz*?"

سزك الآن يابمقده اولديغكز معاملاتدن طولايى سزك خاطراتكزي
ياد ايتديره‌جك اصلا يانكده بر ورقه بيله حفظ ايده‌مز آنك ايچون سزه
مع الافتخار ديپلوماكزى اعاده ايدرم »

باستورك اوغلى سائر فرانسزلر كبى وظيفهٔ عسكريه سنى ايفا ايچون
محاربه‌يه كيدر باباسى اوغلندن اوزون مدت خبردار اوله‌مديغندن عجبا
حياتده ميدر سوداسيله كوچ حال ايله برآرابه تدارك ايدوب بيك
برمشقتله كونلرجه سياحتدن صكره اوغلينى حياتده بولوب ايچرومى راحت
ايدرك شهرينه عودت ايدر

باستور آرتق ذى حيات ذره‌لرى هريبرده آرار بولور و بيوك نتيجه
لر الده ايدردى او ذره‌لره ميقروب اسمنى سديللو ويروب باستورده
قبول ايتمشدى باستور چالشمق وتجاربده نه بيلارنه ده يأس كتيرردى
برابشه باشلاديغنده بعض نقطه‌لرده تصادف ايتديكى قارغاشالق كنديسنى
اصلا اوصانديرماز بالعكس دها زياده غيرتلانديره‌رق ايشى موفقيت تامه
ايله نتيجه‌لنديرردي بو خصوصده بعضيلرينه شو افاده ده بولونوردى:
« برآنه چوجغينى قوجاغندن ايندروب يورو ديرسه چوجق برآديم آتارسه
ايكنجى يى ده آتوب اوچنجى آديمده باشلارسه صارصيلاير بو عدم
موازنتندن طولايى چوجغه سن صارصيلايورسن سن هيچ بورويه ميه
جكسن دينه بيلرمى . جمله مز كائناتك اسرارى حقنده او چوجوق كبى
دكلميز »

(16)

1873 senesi Pasteur ve talebesi olan üstâd-ı mükerremim de le Ris cenâbları kadınların nifâs hâlinde dûçâr oldukları mühlik hastalıkların müsebbibi mikroblar olduğunu keşfederek vesâit-i tahaffuziyesini bildirip bu sûretle de nev‘-i beşere büyük hizmetlerde bulundular.

1874 senesi millî bir mükâfât olmak üzere Fransa hey’et-i meb‘ûsânı tarafından Pasteur'ün hârikulâde etmiş olduğu keşfiyâtından dolayı senevî 12.000 frank mikdârında mürettebât tertîb olundu.

Pasteur tavuklar kolerası hakkında tecrübeler icrâ eder iken dâhilinde mikroblar bulunan ünbûbenin birisi sehven uzun müddet unutulur. Tavuklara işbu ünbûbe dâhilinde bulunan mikroblar zerk olundukda onların gâyet az müessir olup tavukların gâyet sür‘atle ifâkat bulduklarını müşâhede eder. Pasteur'ün derhâl fikrine şu gelir: Acabâ mikrobların sinleri ilerledikçe kuvvet-i te’sîriyeleri tenâkus mu eder? Bu fikri tahkîk için yeniden tecrübeler icrâ ederek hakîkat zuhûr eder. Mikrobların mürûr-ı zamânla kuvvet-i te’sîriyeleri azalır. Ne büyük bir keşif bir nisyândan tevellüd etmişdir! Fakat Pasteur gibi her şeyi tahlîl edip taharrî eden bir âlimden ancak böyle muvaffakiyetler kaydolunabilir.

١٨٧٣ سنه‌سی پاستور وطلبه‌سی اولان استاد مکرمم دوله‌ریس جنابلری قادینلرك نفاس حالنده دوچار اولدیقلری مهلك خسته‌لقلرك مسببی میقروبلر اولدیغنی کشف ایدرك وسائط تحفظیه سینی بیلدیروب بو صورتله ده نوع بشره بیوك خدمتلرده بولوندیلر

١٨٧٤ سنه‌سی مالی بر مکافات اولمق اوزره فرنسا هیئت مبعوثانی طرفندن پاستورك خارق العاده ایتمش اولدیغی کشفیاتندن طولایی سنه‌وی ١٢٠٠٠ فرنك مقدارنده مرتبات ترتیب اولوندی

پاستور طاووقلر قولیراسی حقنده تجربه‌لر اجرا ایدر ایکن داخلنده میقروبلر بولونان انبوبه‌نك بریسی سهوا اوزون مدت اونودولور طاووقلره اشبو انبوبه داخلنده بولونان میقروبلر زرق اولوندقده آنلرك غایت آز موثر اولوب طاووقلرك غایت سرعتله افاقت بولدیقلرینی مشاهده ایدر پاستورك درحال فکرینه شوکلیر عجبا میقروبلرك سنلری ایلرله‌دکجه قوت تأثیریه‌لری تناقصمی ایدر بو فکری تحقیق ایچون یکیدن تجربه لر اجرا ایدرك حقیقت ظهور ایدر میقروبلرك مرور زمانله قوهٔ تاثیریه لری آزالیر نه بیوك بر کشف برنسیاندن توالد ایتمشدر ! فقط پاستور کبی هر شیئی تحلیل ایدوب تحری ایدن برعالمدن آنجق بویله موفقیتلر قید اولونه بیلور

(17)

1877 senesi humre hastalığına bir çâre bulmasını Pasteur'den temennî ederler. Bu illetden de Fransa'nın ekser-i mevâşîsi mahvoluyordu. Pasteur tecrübelerine başlar. Hastalığın künhüne vâkıf olduğu gibi tedâvîsini de bulur. Fakat Pasteur'ün usûlünü herkes kabûl etmez. Birçok mu‘ârızlar çıkar. Pasteur bunların mücâdelelerine hitâm vermek için Pouilly Le Fort köyünde bir mukni‘ tecrübe yapmağa karâr verir. İki sürü koyun tefrîk olunur. Birinci sürüye ileri aşı yapılır. Diğeri kendi hâline terk olunur. Bir müddet sonra Pasteur ve köyün ileri gelenleri toplanırlar. Aynı mikdârda mühlik mikroblardan her iki sürünün efrâdının beherine zerk ederler. Pasteur hâzırûna ileri haber verir ki mukaddemâ aşı olmayan yani ikinci sürünün kâffesi ölecek ve ileri aşılanmış olan sürünün efrâdı kâmilen yaşayacaklardır. Pasteur'ün dediği tamâmıyla olur. Fakat birinci sürünün koyunlarının bazıları şiddetli hasta olup ölmek derecesine gelmiş oldukları hâlde tekrâr ifâkat bulurlar. Bu mühim tecrübelerin başında Pasteur'ün en azîz talebelerinden Chamberlain ve Roux bulunuyorlardı. Her gün telgrafla koyunların ahvâl-i umûmiyelerinden mu‘allimlerini haberdâr ederlerdi. Hattâ birkaç gün Pasteur endîşede kalmışdı. Fakat tecrübelerin sonu zamânın mu‘allimini tasdîk etdi.

١٨٧٧ سنه‌سي جمره خسته‌ليغنه بر چاره بولماسينى باستوردن تمنى‌ايدرلر بوعلتدنده فرانسانك اكثر مواشيسى محو اوله‌يوردى باستور تجربه لرينه باشلار خسته‌لغك كنهنه واقف اولديغى كبى تداويسينى‌ده بولور فقط باستورك اصولينى هركس قبول ايتمز برچوق معارضلر چيقار باستور بونلرك مجادله‌لرينه ختام ويرمك ايچون Pouilly Le Fort كوينده بر مقنع تجربه يابماغه قرار ويرر ايكى سورو قويون تفريق اولونور برنجى سورويه ايلرو آشى يابيلور ديكرى كندي حالنه ترك اولونور بر مدت صكره باستور وكويك ايلرو كلنلري طوپلانورلر عينى مقداردة مهلك ميقروبلردن هرايكى سورونك افرادينك بهرينه زرق‌ايدرلر باستور حاضرونه ايلرو خبر ويرر كه مقدما آشى اولمايان يعنى ايكنجى سورونك كافه‌سى اوله‌جك وايلرو آشيلانمش اولان سوزونك افرادى كاملا ياشايا جقلردر باستورك ديديكى تماميله اولور فقط برنجي سورونك قويونلرينك بعضيلري شدتلى خسته اولوب اولمك درجه‌سنه كلمش اولديقلرى حالده تكرار افاقت بولورلر بو مهم تجربه‌لرك باشنده باستورك اك عزيز طلبه‌لرندن شامبه‌رلان و رو بولونه‌يورلردى هركون تلغرافله قويونلرك احوال عموميه‌لرندن معلملرينى خبردار ايدرلردى حتى برقاچ كون باستور انديشه‌ده قالمشدى نقط تجربه‌لرك صوكى زمانك معلمينى تصديق ايتدى

٣

(18)

Fransa Hükûmeti bu mühim keşfiyâtından dolayı Pasteur cenâblarına Légion d'Honneur nişânının en büyük rütbesi olan Grand kordonu takdîm etdi. Fakat Pasteur o nişân-ı zî-şânı kabûl etmek için bir şart koştu. O da Roux ve Chamberlain talebelerine de aynı nişânın şerîtlerinin verilmesi idi. Fransa Hükûmeti ma‘a'l-iftihâr Pasteur'ün şartını kabûl etdi. Hükmedelim, bu üstâd-ı kebîrin kalbinin pâklığına ki talebelerini aslâ unutmayıp kendisini bile büyük şereflerden onlar için mahrûm etmeyi gözüne aldırıyordu.

Londra Kongresi'ne Pasteur girdiğinde her tarafdan: "*Yaşasın! Hurrâ!*" sedâları ile alkışlar işidilir. Pasteur refâkatinde bulunan oğluna ve dâmâdına dönerek: "*Elbet Prens de Galles cenâbları giriyor da onun içindir bu alkışlar. Zâhiren biz biraz geç kalmışız*" der. Kongrenin reîsi Sir James Paget, Pasteur'ün bu sözlerini duyarak:

"*Yok, yanılıyorsunuz. Cümle hâzırûnun alkışları sizin içindir ey üstâd-ı cihân!*" cevâbını verir. Ulemâ mahfilinde ez-cümle Almanya velî‘ahdı Friedrich cenâbları da bulunuyordu. Pasteur'de hissiyât-ı vatan pek yüksek bir derecede olduğundan velî‘ahdın huzûruna gidip sâir ulemâ gibi arz-ı ihtirâm etmedi. Almanya velî‘ahdı bunu görünce celâlet-i kadriyle Pasteur'ün

فرنسا حكومتى بو مهم كشفياتندن طولايي باستور جنابلرينه لەژيون دونور نشاننـك اك بيوك رتبەسى اولان غران قوردونى تقديم ايتدي فقط باستور اونشان ذى شانى قبول ايتمك ايچون بر شرط قوشدى اوده رو و شـامبرلان طلبـەلرينـەده عين نشـانك شريطلرينـك ويريلمه سي ايدى فرنسا حكومتى مغ الافتخار باستورك شرطنى قبول ايتدي حكم ايدەلم بو استاد كبيرك قلبينك پاكليغنه كه طلبەلرينى اصلا اونوتمايوب كنديسينى بيله بيوك شرفلردن آنلر ايچون محروم ايتمەيي كوزينه آلديره بوردي

لوندره قونغره سنه پاستور كيرديكنده هر طرفدن يشاسون هوررا صدالرى ايله آلقيشلر ايشيديلر باستور رفاقتنده بولونان اوغلينه و دامادينه دونەرك : البت پرنس دوغال جنابلرى كيره بورده آنك ايچوندر بو آلقيشلر ظاهرا بز بر آز كيچ قالمشز . دير قونغرەنك رئيسى سير ژەمس پاژه باستورك بو سوزلرينى طويارق :

« يوق ياكيله بورسكز جمله حاضرونك آلقيشلرى سزك ايچوندر اى استـاد جهان » جوابنى ويرر علما محفلنده ازجمـله آلمانيا ولي عهدى فرەدريق جنابلرىده بولونه بوردى باستورده حسيات وطن پك يوكسك بردرجەده اولديغندن ولى عهدك حضورينه كيدوب سائر علما كبي عرض احترام ايتمەدى آلمانيا ولى عهدى بونى كورونجه جلالت قدريله باستورك

(19)

yanına gelerek: "*Pasteur cenâbları müsâ'adeniz olursa kendimi size takdîm edeyim ve sizi şimdi dühûlünüzde alkışladığımı beyân edeyim*" der. Pasteur'ün kadr ü haysiyeti ne âlî derecelere vâsıl olmuş ki dünyânın en müdhiş hükümdârının velî'ahdı azamet ü satvetiyle Pasteur'e böyle ihtirâmlarda bulunuyordu.

1882 senesinde Académi Française a'zâlığına Pasteur nâmzed olur. Sâir tâlibler gibi mu'tâd olan ziyâretleri etdiğinde Aleksander Dumas, Pasteur'ün ziyâretini reddederek şu cevâbı verir:

"*Ben kat'iyen Pasteur'ün bu husûsda olan ziyâretini kabûl edemem. Kendim bizzât gidip bizim cem'iyetimize girmesini arzu etdiğinden dolayı teşekküren temennî-i beyân edeceğim*". Ma'lûmdur ki Académi Française her bir Fransız'ın en müşerref gördüğü cem'iyetdir. A'zâsının adedi kırkı tecâvüz etmez. Ancak şöhretleri âfâkı kaplayan zevât o cem'iyetden olabilirler. A'zâlarına güzel bir ta'bîrle "les immortels" tesmiye ederler. Zîrâ ennâs zikri cisim olur ama eser bâkî kalır. Cem'iyet a'zâlarından Grandeau, Pasteur'e cevâb olarak:

"*Ne vakit Claude Bernard ve Pasteur bir cem'iyete dâhil olurlarsa bütün şeref kendilerine değil, girdikleri cem'iyete âiddir*" der. Pasteur meşhûr Littré'-

یاننه کلەرك : باستور جنابلري مساعدەکز اولورسه کندیمی سزه تقدیم ایدەیم و سزی شمدی دخولکزده آلقیشلادیغمي بیان ایدەیم . دیر باستورك قدر و حیثیتی نه عالي درجەلره واصل اولمش که دنیانك الك مدهش حکمدارینك ولی عهدی عظمت و سطوتیله باستوره بویله احترامله بولونایوردی

١٨٨٢ سنه سنده آکادەمی فرانسەز اعضالیغنه باستور نامزد اولور سائر طالبلر کبی معتاد اولان زیارتلری ایتدیکنده آلەکساندر دوما باستورك زیارتنی رد ایدرك شو جوابی ویرر :

« بن قطعیا باستورك بوخصوصده اولان زیارتنی قبول ایدەمم کندم بالذات کیدوب بزم جمعیتمزه کیرمه سنی آرزو ایتدیکندن طولایي تشکرا تمی بیان ایدەجکم » معلوم در که آکادەمی فرانسه ز هر بر فرانسزك الك مشرف کوردیکی جمعیتدر اعضا سنك عددی فرقی تجاوز ایتمز آنجق شهرتلری آفاقی قاپلایان ذوات او جمعیتدن اولەبیلرلر اعضالرینه کوزل بر تعبیرله Les immortels تسمیه ایدرلر زیرا الناس ذکري جسم اولور اما اثر باقی قالیر جمعیت اعضالرندن غراندو ده باستوره جواب اولەرق :

« نه وقت قلود بەرنار وباستور برجمعیته داخل اولورلرسه بتون شرف کندیلرینه دکل کیردیکلري جمعیته عائد در » دیر باستور مشهور لیتره

(20)

nin kürsüsünü işgâl eder. Cem‘iyete kendisini takdîm eden zevât ise Mu‘allim Dumas ile Nisard idi. Yine sene dâhilinde Fransız îd-i millîsi günü Arbois'da doğmuş olduğu hânenin duvarlarına bir levha-i iftihârın ta‘lîkı şerefine nâil olur. Meb‘ûsân hey’etinde ma‘âşının mikdârını yirmi beş bin franga iblâğ ederek kendi vefâtından sonra zevcesine ve çocuklarına intikâl edeceğini bir lâyiha-i kânûniye ile taht-ı karâra alırlar. Türk ecdâdımızın: "*Çalış kulum, ben vereceğim*" demelerine Pasteur en parlak bir misâl teşkîl ediyordu.

Pasteur'ün en ziyâde hürmet etdiği mu‘allimi Dumas 11 Nisan 1884 senesi vefât eder. Pasteur'ü Fransa Hükûmeti tarafından Edinburgh Kongresi'ne tensîb etdikleri hâlde Pasteur mahzâ mu‘alliminin cenâze alâyında isbât-ı vücûd etmek arzusuyla Paris'de kalmasını taleb etmiş idi. Fakat hükûmet tarafından ısrâr olunarak vazîfesinin başka ellere tevdî‘ olunamayacağını anladıkdan sonra İngiltere'ye me’yûsen hareket etdi. İngiltere'de Pasteur'ü mülûkâne kabûl ederek tren-i mahsûs ile kongreye vâsıl olur. Kongrede Pasteur'ün ilk sözleri merhûm üstâzının medh u senâsıyla olup ne kadar vefâtı âlem-i medeniyet için büyük bir ziyâ‘ olduğunu bildirir.

1884-1885 senelerini Pasteur kuduz illetinin tedâvîsini aramakla uğraşdı. Nihâyet bu teşebbüsünde de muvaffak oldu. Fakat insân üzerine tecrübe

نك كرسيسنى اشغال ايدر جمعيته كنديسنى تقديم ايدن ذوات ايسه معلمي دوما ايله نيزار ايدى ينه سنه داخلنده فرانسز عيد ملليسي كونى آرىواده طوغمش اولديغى خانه‌نك ديوارينه برلوحهٔ افتخارك تعليقى شرفنه نائل اولور مبعوثان هيئتيده معاشنك مقدارينى ٢٥٠٠٠ فرانكه ابلاغ ايدرك كندى وفاتندن صكره زوجه سنه وچوجقلرينه انتقال ايده جكنى بر لائحهٔ قانونيه ايله تحت قراره آليرلر تورك اجداد‌مزك چاليش قولم بن ويريجيم ديمه‌لرينه باستور اك پارلاق بر مثال تشكيل ايده يوردي

باستورك اك زياده حرمت ايتديكى معلمى دوما ١١ نيسان ١٨٨٤ سنه‌سى وفات ايدر پاستورى فرانسا حكومتى طرفندن ئه‌دنبورغ قونغره سنه تنسيب ايتدكلرى حالده پاستور محضي معلمنك جنازه آلاينده اثبات وجود ايتمك آرزوسيله پاريسده قالمه سنى طلب ايتمش ايدي فقط حكومت طرفندن اصرار اولونه‌رق وظيفه سنك بشقه الاره توديع اولونه مايه جغنى آكلادقدنصكره انكلتره‌يه مأيوسا حركت ايتدى انكلتره ده باستورى ملوكانه قبول ايدرك ترن مخصوص ايله قونغره‌يه واصل اولور قونغره ده پاستورك ايلك سوزلرى مرحوم استاذينك مدح وثناسيله اولوب نه قدر وفاتى عالم مدنيت ايچون بيوك بر ضياع اولديغنى بيلديرر

١٨٨٤ — ١٨٨٥ سنه‌لرينى باستور قوطوز علتنك تداويسنى آرامقله اوغراشدى نهايت بو تشبثنده‌ده موفق اولدي فقط انسان اوزرينه تجربه

(21)

yapmağa cesâret edemedi. Vaktâ ki 6 Temmuz 1885 senesi laboratuvarına Joseph Meister nâmında bir çocuğu vâlidesi getirir. Pasteur'ün ayağına kapanıp: "*Amân çocuğumu kurtarınız, kuduz bir köpek on dört yerinden ısırdı*" [diyerek] çocuğun ayak, bacak ve ellerinde bulunan yaraları açıp Pasteur'e gösterdi. Pasteur bu müdhiş tablonun karşısında bir hayli düşündükden sonra kendisi tabîb olmaması münâsebetiyle Vulpian ve Grancher gibi mühîm tabîblerin fikirlerini istihsâl ederek çocuğun tedâvîsine başladı. Fakat tedâvînin devâmı müddetince Pasteur'ün gözlerine uyku girmezdi. Hele en tâze, en müessir o günün aşısını çocuğa zerk etdiğinde Pasteur pek fenâ ıztırâb içinde bulunuyordu. Çocuğa hiçbir fenâlık gelmediği gibi on dört yerinden ağır sûretde yaralandığı hâlde ve köpeğin kuduz olduğu tahakkuk etdiği hâlde çocuk ifâkat buldu. Pasteur'ün bu muvaffakiyeti âfâka yayıldı. 18 Rus, Moskof ülkesinin son bucağında olan Smolensk şehrinden kalkıp Paris'e berây-ı tedâvî geldiler. Pasteur onlar üzerine usûl-i tedâvîsini tatbîk ederek kemâl-i muvaffakiyetle netîcelendi. Fransa ahâlîsi tarafından nev‘-i beşere hizmet kabîlinden kuduz illetinin yeni tedâvîsini tatbîk için bir "institut" yapılması taht-ı karâra alınarak i‘âneler toplandı. Fransa'dan az bir müddetde iki buçuk milyon frank ve bilâd-ı

یاپماغه جسارت ایده‌مدی وقتاکه ٦ تموز ١٨٨٥ سنه‌سی لابوراتوارینه ژوزه‌ف مایستر نامنده بر چوجغی والده‌سی کتیرر پاستورك آیاغینه قاپانوب امان چوجغمی قورتاریکز قوطوز بر کوپك اون‌درت ییرندن ایصیردی چوجغك آیاق باجاق والارنده بولونان پاره‌لری آچوب پاستوره کوستردی پاستور بو مدهش تابلونك قارشوسنده برخایلی دوشوندکدنصکره کندیسی طبیب اولمامه‌سی منا سبتیله وولپیان و غرانشه کبی مهم طبیبلرك فکرلرینی استحصال ایدرك چوجغك تداویسنه باشلادی فقط تداوینك دوامی مدتنجه پاستورك کوزلرینه اویقو کیرمزدی هله اك تازه اك مؤثر اوکونك آشیسنی چوجغه زرق ایتدیکنده باستورپك فنا اضطراب ایچنده بولونایوردی چوجغه هیچ برفنالق کلمه‌دیکی کبی اون‌درت ییرندن آغیر صورتده یارالاندیغی حالده وکوپکك قوطوز اولدیغی تحقق ایتدیکی حالده چوجق افاقت بولدی باستورك بوموفقیتی آفاقه یاییلدی ١٨ روس مسقوف اولکه‌سنك صوك بوجاغنده اولان مموله‌نسك شهرندن قالقوب پاریسه برای تداوی کلدیلر پاستور آنلر اوزرینه اصول تداویسنی تطبیق ایدرك کمال موفقیتله نتیجه‌لندی.

فرانسا اهالیسی طرفندن نوع بشره خدمت قبیلندن قوطوز علتنك یکی تدوایسینی تطبیق ایچون بر Institut یاپیلامی تحت قراره آلینه‌رق اعانه لر طوپلاندی فرنسادن آز بر مدتده ایکی بچوق میلیون فرانك وبلاد

(22)

ecnebiyeden de çok paralar cem‘ edildi. Şâyân-ı mühim mebâliğ ihdâ edenlerden pâdişâh Âl-i Osman, Rusya çarı ve Brezilya imparatoru oldular. Bu sebebden dolayı Institut Pasteur'de Osmanlılara büyük hürmet ediliyor ve her türlü teshîlat gösteriliyor. Zîrâ Pasteur'ün ez-cümle vasiyetlerinden birisi de bu olmuşdur.

Müessesenin resm-i küşâd günü Pasteur ağlamadan kendisini zabt edemeyerek nutkunu oğluna okutdurdu. Birçok diskurlar söylenildikden sonra Coquelin o gür sedâsıyla kalkıp bir kasîde okuyarak nihâyetinde Eugéne Manuel'in şu sözlerini okudu:

"*İnsânın tenkîd etdiği ef‘âl-i ilâhiye meyânında en mümtâz ve en şerefli zevât kendi dehâ ve sünûhât-ı fikriyeleriyle mevti te’hîre muvaffak olanlardır*".

"Et dans l'œuvre de Dieu que l'homme calomnie. Ceux là sont les plus grands, qui font par leur génie,

Reculer la mort devant eux".

ibâreleri söylenildiği zaman bütün hâzırûnun gözleri Pasteur'e teveccüh ederek samîm-i kalblerinden alkışladılar. Pasteur ise hüngür hüngür ağlıyordu.

27 Kânûn-ı Evvel 1892 senesi Pasteur'ün yetmişinci sene-i devriyesi

— ٢٢ —

اجنبیـه‌دنده چوق پاره‌لر جمع ایدیلدی شایان دقت مهم مبالغ اهـدا ایدنلردن پادشاه آل عثمان روسیا چاری و بره‌زیلیا امپراطوری اولدیلر بوسببدن طولایی Institut Pasteur ده عثمانلیلره بیوك حرمت ایدیله یور و هر درلو تسهیلات کوستریله‌یور زیرا باستورك ازجمله وصیتلرندن بریسی ده بو اولمشدر

مؤسسه‌نك رسم کشاد کونی باستور آغلامادن کندیسینی ضبط ایده میه‌رك نطقنی اوغلینه اوقوتدیردی بر چوق دیسکورلر سویلنیلدکدنصکره قوقلهن او کور صداسیـله قالقوب بر قصیده اوقویارق نهایتنـده اوژه‌ن مانووه‌لك شو سوزلرینی اوقودی :

انسانك تنقید ایتدیکی افعال آلهیه میاننده اك ممتاز واك شرفلی ذوات کندی دها وسنوحات فکریه‌لریله موتی تأخیره موفق اولانلردر

« Et dans l'œuvre de Dieu que l'homme calomnie
Ceux là sont les plus grands qui font, par leur génie,
Reculer la mort devant eux. »

عباره‌لری سویله نیلدیکی زمان بتون حاضرونك کوزلری باستوره توجه ایـدرك صمیم قلبلرندن آلقیشلادیلر باستور ایسه هونکور هونکور آغلایوردی

٢٧ کانون اول ١٨٩٢ سنه‌سی باستورك یتمشنجی سنهٔ دوریه‌سی

(23)

olmak münâsebetiyle Sorbonne Darülfünûnu'nun ulu ve mu‘azzam dershânesinde bir mahfil-i ilmî teşkîl olup Reîsicumhûr Carnot'nun kolunda Pasteur cenâbları girdiğinde bütün memâlik-i ecnebiye murahhasları Pasteur'e resmî tebrîkleriyle ubûdiyetlerini ızhâr etdiler. Bu mahfil-i azîmde Pasteur'e takdîm olunan altın madalyanın üzerine hakkâk-ı şehîr Roty şu ibâreleri kaydetmişdi:

"*Pasteur'e yetmişinci sene-i devriyesi Fransa ve insâniyet minnetdârdır*".

"A Pasteur le jour de ses soixante dix ans la France et l'Humanité reconnaissante".

Bu münâsebetle Ma‘ârif Nâzırı Dupuy da şu ibârelerle nutkuna hitâm vermişdi:

"*Cenâb-ı Hak'dan temennî ederiz ki Fransa sizi uzun seneler daha muhâfaza edebilsin de âleme sizi göstererek mu‘azzez, müşerref ve muhteşem olsun*".

"Puisse la France vous posséder de longues années encore et vous montrer au monde, comme le digne objet de son amour, de sa reconnaissance et de sa fierté".

28 Eylül 1895 senesi Cumartesi günü zevâli ahşam 4'ü 40 geçe Pasteur zâtü'l-bevlden vefât etmişdir.

اولمق مناسبتيله سوربون دار الفنوننك اولو ومعظم درسخانه‌سنده برمحفل علمي تشكيل اولوب رئيس جمهور كارنونك قولنده باستور جنابلرى كيرديكنده بتون ممالك اجنبيه مرخصلرى باستوره رسمى تبريكلريله عبوديتلريني اظهار ايتديلر بو محفل عظيمده باستوره تقديم اولونان آلتون مه‌داليانك اوزرينه حكاك شهير روتى شو عباره‌لرى قيد ايتمشدى :

باستوره يتمشنجى سنهٔ دوريه‌سى فرانسا و انسانيت منتداردر

« A Pasteur le jour de ses soixante dix ans la France et l'Humanité reconnaissante. »

بومناسبتله معارف ناظرى دوپوى ده شو عباره‌لرله نطقنه ختام ويرمشدى :

جناب حقدن تمني ايدرز كه فرنسا سزى اوزون سنه‌لر دها محافظه ايده بيلسونده عالمه سزى كوستره‌رك معزز مشرف ومحتشم اولسون

« Puisse la France vous posséder de longues années encore, et vous montrer au monde, comme le digne objet de son amour, de sa reconnaissance et de sa fierté. »

٢٨ ايلول ١٨٩٥ سنه سى جمعه ايرتسى كونى زوالى اخشام ٤ دى ٤٠ كيچه باستور ذات البولدن وفات ايتمشدر .

(24)

Pasteur'ün Bazı Mev‘izeleri

---

1. İlmin vatanı yokdur ama âlimin bir vatanı vardır.

2. Her büyük bir âlimde büyük bir vatanperver bulursunuz.

3. Dehâ sabırdan ibâretdir.

4. Vak‘alar toplayalım ki bir emir üzerine fikir edinebilelim.

5. Hiçbir şeyi ihmâl etmemeli. Bazı ümmî velâkin her yapdığını dikkatle icrâ eden bir âdemin mülâhazası gâyet kıymetdâr olabilir.

6. Hâtır u hayâle gelecek bir nokta kalmayıncaya kadar bir emirde her türlü ihtimâlâtı düşünmeli.

7. Ale'l-acele netîceler kaydetmeden ictinâb ediniz. Kendinize şiddetli bir mu‘ârız olunuz ki kendinizin dâima hatâlarınızı göresiniz.

8. Hakîkati tecellî etdirmek pek çok meşakkatlere mütevakkıfdır.

پاستورك بعض موعظه‌لری

١) علمك وطنی یوقدر اما عالمك بر وطنی واردر

٢) هر بیوك بر عالمده بیوك بر وطنپرور بولورسكز

٣) دها صبردن عبارتدر

٤) وقعه‌لر طوپلایالم كه بر امر اوزرینه فكر ایدینه بیله‌لم

٥) هیچ بر شیئی اهمال ایتمه‌مه‌لی بعض امی ولكن هر یاپدیغنی دقتله اجرا ایدن بر آدمك ملاحظه‌سی غایت قیمتدار اوله بیلور

٦) خاطر و خیاله كلدجك بر نقطه قالماینجه‌یه قدر بر امرده هر درلو احتمالاتی دوشونمه‌لی

٧) علی العجله نتیجه‌لر قید ایتمه‌دن اجتناب ایدیكز كندیكزه شدتلی بر معارض اولوكز كه كندیكزك دائما خطالریكزی كوره‌سكز

٨) حقیقتی تجلی ایتدرمك پك چوق مشقتلره متوقفدر

(25)

9. Keşfiyât husûsunda insânın zihnine çok hülyâlar gelir. Fakat aslâ acûl olmayıp hakîkati pek çok tecrübelerle karârlaştırmayınca bir şeyi keşfetdim iddi‘âsında bulunmamalı.

10. Bir çocuğa yaklaştığımda hâl-i hâzırı için ona şefkat ederim. Müstakbelini düşündüğümde ona hürmet ederim.

11. Nefsimi cehâletden kurtarmak için kendime ne yapdım diye evvelâ kendinize sorunuz. Sonradan da vatanıma ne gûnâ hizmet etdim diye tekrâr kendinize suâl ediniz.

Pasteur Hakkında Söylenilen Bazı Meşhûr İbâreler

1. Hastalar gelip de Pasteur'den bir mu‘âyene-i tıbbiye ve tedâvî istediklerinde Edward Abbot onlara şu cevâbı vermişdir: "*Pasteur eşhâsın tedâvîsiyle uğraşmaz, bütün insâniyetin şifâsı için çalışıyor*".

٩) كشفيات خصوصنده انسانك ذهننه چوق خليالر كلير فقط اصلا عجول اولمايوب حقيقتى پك چوق تجربه‌لرله قرار لاشديرماينجه بر شيئي كشف ايتدم ادعاسنده بولونمامه‌لى

١٠) بر چوجغه ياقلاشديغمده حال حاضري ايچون آكا شفقت ايدرم مستقبلنى دوشونديكمده آكا حرمت ايدرم

١١) نفسمى جهالتدن قورتارمق ايچون كنديمه نه ياپدم ديه اولا كنديكزه صوروكز صكره‌دنده وطنمه نه كونا خدمت ايتدم ديه تكرار كنديكزه سوال ايديكز

پاستور حقنده سويله نيان بعض مشهور عباره‌لر

---

١) خسته لر كلوبده پاستوردن بر معاينهٔ طبيه وتداوى ايسته ديكلرنده ئه‌دوار آبوت آنلره شو جوابي ويرمشدر : پاستور اشخاصك تداويسيله اوغراشماز بتون انسانيتك شفانى ايچون چاليشه‌يور

(26)

2. Pasteur, Newton gibi lâ-yetenâhîye tevcîh-i nazar ederek gâyet dîndâr idi.

3. Pasteur gâyet mahcûb bir tabî‘ata mâlik idi.

4. Pasteur tabîb olmadığına teessüfler ederdi.

5. Büyük gece ziyâfetleri ve eğlencelerine gitmeyi Pasteur aslâ kabûl etmez, tiyatroda da hiç tesâdüf edilmezdi.

6. Çalışmasında gâyet muntazam ve müdâvim olduğu hâlde başka bir fevkalâdeliği yokdu. Ancak âlîcenâb ve iyiliği kalbden sever ve takdîr ederdi.

Roux

7. Halli müşkil mesâil üzerine efkârını öyle hasrederdi ki âkıbet su‘ûbât hep zâil olurdu. Nitekim şiddetli bir harâretin en ziyâde tahammül-fersâ bir cismin üzerine hasredilip de o cismi tahlîl etdiği gibi.

Roux

٢) پاستور نیوتون کبی لایتناهی‌یه توجیه نظر ایدرك غایت دیندار ایدی

٣) پاستور غایت محجوب بر طبیعته مالك ایدی

٤) پاستور طبیب اولمادیغنه تأسفلر ایدردي

٥) بیوك کیجه ضیافتلری و اکلنجه‌لرینه کیتمه‌یی پاستور اصلا قبول ایتمز تیاتروده ده هیچ تصادف ایدیلمزدی

٦) چالشما سنده غایت منتظم ومداوم اولدیغی حالده بشقه بر فوق العاده‌لکی یوقدی آنجق عالی جناب وایپلیکی قلبدن سور و تقدیر ایدردي (رو)

٧) حللی مشکل مسائل اوزرینه افکارینی اویله حصر ایدری که عاقبت صعوبات هپ زائل اولوردی تکیم شدتلی برحرارتك اك زیاده تحمل فرسا بر جسمك اوزرینه حصر ایدیلوبده او جسمی تحلیل ایتدیکی کبي (رو)

(27)

Pasteurün Târîh-i Hayâtından Alacağımız Hisseler

Este‘îzübillah: "*Ve en leyse li'l-insâni illâ mâ se‘â**"; "*Ve enne sa‘-yehû sevfe yürâ***" âyet-i celîlesi ve ulu atalarımızın: *"Çalış kulum, ben vereceğim"* kavl-i hakîmâneleri Pasteur'ün şahsına ne kadar mutâbıkdır. Pasteur hiçbir vakit sa‘y ü gayretinden geri kalmadığı gibi dünyânın en büyük menâsıb u şereflerini kazandı.

Çalışmasında gâyet dikkatli ve müdâvim bütün efkârını bir noktaya hasredebilmek kudretine mâlik idi. Hayâtı gâyet muntazam bir sûretde olduğu hâlde bütün evkâtını ilim için fedâ edip benî cinsinin mâddî ve hayâtî fâideleri için çalışırdı. "*Hayru'n-nâs men yenfe‘u'n-nâs****" kelâmınca Pasteur nâsın en hayırlılarından addolunsa sezâdır. Pasteur'ün kuvve-i irâdesi gâyet metîn olup bir mes’eleyi tutduğunda onun tamâm halline kadar vardırmağa çalışır ve muvaffak olurdu. Kuvve-i mülâhazasını sabâvetinden [beri] terbiye etmiş olduğundan bir şeyi tamâmıyla ihâta etmeye kâdir idi. Gözlerinin önünden geçen şeyleri görmemezlik etmeyip hattâ başkalarının bir ehemmiyet atfetmedikleri noktalara Pasteur lüzûmu derecesinde

---

* "Ve gerçek şu ki, insan için çalışmasından başka bir şey yoktur" (Necm suresi, 79)

** "Ve çalışması da ileride görülecektir". (Necm suresi, 40)

*** "İnsanların hayırlısı, insanlara faydalı olandır". (Hz. Muhammed)

پاستورك تاريخ حياتندن آله جغمز حصه‌لر

استعيذ بالله (وان ليس للانسان الاما سعي وان سعيه سوف يرى)
آيت جليله‌سي و اولو آثارمزك «چاليش قولم بن ويريجيم» قول حكيمانه‌لرى
پاستورك شخصنه نه قدر مطابقدر پاستور هيچ بروقت سعى وغيرتدن
كيرو قالماديغى كبى دنيانك اك بيوك مناصب وشرفلريني قازاندى

چالشما سنده غايت دقتلي ومداوم بتون افكارينى بر نقطه‌يه
حصر ايده‌بيلمك قدرتنه مالك ايدى حياتي غايت منتظم بر صورتده
اولديغي حالده بتون اوقاتنى علم ايچون فدا ايدوب بنى جنسنك مادى
وحياتي فائده‌لرى ايچون چاليشيردى « خير الناس من ينفع الناس »
كلامنجه پاستور ناسك اك خيرليلرندن عد اولونه سزادر پاستورك
قوهٔ اراده‌سى غايت متين اولوب بر مسأله‌يي طوتديغنده آنك تماما حلينه
قدر واردير ماغه چاليشير و موفق اولوردى قوهٔ ملاحظه‌سنى صباوتندن
تربيه ايتمش اولديغندن بر شيئنى تماميله احاطه ايتمه‌يه قادر ايدى
كوزلرينك اوكوندن كچن شيلرى كورمه مزلك ايتمه يوب حتى باشقة
لرينك بر اهميت عطف ايتمه ديكلرى نقطه‌لره پاستور لزومى درجه سنده

(28)

tahkîkât icrâ edip müte‘addid tecrübelerle o emrin esrârına vâkıf olmaya gayret ederdi. Bir mes’elenin her tarafını ihâta etdikden sonra netîceyi ale'l-acele istihrâc etmeyip taht-ı karâra almazdan evvel o mes’eleyi etrafıyla düşünür ve kendi efkârını gâyet şiddetli bir muhâsım gibi tenkîd ederdi. Hakîkat vâzıh olup tebeyyün edince artık onun ızhârından aslâ çekinmeyip önüne çıkan hâilleri sebât ve azmiyle bertaraf ederek âkıbet hakkı i‘lâ ederdi. *"El-hakku ya‘lû ve lâ-yu‘lâ aleyh*"*.

Dünyânın en elîm musîbetlerinden yılmayıp çizmiş olduğu yoldan hiç inhirâf etmezdi. Gâyet hukûk-şinâs kalbi pâk merhametli bir zât-i celîl idi. Pasteur ulemâ beyninde bir tâc-ı münevver iken gâyet diyânetine muhâfız idi. *"İnnemâ yahşallahe min ibâdihi'l-ulemâ**"*.

Pasteur'ün hamiyet ve şefkatine dâir delâil pek çokdur. Ez-cümle dericilikle iştigâl eden pederinin ma‘lûmât-ı fenniyesi kendine nisbetle hiçbir mukâyese kabûl etmediği hâlde babasını hiçbir vakit mektûbsuz bırakmadığı gibi ondan telâkkî etdiği nasîhatlerden teşekkürâtını her dâim beyân eder ve hürmetinde aslâ taksîr etmezdi. *"Felâ-tekul lehumâ üffin ve lâ-tenherhumâ****" âyet-i kerîmesini Pasteur'ün vicdân-ı pâki nefsine temliye ederdi. Hayvânlar üzerine yapılacak herhangi tecrübe olursa olsun onların hayâtını ibtâl için dâima

---

* "Hak yücedir ve her yüceliğin üstündedir". (Hz. Muhammed)

** "Kulları arasında âlimler, Allah'ın büyüklüğü karşısında çekinir". (Fâtır suresi, 28)

*** "Eğer onlardan biri ya da her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara öf! bile deme". (İsrâ suresi, 23)

تحقيقات اجرا ايدوب متعدد تجربه‌لرله او امرك اسرارينه واقف اولمايه غيرت ايدردى بر مسأله‌نك هر طرفنى احاطه ايتدكدنصكره نتيجه‌يي على العجله استخراج ايتمه‌يوب تحت قراره آلمازدن اول او مسأله‌يي اطرافيله دوشونور وكندي افكارينى غايت شدتلى بر مخاصم كبى تنقيد ايدردى حقيقت واضح اولوب تبين ايدنجه آرتق آنك اظهارندن اصلا چكينمه‌يوب اوكونه چيقان حائللرى ثبات وعزميله بر طرف ايدرك عاقبت حقى اعلى ايدردى « الحق يعلو ولا يعلى عليه »

دنيانك اك اليم مصيبتلرندن بيلمايوب چيزمش اولديغى يولدن هيچ انحراف ايتمزدى غايت حقوق شناس قلبى پاك ، رحمتلو بر ذات جليل ايدى پاستور علما بيننده بر تاج منور ايكن غايت ديانتنه محافظ ايدى (انما يخشى الله من عباده العلماء)

پاستورك حميت وشفقتنه دائر دلائل پك چوقدر ازجمله دريجيلكله اشتغال ايدن پدرينك معلومات فنيه سى كندينه نسبتله هيچ بر مقايسه قبول ايتمه ديكى حالده باباسنى هيچ بر وقت مكتوبسز براقما ديغى كبى آندن تلقى ايتديكى نصيحتلردن تشكراتنى هر دائم بيان ايدر وحرمتنده اصلا تقصير ايتمزدى (ولا تقل لهما اف ولا تنهرهما) آيت كريمه سينى پاستورك وجدان پاكى نفسنه تمليه ايدردى حيوانلر اوزرينه ياپيله جق هر هانكى تجربه اولورسه اولسون آنلرك حسياتني ابطال ايچون دائما

(29)

uyutdurur ve hiçbir vakit hayvânın müellem feryâdına tahammül edemezdi.

Pasteur her yaptığı umûru tamâmıyla ihâta ederek her ihtimâle karşı tedâbîr-i lâzımeyi düşündüğünden pek büyük muvaffakiyetlere nâil oldu. Fakat pek azîm râhatsızlıklar da geçirdi. Meister ismindeki kuduz köpeğin ısırmış olduğu çoban çocuğu üzerine tecrübeye başladığında netîcenin hitâmına kadar öyle bir telâş ve endişede kalmışdı ki Pasteur'ün ehibbâsı sıhhatinin haleldâr olacağından korkuyorlardı. Bir ay zarfında fikri, zikri o çocuk idi. Çocuk tamâmıyla şifâ buldukdan sonra kendisine olan şefkatini dirîğ etmeyerek âhir ömrüne kadar devâm etdirdi. Çoban çocuğunun terbiyesine medâr oldu. Ona uzun uzun mektûblar yazar, nasîhatler eder, paralar gönderirdi. Hattâ bir kere çocuk Pasteur'e cevâb vermekde kusûr etdiği hâlde allâme-i zamânın çocuğa mektûb yazıp cevâb istemesi hayret verici şeylerdendir. Bir çoban çocuğuna böyle mu‘âmeleleri ancak Pasteur gibi âlî-cenâb, sâf kalbli, merhametli âdemler yapabilir.

Pasteur'ün kalbinde hubb-ı vatan pek büyük bir yer işgâl ederdi. *"Hubbü'l-vatan mine'l-îmân*"*dır. Daha henüz mektebden yeni çıkıp sa‘y ve iktisâdıyla kazanıp toplamış olduğu 150 frangın kâffesini millet

* "Vatan sevgisi imandandır".

اویو تدبیر وهیچ بروقت حیوانك مؤلم فریادینه تحمل ایده مزدی

باستور هریاپدیغی اموری تمامیله احاطه ایدرك هر احتماله قارشو تدابیر لازمه یی دوشوندیکندن پك بیوك موفقیتلره نائل اولدي فقط پك عظیم راحتسزلقلرده کیچردی مایتر اسمنده کی قوطوز کوپکك ایصیرمش اولدیغي چوبان چوجغی اوزرینه تجربه یه باشلادیغنده نتیجه نك ختامنه قدر اویله بر تلاش و اندیشه ده قالمشدي که باستورك احباسی صحتنك خللدار اوله جغندن قورقویورلردی بر آي ظرفنده فکری ذکري او چوجق ایدي چوجق تمامیله شفا بولدیقدنصکره کندیسنه اولان شفقتینی دریغ ایتمه یه رك آخر عمرینه قدر دوام ایتدیردی چوبان چوجغنك تربیه سنه مدار اولدی آنا اوزون اوزون مکتوبلر یازار نصیحتلر ایدر پاره لر کوندریردی حتي بر کره چوجق باستوره جواب ویرمکده قصور ایتدیکی حالده علامهٔ زمانك چوجغه مکتوب یازوب جواب ایسته مه سی حیرت و بریجي شیلردندر بر چوبان چوجغنه بویله معامله لری آنجق باستور کبی عالی جناب صاف قلبلی مرحمتلی آدملر یاپابیلور

باستورك قلبنده حب وطن پك بیوك بربیر اشغال ایدردي «حب الوطن من الایمان» در دها هنوز مکتبدن یکي چیقوب سعی واقتصادیله قازانوب طوپلامش اولدیغی ٥٠ : فرانکك کافه سني ملت

(30)

uğruna bağışlayıp keşfiyâtını da muvakkaten terk edip efkârın müdâfa‘ası için gönüllü yazılıp kendini tehlikeye ma‘rûz bırakdı.

1870 Muhârebesi'nde bir tek oğlunu muhârebeye sevk etdikden sonra kendinin sıhhatinin müsâ‘id olup da memleketine değerince bir hizmetde bulunamadığından çok teessüfler etdi. Düşmanlarının vatanı aleyhinde etdikleri icrâât dan Pasteur'ün hassâs kalbi nefret ederek muhâsımlarından almış olduğu şeref diplomasını kendilerine i‘âde ile göndermiş olduğu mektûb bu zât-ı azîmin ne kadar büyük himmetlere mâlik olduğunu isbât etdi.

Pasteur öyle bir hakîkat nûru idi ki mensûb olduğu memleket vücûduyla şereflenirdi. Fransa gibi ebnâ-yı vatanını takdîr eden bir memleket Pasteur'e dünyâda hâtır u hayâle gelmeyen şereflerin kâffesini yapdı. Ecnebî hükûmetleri de Pasteur'e olan hürmet ve takdîrlerini her fırsatda ızhâr etdiler. İngiltere'de Pasteur'ün görmüş olduğu hürmet kendi vatanında görmekde olduğu hürmetlerden bile fâik idi. Yetmiş yaşına varınca Pasteur muhtelif keşfiyâtının semerelerine mükâfâten icrâ olunan apoteozda dünyânın en mutantan mehâfil-i ilmîsinden olan muhteşem Sorbonne'da bütün memâlik-i mütemeddine-i ecnebiyenin göndermiş oldukları fühûl-i ricâlin resmî tebrîk ve ubûdiyetlerini kabûl

اوغرینه باغیشلایوب کشفیاتنی‌ده موقتا ترك ایدوب افکارك مدافعه‌سی ایچون کوکوللی یازیلوب کندینی تهلکه‌یه معروض براقدی

١٨٧٠ محاربه سنده برتك اوغلینی محاربه یه سوق ایتدکدنصکره کندینك صحتنك مساعد اولوبده مملکتنه دکرنجه بر خدمتده بولونا مدیغندن چوق تأسفلر ایتدی دشمنلرینك وطنی علیهنده ایتدکلری اجراآتدن باستورك حساس قلبی نفرت ایدرك مخاصملرندن آلمش اولدیغی شرف دیپلومینی کندیلرینه اعاده ایله کوندرمش اولدیغی مکتوب بوذات عظیمك نه قدر بیوك همتلره مالك اولدیغنی اثبات ایتدی

باستور اویله بر حقیقت نوری ایدی که منسوب اولدیغی مملکت وجودیله شرفلانیردی فرانسا کبی ابنای وطنی تقدیر ایدن بر مملکت باستوره دنیا ده خاطر وخیاله کلمه‌ین شرفلرك کافه‌سنی یاپدی اجنبی حکومتلری ده باستوره اولان حرمت وتقدیرلرینی هر فرصتده اظهار ایتدیلر انکلتره‌ده باستورك کورمش اولدیغی حرمت کندی وطننده کورمکده اولدیغی حرمتلردن بیله فائق ایدی یتمش یاشنه وارنجه باستور مختلف کشفیاتنك ثمره لرینه مکافاتا اجرا اولونان آپوته‌وزده دنیانك الك مطنطن محافل علمیسندن اولان محتشم سوربونده بتون ممالك متمدنهٔ اجنبیه نك کوندرمش اولدیقلری فحول رجالك رسمی تبریك و عبودیتلرینی قبول

(31)

etmek şerefine nâil oldu.

Bu zât-ı kerîmin nev‘-i beşere etdiği hizmetlerin ehemmiyeti ancak ulemâ meyânında takdîr olunabilir. Pasteur cenâbları yeni bir âlem-i hürdebîni keşfetdi. Mikroblar âleminin hastalıklar üzerine ne kadar büyük hükmü olduğunu isbât etdi ve onların şerrinden ne türlü vesâitle tahaffuz olunabilir, onun usûlünün de keşf ile ilm-i tıbba ve ale'l-husûs fenn-i tedâvîye bir yeni tarîk çizdi. O yolda gidenler gün be-gün mühim keşfiyâtda bulunarak derdlere dermân bulmakla müşerref oluyorlar. Başlıca fenn-i cerrâhiyenin terakkîsine sebeb oldu. Pasteur'den evvel operatörlerin hastahânelerde kat‘ etdikleri yerler fenâ hâlde takayyuh ederek mecrûhîn yüzde seksenden fazla vefeyât vermekde idiler. Binâenaleyh bir ameliye-i cerrâhiye takrîben i‘dâm hükmüne mu‘âdil tutulmakda idi. Vicdânı pâk operatörler ellerine âlât-ı cerrâhiyeyi almakdan ictinâb ederlerdi. Fenn-i cerrâhiye sekerât hâlinde cân vermekde idi. Fakat Pasteur'ün yeni usûlleri tatbîk olunduğunda vefeyât nüzûl ede ede hiç mesâbesine indi. Cerrâhlar tekrâr cesârete gelerek silâhlarına sarıldılar. Birçok hastaları ölüm pençesinden kurtardılar. Sanâyi‘ ve ticâret nokta-i nazarında Pasteur pek büyük hizmetler etdi. Ecsâm-ı uzviyenin bozulmamalarına çâre bularak bunca me’kûlât ve meşrûbâtımızı harâbdan, davarlarımızı, tavuklarımızı,

ايتمك شرفنه نائل اولدي

بو ذات كريمك نوع بشره ايتديكي خدمتلرك اهميتي آنجق علما ميانده تقدير اولونه بيلور باستور جنابلري يكي بر عالم خرده بيني كشف ايتدى ميقروبلر عالمنك خسته‌لقلر اوزرينه نه قدر بيوك حكمي اولديغني اثبات ايتدى وآنلرك شرندن نه درلو وسائطله تحفظ اولونه بيلور آنك اصولينك ده كشف ايله علم طبه وعلى الخصوص فن تداوي يه بر يكى طريق چيزدى او يولده كيدنلر كون بكون مهم كشفياتده بولونارق دردلره درمان بولماقله مشرف اوله‌يورلر باشليجه فن جراحيه‌نك ترقيسنه سبب اولدى. باستوردن اول اوپراتورلرك خسته‌خانه‌لرده قطع ايتديكلري بيرلر فنا حالده تقيح ايدرك مجروحين يوزده سكسندن فضله وفيات ويرمكده ايديلر بناء عليه بر عمليهٔ جراحيه تقريبا اعدام حكمنه معادل طوتولماقده ايدى وجدانى پاك اوپراتورلر الارينه آلات جراحيه يى آلمقدن اجتناب ايدرلردي فن جراحيه سكرات حالنده جان ويرمكده ايدى فقط باستورك يكى اصوللرى تطبيق اولوندیغنده وفيات نزول ايده ايده هيچ مثابه سنه ايندى جراحلر تكرار جسارته كله‌رك سلاحلرينه صاريلديلر بر چوق خسته‌لرى اولوم پنجه‌سندن قورتاردیلر صنائع وتجارت نقطهٔ نظرندنده باستور پك بيوك خدمتلر ايتدى اجسام عضويه‌نك بوزولمامه‌لرينه چاره بوله‌رق بونجه مأكولات ومشروباتمزى خرابدن دوارلرمزي طاووقارمزي

(32)

ipekböceklerimizi ve hattâ kendi cânımızı birçok felâketlerden kurtardı. Şu hâlde Eugéne Manuel'in söylemiş olduğu beyitler Pasteur'e tatbîk olununca acaba çok mudur?

"Et dans l'œuvre de Dieu que l'homme calomnie. Ceux là sont les plus grands, qui font par leur génie,

Reculer la mort devant eux".

-Hitâm-

Beyrut 8 Kânûn-ı Evvel 1917
Mu‘allim
Ali Vehbi

ايپك بوجكلريميزي وحتي كندي جانيمزي بر چوق فلاكتلردن قورتاردى
شوحالده اوژەن مانوئەلك سويلەمش اولديغى بيتلر باستوره تطبيق
اولوننجه عجبا چوقيدر

Et dans l'œuvre de Dieu que l'homme calomnie
Ceux-là sont les plus grands, qui font par leur génie,
Reculer la mort devant eux.

ختام

بيروت ٨ كانون اول ١٩١٧

معلم

على وهبى

PASTEUR

TRANSKRİPSİYON - METİN

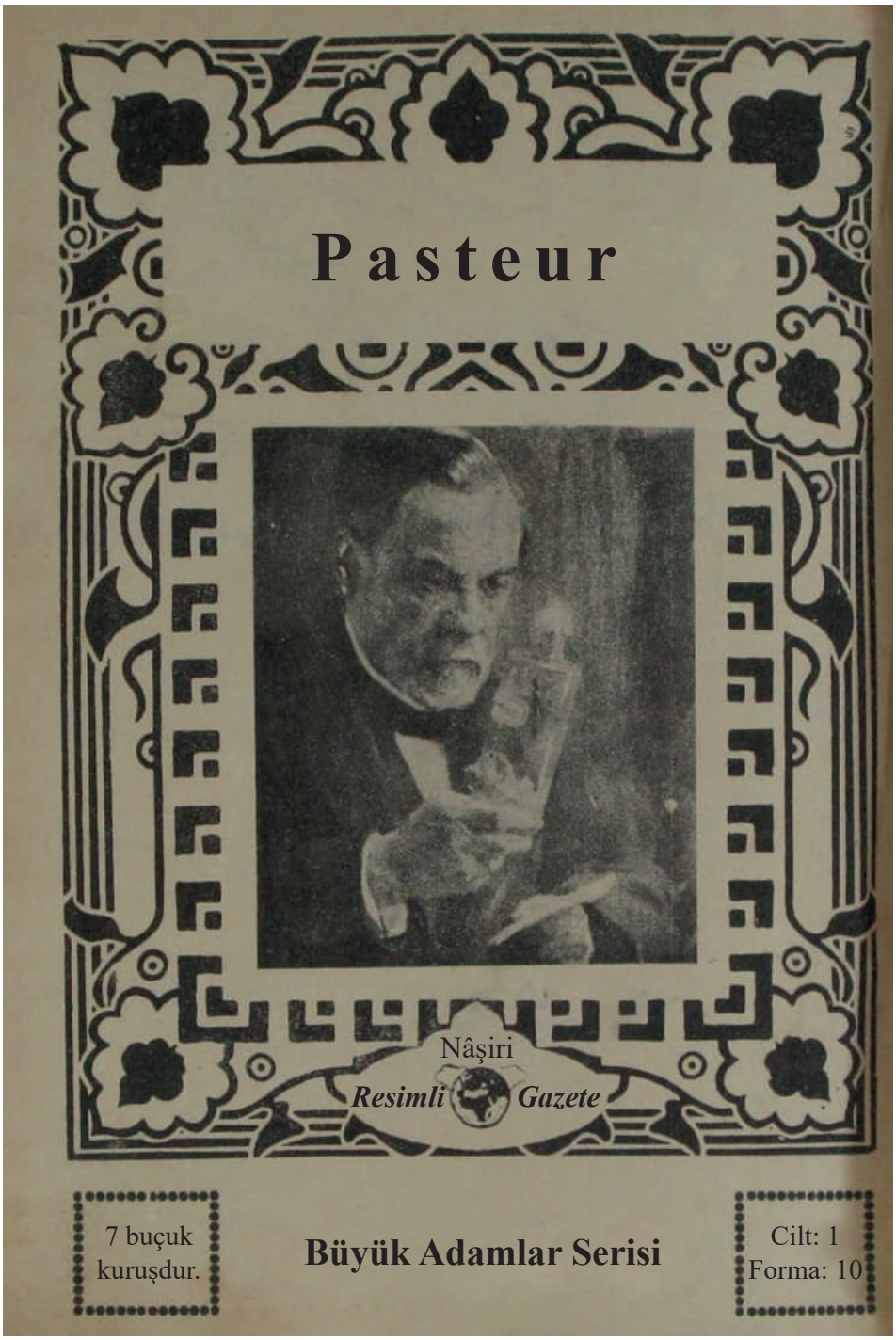
Pasteur
Nâşiri
Resimli Gazete
7 buçuk kuruşdur.
Büyük Adamlar Serisi
Cilt: 1
Forma: 10

پاستور
ناشری
رسملی غزته
بویوك آدملر سیری
جلد : ۱
نومره : ۱۰
۷ بجو
غروشدر

Büyük Adamlar Serisi

İbrahim Alaeddin Bey'in riyâseti altında güzîde bir hey’et-i ilmiye tarafından vücûda getirilmişdir.

Pasteur

Resimli *Gazete*

tarafından neşrolunmuşdur.

İstanbul

Sanâyi‘-i Nefîse Matba‘ası

1927

بویوك آدملرسه رسیمی

ابراهیم علاءالدین بك ریاستی آلتنده کزیده بر هیئت علمیه
طرفندن وجوده کتیرلمشدر .

پاستور

رسیملی غزته

طرفندن نشر اولنمشدر

استانبول
صنایع نفیسه مطبعه‌سی
۱۹۳۷

[2]

Pasteur, bilâ-tereddüd bütün insânlığın velîni'metlerinden biri ve belki de birincisidir. Tabâbet, bilhâssa fenn-i cerrâhî ancak onun bulduğu usûllerden sonra şâyân-ı i'timâd bir hâle geldi. Dünyâ sathında her sene yüz binlerce âdemin "kuduz" dediğimiz müdhiş illetden ve birçok sârî emrâzdan birer sinek sürüsü gibi helâk olmaması Pasteur'ün bulduğu aşı sâyesindedir. İnsânlar kudurmaktan, koyunlar "şarbon" denen müdhiş hastalıkla kırılmakdan, bâğcılık ve ipekböcekçiliği helâk olmakdan Pasteur'ün himmetiyle halâs oldu. Bundan dolayıdır ki Pasteur yalnız Fransa'nın değil, belki tekmîl cihânın minnet ü şükrânını müebbeden kazanmış âlem-şümûl bir ilim adamıdır ve onu tanımak her ferd için ve bilhâssa münevver her Türk genci için insânî bir farîza addolunmaya şâyândır.

پاستور ؛ بلا تردد بونوده
انسانلغك ولی نعمتلرندن بری و بلکه ده
بیجیسیدر . طبابت ، بالخاصه فن
جراحی آنجق اونك بولدیغی اصوللردن
صوکره شایانه اعتماد بر حاله کلدی .
دنیا مطمئنده هرسنه بونه یکلرجه آدمك
(قودوز) دیدیکمز مرضه علتدن
وبرچوق ساری امراضدن برسینك
سوروسی کبی هلاك اولماسی پاستورك
بولدیغی آشی سایه سنده در . انسانلر
قودوزمقدن ، قوپونلر (شاربون)
دینن مرضه خستالقدن قیریلمقدن
باغمیلق و ایلك بوجلیلکی هلاك
اولمقدن پاستورك همتیله خلاص
اولدی . بوندن دولایدرکه پاستور
یالکز فرانسانك دکل بلکه تکمیل جهانك
منت و شکرانتی مؤید افکارانمز عالمشمول
بر علم آدامیدر . واولی طابیمز هر فرد
ایچون و بالخاصه منور هر تورك کنجی
ایچون انسانی بر فریضه عد اولونمایه
شایاندر .

[3]

Pasteur kuduza musâb olan çocuklar arasında

Kuduz serumunu keşfederek beşeriyete en büyük hizmeti îfâ etmiş olan Pasteur, laboratuvarının kapısı önünde taht-ı tedâvîye aldığı çocukların arasında

Pasteur

Bir asır evvel dünyâya doğan Pasteur, cihân üzerinde ilim ve fennin ve bilhâssa ulûm-ı tabî‘iyenin, kimyânın, tıbbın ve usûl-i tedâvînin esâslarını tamâmen değişdirmiş ve ıslâh etmişdir. Denebilir ki bu Fransız kimyâgeri doğmamış olsaydı insânlar bugünkü muvaffakiyet ve sa‘âdetlerinden hiç olmazsa yarısını idrâk edemeyeceklerdi. Pasteur'den evvel "mikrob" hakkında ve bilhâssa mikrobların vazîfe ve ehemmiyeti hakkında sarîh hiçbir fikir yokdu. Filhakîka kurûn-ı ûlâdan beri gözle görülmeyen bir takım küçük hayvâncıkların vücûdlarından şübhe ediliyordu. Nitekim eski Arab etıbbâsı bile "huveyn" dedikleri küçük hayvâncıkların vücûdlarından bahsetmişlerdi. Ancak ne şarkda ne de garbda mikrobların hastalıkları tevlîd edebilecekleri ve bir takım emrâzı bir şahısdan diğerine hattâ hayvânlardan insânlara nakledebilecekleri hakkında sarîh ma‘lûmât yokdu.

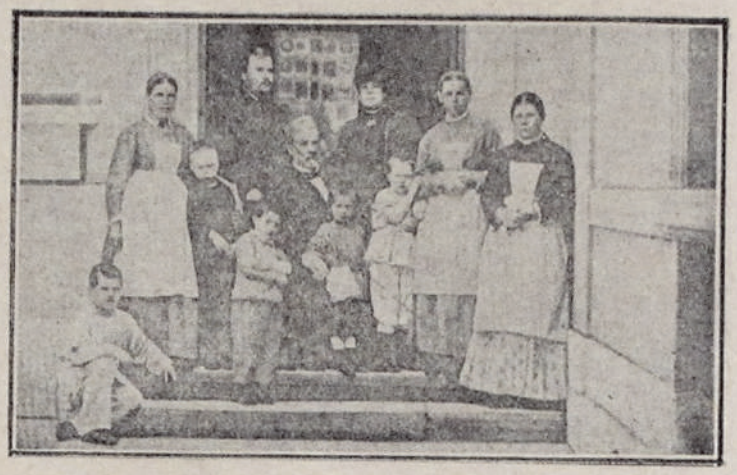

پاستور قودوزه مصاب اولان چوجقلر آراسنده

قودوز سرومنی کشف ایده‌رك بشریته الك بویوك خدمتی ایفاایتمش اولان پاستور لابوراتواریننك قاپوسی اوکنده تحت تداوی‌یه آلدیغی چوجقلرك آراسنده .

پاستور

بر عصراول دنیایه‌دوغان پاستور؛ جهان اوزرنده علم و فنك وبالخاصه علوم طبیعیه‌نك ، کیمیانك طبك واصول تداوینك اساسلرینی تماماً ده کیشدیرمش و اصلاح ایتمشدر . دینه بیلیرکه بو فرانسز کیمیاکری دوغمامش اولسه‌یدی انسانلر بوکونکی موفقیت وسعادتلرندن هیچ اولمازسه یاریسنی ادراك ایده‌میه‌جکلردی . « پاستور » دن اول « میقروب » حقنده وبالخاصه میقروبلرك وظیفه واهمیتی حقنده صریح هیچ برفکر یوقدی . فی‌الحقیقه قرون اولادن بری کوزله کورولمه‌ین برطاقم کوچوك حیوانجقلرك وجودلرندن شبهه ایدیلیوردی . نته‌کیم أسکی عرب اطبای بیله « حوین » دیدکلری کوچوك حیوانجقلرك وجودلرندن بحث ایتمشلردی . آنجق نه‌شرقده ، نه‌ده غربده میقروبلرك خسته‌لقلری تولید ایده‌بیله‌جکلری وبرطاقم امراضی برشخصدن دیکرینه حتی حیوانلردن انسانلره نقل ایده‌بیله‌جکلری حقنده صریح معلومات یوقدی .

[4]

Hastalıkların kendi kendilerine uzviyetden tevellüd etdiği zannediliyordu. Mikrobların mâhiyet ve vazîfelerini tecrübeleriyle isbât eden Pasteur'dür. Bu sâyede tabâbetin şekli tamâmen değişmiş oldu. Pasteur'ün keşfiyâtından evvel mevcûd olan tabâbet ancak bir takım tecrübelere müstenid ma‘lûmâtdan ibâretdi. Mu‘ayyen hastalıklara karşı şifâ verdiği öteden beri tecrübelerle anlaşılmış olan mevâddı tertîb etmek doktorların yegâne ma‘rifetlerini teşkîl ederdi. Hastalıkların nasıl vücûda geldikleri, ne sûretle sirâyet edebilecekleri hakkında kat‘iyyen ma‘lûmât yokdu. Bundan dolayıdır ki Pasteur'den evvel tabâbetin ancak bir san‘at olduğunu ve Pasteur'ün keşfiyâtından sonra ilm-i tıbbın teessüs etdiğini söylerler. Filhakîka büyük bir kimyâger olan Pasteur bir tabîb değildi. Bununla berâber ilm-i tıbba en büyük etıbbâdan fazla hizmet etmişdir.

Pasteur en büyük bir sırr-ı hilkati daha ortaya koymuşdur ki o da "tenâsül bi-nefsihî" denen ve eski hukemâ ve etıbbâ indinde asırlarca mûcib-i merâk ve münâkaşa olan mes’eledir. Tenâsül bi-nefsihî demek bazı mahlûkâtın kendi kendilerini aşılayarak meydâna gelmeleri demekdir. Eskiden bunun mümkün olduğunu zannederlerdi. Bi'l-farz çürüyen bir hayvân lâşesinin kurtlandığını görünce o lâşeden bir takım kurdların kendi kendilerine peydâ olup tekessür etdiklerine kanâ‘at ederlerdi. Havâda, suda gözle görülmeyen bir takım küçük hayvânların müsâ‘id muhît bulunca bu yumurtalarını orada bırakarak çoğaldıklarını bilmezlerdi. Nitekim sineklerin köpek, öküz ilh. gibi hayvân ölülerinden peydâ olduklarını zannederlerdi. Pasteur suyu ta‘kîm ve havâyı tahliye ederek meselâ bir hayvân ölüsünün veya sütün, suyun, şarâbın hiçbir zamân tebdîl-i vasf etmediğini isbât etdi. Zâten mikrob ve sirâyet mes’elelerine bütün bu tecrübeler netîcesinde intikâl etmişdi. Hulâsa Pasteur'ün gerek doğrudan doğruya gerek dolayısıyla ilim ve fen âlemine ve insânlığın hayâtına ve sa‘âdetine îfâ etdiği hizmetler o kadar çokdur ki bu beşeriyet velîni‘metini bütün hayâtı ve mesâ‘îsiyle tanımayı bize emreder. Fransa matbû‘âtında yapılan bir anketle: "Fransız vatanının yetişdirdiği en büyük adam kimdir?" suâli bütün kârilere sorulmuşdu. Bu "anket"e verilen cevâbda birinciliği "Pasteur", ikinciliği "Napolyon Bonapart" kazanmışdı. Napolyon filhakîka bütün Avrupa'yı istîlâ etmiş ve bir avuç

خسته‌لقلرك كندى كنديلرينه عضويتدن تولد ايتديكى ظن ايديليودى. ميقروبلرك ماهيت و وظيفه‌لرينى تجربه‌لريله اثبات ايدن پاستوردر . بو سايه‌ده طبابتك شكلى تماماً ده كيشمش اولدى. پاستورك كشفياتندن اول موجود اولان طبابت آنجق بر طاقم تجربه‌لره مستند معلوماتدن عبارتدى . معين خسته‌لقلره قارشى شفا ويرديكى اوته‌دن برى تجربه‌لرله آكلاشيلمش اولان موادى ترتيب ايتمك دوقتورلرك يكانه معرفتلرينى تشكيل ايده‌ردى . خسته‌لقلرك ناصل وجوده كلدكلرى ، نه‌صورتله سرايت ايده‌بيله‌جكلرى حقنده قطعياً معلومات يوقدى. بوندن دولايىدر كه پاستوردن اول طبابتك آنجق بر صنعت اولديغنى و پاستورك كشفياتندن صوكره علم طبك تأسس ايتديكنى سويلرلر . فى الحقيقه بويوك بر كيمياكر اولان پاستور بر طبيب دكلدى . بونكله برابر علم طبه الك بويوك اطبادن فضله خدمت ايتمشدر .

پاستوراك بويوك بر سر خلقتى داها اورته‌يه قويمشدر كه اوده (تناسل بنفسه) دينن و أسكى حكما و اطبا عندنده عصرلرجه موجب مراق و مناقشه اولان مسئله‌در. (تناسل بنفسه) ديمك بعض مخلوقاتك كندى كنديلرينى آشيلايه‌رق ميدانه كلمه‌لرى ديمكدر . أسكيدن بونك ممكن اولديغنى ظن ايده‌رلردى. بالفرض چوروين بر حيوان لاشه‌سنك قورتلانديغنى كورونجه اولاشه‌دن بر طاقم قوردلرك كندى كنديلرينه پيدا اولوب تكثر ايتدكلرينه قناعت ايده‌رلردى . هواده، صوده كوزله كورولمه‌ين بر طاقم كوچوك حيوانلرك مساعد محيط بولونجه بو يمورطه‌لرينى اوراده بيراقه‌رق چوغالدقلرينى بيلمزلردى . أنته‌كيم سينكلرك كويك اوكوز الخ كبى حيوان أولولرندن پيدا اولدقلرينى ظن ايده‌رلردى. پاستور صوبى تعقيم و هوايى تخليه ايده‌رك مثلا بر حيوان اولوسنك ويا سوتك ، صويك، شرابك هيچ بر زمان تبديل وصف ايتمه‌ديكنى اثبات ايتدى. ذاتاً ميقروب و سرايت مسئله‌لرينه بوتون بو تجربه‌لر نتيجه‌سنده انتقال ايتمشدى . خلاصه (پاستور) ك كرك دوغرودن دوغرويه، كرك دولايىسيله علم و فن عالمنه و انسانلغك حياتنه وسعادتنه ايفا ايتديكى خدمتلر اوقادار چوقدر كه بو بشريت ولى نعمتنى بوتون حياتى ومساعيسيله طانيمايى بزه امر ايده‌ر.

فرانسه مطبوعاتنده ياپيلان بر آنكته‌يله «فرانسز وطننك يتيشديردكى الك بويوك آدام كيمدر ؟» سؤالى بوتون قارئلره صورولمشدى. بو (آنكت) ه ويريلن جوابده برنجيلكى (پاستور) ايكنجيلكى (ناپوليون بوناپارت) قازانمشدى . ناپوليون فى الحقيقه بوتون آوروپايى استيلا ايتمش و بر آووچ

[5]

askerle cihâna karşı durmuş bir kumandandı. Lâkin onun kazandığı şân ancak kan dökmekle ihrâz edilmişdi. Halbûki Pasteur yalnız kendi zamânında değil, kendini ta‘kîb eden asırlarda da insânların hayâtlarını kurtarmış ve beşeriyeti birçok sefîl hastalıklardan tahlîs etmişdir. Askerî târîh nokta-i nazarından Napolyon şübhe yok ki büyük bir adamdır. Fakat ilim ve fen, insânlık ve medeniyet nokta-i nazarından düşünülecek olursa Napolyon'u Pasteur'ün yanında zikretmek bile mûcib-i hacâlet olur. Zâten Pasteur ilmin zaferini her türlü kuvvetden yüksek tutardı. Nitekim 1870 Muhârebesi'nde Fransızların Almanlara Sedan'da mağlûb olmaları ve Alman ordularının Paris'i istîlâ etmeleri üzerine Pasteur demişdi ki: "*Onlar bize ilim ve fen sâyesinde gâlib geldiler. Biz de bu sâhada çalışacak olursak elli sene sonra bu mağlûbiyetin intikâmını alırız!*" Filhakîka Fransa yarım asır sonra yani Cihân Harbi'nin ferdâsında Pasteur'ün haklı olduğuna şâhid oldu.

Pasteur'ün Çocukluğu

Louis Pasteur, 1822 senesinde Fransa'nın Franche-Comté departmanında Dole ismindeki bir kasabada tevellüd etdi. Babası Jean Joseph Pasteur avâmdan bir adam olup debbâğlıkla geçinirdi. Gençliğinde Napolyon ordusunda çavuşluk etmiş basît, fakat mütefekkir, câhil lâkin seciyesi kuvvetli bir adamdı. Annesi Jeanne-Etiennette Roqui çok çalışkan, muhayyilesi ve heyecânı kuvvetli bir kadındı. Pasteur'ün tevellüdünden biraz sonra âilesi Fransa'nın İsviçre hududunda Jura dağının civârında Arbois ismindeki kasabaya nakletdi. Bugün Pasteur'ün gerek doğduğu gerek büyüdüğü memleketlerde ikâmet etdiği evler kemâl-i ihtimâmla muhâfaza edilir ve birçok zâirler tarafından gezilir.

Pasteur ibtidâî tahsîlini Arbois'daki ibtidâîde ikmâlden sonra yine aynı kasabanın kolejine nehârî olarak devam etmişdir. İlk zamânlarda alelâde hattâ bazı derslerinden za‘îf bir talebe idi. Ancak mu‘allimleri Pasteur'ün bazen çok nâfiz bir müşâhede kâbiliyeti gösterdiğine şaşarlarmış. En küçük yaşından i‘tibâren dikkatli ve mütefekkir ve kuvvetli bir hayâl kâbiliyeti ile mücehhez imiş. On üç yaşına kadar resme büyük bir isti‘dâd göstermişdir. Annesinin, babasının

عسکرله جهانه قارشی دورمش بر قوماندانلری . لکن اونك قازاندیغی شان آنجق قان دوکمکله احراز ایدیلشدی . حالبوکه (پاستور)یالکز کندی زماننده دکل ، کندینی تعقیب ایدهن عصرلرده‌ده انسانلرك حیاتلرینی قورتارمش و بشریتی بر چوق سفیل خسته‌لقلردن تخلیص ایتمشدر. عسکری تاریخ نقطهٔ نظرندن ناپولیون شبهه یوق که بویوك بر آدامدر . فقط علم و فن، انسانلق ومدنیت نقطهٔ نظرندن دوشونیله‌جك اولورسه ناپولیونی پاستورك یاننده ذکر ایتمك بیله موجب خجالت اولور . ذاتاً پاستور علمك ظفرینی هر تورلو قوتدن یوکسك طوتاردی . نته‌کیم (۱۸۷۰) محاربه‌سنده فرانسزلرك آلمانلره (سه‌دان) ده مغلوب اولمالری وآلمان اودولرینك پارسی استیلا ایتمه‌لری اوزرینه (پاستور) دیمشدی که اونلر بزه علم و فن سایه‌سنده غالب کلدیلر بزده بو ساحه‌ده چالیشه‌جق اولورسه‌ق اللی سنه صوکره بو مغلوبیتك انتقامنی آلیرز ! » فی الحقیقه فرانسه پاریم عصر صوکره یعنی جهان حربنك فرداسنده پاستورك حقلی اولدیغنه شاهد اولدی .

پاستورك چوجوقلغی

لوئی (پاستور) ۱۸۲۲ سنه‌سنده فرانسه‌نك فرانس قونته ده‌پارتمانده (دول) اسمنده‌کی بر قصبه‌ده تولد ایتدی . باباسی (ژان ژوزه‌ف پاستور) عوامدن بر آدام اولوب دباغلقله کچینیردی کنجلکنده ناپولیون اوردوسنده چاووشلق ایتمش بسیط فقط متفکر ، جاهل لکن سجیه‌سی قوتلی بر آدامدی. آننه‌سی (ژان ئه‌تیه‌ن روکی) چوق چالیشقان ، محیله‌سی وهیجانی قوتلی بر قادیندی. پاستورك تولدندن بر آز صوکره عائله‌سی فرانسه‌نك اسویجره حدودنده (ژورا) داغنك جوارنده (آربوا) اسمنده‌کی قصبه‌یه نقل ایتدی . بوکون پاستورك کرك دوغدیغی ، کرك بویودیکی مملکتلرده اقامت ایتدیکی أولر کمال اهتمامله محافظه ایدیلیر و بر چوق زائرلر طرفندن کزیلیر .

پاستور ابتدائی تحصیلنی (آربوا) ده‌کی ابتدائیده اکمالدن صوکره ینه عینی قصبه‌نك قوللهٔ‌ژینه نهاری اولارق دوام ایتمشدر . ایلك زمانلرده علی العاده ، حتی بعض درسلرندن ضعیف برطلبه ایدی . آنجق معلملری (پاستور)ك بعضاً چوق نافذ بر مشاهده قابلیتی کوستردیکنه شاشارلرمش. اك کوچوك یاشندن اعتباراً دقتلی ومتفکر وقوتلی برخیال قابلیتی ایله مجهز ایمش . اون اوچ یاشنه قادار رسمه بویوك براستعداد کوسترمشدر . آننه‌سنك ، باباسنك

[6]

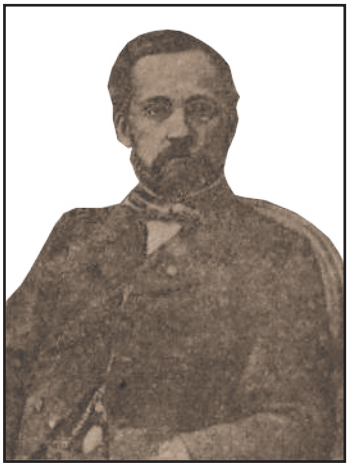

Pasteur'ün otuz yaşındaki resmi

Pasteur daha 30 yaşında iken Strasbourg Dârülfünûnu'na müderris olarak ta‘yîn olunmuşdu. Bu resim o esnâda alınmışdır.

ve âile dostlarının resimlerini çizermiş ki bunlar bilâhare Pasteur'ün âilesi tarafından muhâfaza olunmuş ve müzeye tevdî‘ edilmişdir. On dört, on beş yaşlarında bir çocuk tarafından yapılmış olan bu resimler san‘at nokta-i nazarından değil, fakat asıllarına benzemekdeki kat‘iyet i‘tibârıyla ve küçük Pasteur'ün nüfûz-ı nazarına ve çok dikkatine delîl olmak hasebiyle şâyân-i hayret imiş.

Kolejin ihtiyâr müdürü Pasteur'deki cevheri sezdiği için babasına: "*Bu çocuğu behemehâl Paris'e, Dârülmu‘allimîn-i Âliye'ye gönderiniz!*" diye ısrâr edermiş. Paris'deki Dârülmu‘allimîn o zamân ilim adamları yetişdiren bir müessese idi. Babası câhil olmakla berâber akl-ı selîm sâhibi bir adam olduğu için oğlunu okutmak istiyor ve Arbois'daki koleje mu‘allim olmasını pek ziyâde arzu ediyordu. Nitekim Paris hayâtına alışsın diye oğlunu on altı yaşında iken oraya göndermiş ve lise tahsîlini Paris'de ikmâl etmesini arzu etmişdi. Fakat Pasteur mahcûb ve basît terbiye görmüş bir köylü çocuğu olduğu için ilk zamânlar mektebde ve pansiyonda fevkalâde sıkıldı. Bunun

Pasteur'ün bir büstü

Paul Dubois tarafından meydâna getirilen bu eser büyük insâniyet hâdimi Pasteur'ü temsîl eden en kudretli eserdir.

پاستورك ٣٠ یاشنده‌کی رسمی

پاستور دها ٣٠ یاشنده ایکن استراز بورغ داوالفنونه مدرس اوله‌رق تعیین اولونمشدی. بو رسم اواشاده آلنمشدر .

وعائله‌دوستلرینك رسملرینی چیزه‌رمش که بونلر یالآخره پاستورك عائله‌سی طرفندن محافظه اولونمش و موزه‌یه تودیع ایدیلمشدر. اون درت، اون بش یاشلرنده برچوجوق طرفندن یاپلمش اولان بو رسملر صنعت نقطهٔ نظرندن دکل فقط اصللرینه بکزه‌مکده‌کی قطعیت اعتباریله و کوچوك پاستورك نفوذ نظرینه‌وچوق دقتنه‌دلیل اولمق‌حسبیله شایان حیرت ایمش .

قوله‌ژك اختیارمدیری پاستورده‌کی جوهری سزدیکی ایچون باباسنه « بو چوجوغی بهمه‌حال پارسه، (دارالمعلمین عالیه) یه کوندریکز ! » دیه اصرار ایده‌رمش . پارسده‌کی دارالمعلمین او زمان علم آداملری یتشدیره‌ن بر مؤسسه ایدی . باباسی جاهل اولمقله برابر عقل‌سایم صاحبی بر آدام‌اولدیغی ایچون اوغلنی اوقوتمق ایستیور و (آربوا) ده‌کی قوله‌ژه معلم‌اولماسنی بك زیاده آرزو ایدییوردی . نته‌کیم پارس حیاتنه آلیشسین دیه اوغلنی اون آلتی یاشنده ایکن‌اورایه‌کوندرمش ولیسه تحصیلنی پارسده اکمال ایتمه‌سنی آرزو ایتمشدی. فقط (پاستور) محجوب وبسیط‌تربیه‌کورمش بر کویلی‌چوجوغی اولدیغی ایچون ایلك زمانلر مکتبده وپانسیونده فوق‌العاده صیقیلدی بونك

(پاستور) ك بر بوستی

(پول دوبوا) طرفندن میدانه کتیریلن بواثر بویوك انسانیت خادمی پاستوری تمثیل ایده‌ن اك قدرتلی اثردر .

[7]

üzerine babası oğlunu tekrâr alarak yine Arbois'daki koleje verdi. Pasteur seneler geçdikçe inkişâf ediyor ve mektebde bilhâssa ulûm-ı tabî'iyede şâyân-ı dikkat bir isti'dâd gösteriyordu.

Pasteur'ün Gençliği

Âilesinin ikâmet etdiği Arbois şehrinde lise sınıfları bulunmadığı için Pasteur lise tahsîlini Besançon şehrinde ikmâl etmişdi. Bu esnâda ancak on dokuz yaşında bulunuyordu. Fakat on dokuzuncu yaşındaki genç ilme ve fenne karşı doymak bilmez bir heyecân ile çırpınıyordu. Nitekim oradan hemşîrelerine yazdığı mektûbda: "*İnsân ilim sâyesinde her şeyin fevkine te'âlî ediyor!*" demişdi.

Pasteur liseyi ikmâlden sonra 300 frank ma'âşla müzâkereci ta'yîn edilmişdi. Fakat o tahsîlinin bu derecede kalmasına bir türlü râzı olamadığından Paris'e giderek Dârülmu'allimîn-i Âliye'ye girebilmek için yanıp tutuşuyordu. Nihâyet bir sene sonra yani tâm yirmi yaşında iken Dârülmu'allimîn-i Âliye'nin dühûl ve müsâbaka imtihânlarına iştirâk etdi. İmtihânda muvaffak olmakla berâber kazandığı derecede[n] memnûn olmamışdı. Çünkü 22 tâlibin içinde 14'üncü gelmişdi.

Bunun üzerine ertesi sene tekrâr imtihâna dâhil olmaya karâr verdi. Filhakîka bir sene sabır ile çalışıp hâzırlandıkdan sonra dördüncü olarak kabûl edildi. Büyük ilim adamlarını yetişdiren Paris Dârülmu'allimîn-i Âliye'si o târîhde dühûl ve müsâbaka imtihânını fevkalâde sıkı tutuyordu.

Pasteur, Dârülmu'allimîn-i Âliye'de

Yirmi bir yaşında Dârülmu'allimîn-i Âliye'ye dâhil olan Pasteur bu müesseseye girmiş olmakla hem memnûn hem de müftehirdi. Fakat beş sene sonra ilk keşfiyâtına başlayıp da cihânşümûl bir mevki'-i ilmî kazanmak isti'dâdını gösterdikçe Dârülmu'allimîn-i Âliye kendisiyle iftihâra başladı. Nitekim bugün Paris Dârülmu'allimîn-i Âliye'sinin en başlıca şöhreti ve medâr-ı mefharetini sînesinde Pasteur gibi bir adamı yetişdirmiş olmak teşkîl eder.

Pasteur bir taraftan Sorbonne Dârülfünûnu'nun derslerini ta'kîb ediyor, diğer tarafdan o zamânın büyük fen adamlarıyla tanışıyordu. Ulûm-ı tabî'iye tahsîl etmekle berâber bilhâssa kimyâya karşı fazla merâk ibrâz ediyordu. Yirmi beş yaşında âlî tahsîlini ikmâl ederek "Ulûm-ı Tabî'iye Doktoru" sıfatıyla me'zûn oldu.

اوزرینه باباسی اوغلنی تکرار آلارق بنه (آربوا) ده‌کی قوله‌ژه ویردی. پاستور سنه‌لرچه‌دکجه انکشاف ایدییور ومکتبده بالخاصه علوم طبیعیه‌ده شایان دقت بر استعداد کوسته‌ریبوردی .

پاستورك کنجلکی :

عائله‌سنك اقامت ایتدیکی (آربوا) شهرنده لیسه صنفلری بولونمادیغی ایچون پاستور لیسه تحصیلنی (بزانسون) شهرنده اکمال ایتمشدی. بو اثناده آنجق اون دوقوز یاشنده بولونیوردی . فقط اون دوقوزنجی یاشنده‌کی کنج علمه وفنه قارشی دویغی بیلمز برهیجان ایله چیرپینیوردی . نته‌کیم اورادن همشیره‌لرینه یازدیغی مکتوبده «انسان علم سایه‌سنده هر شیئك فوقنه تعالی ایدییور ! » دیمشدی .

پاستور لیسه‌یی اکمالدن صوکره ٣٠٠ فرانق معاشله مذاکره‌جی تعیین ایدیلمشدی. فقط اوتحصیلنك بودرجه‌ده قالماسنه بر تورلو راضی اولامادیغندن پاریسه کیده‌رك دارالمعلمین عالیه‌یه کیره‌بیلمك ایچون یانوب طوتوشیوردی. نهایت بر سنه صوکره یعنی تام یکرمی یاشنده ایکن دارالمعلمین عالیه‌نك دخول ومسابقه امتحانلرینه اشتراك ایتدی . امتحانده موفق اولمقله برابر قازاندیغی درجه‌ده ممنون اولمامشدی . چونکه ٢٢ طالبك ایچنده ١٤ نجی کلمشدی . بونك اوزرینه ایرتسی سنه تکرار امتحانه داخل اولمایه قرار ویردی . فی الحقیقه بر سنه صبر ایله چالیشوب حاضرلاندقدن صوکره دردنجی اولارق قبول ایدلدی . بویوك علم آداملرینی یتیشدیره‌ن پارس دارالمعلمین عالیه‌سی او تاریخده دخول و مسابقه امتحانتی فوق العاده صیقی طوتوبوردی .

پاستور دارالمعلمین عالیده :

یکرمی بر یاشنده دارالمعلمین عالیه‌یه داخل اولان پاستور بو مؤسسه‌یه کیرمش اولمقله هم ممنون ، هم ده مفتخردی . فقط بش سنه صوکره ایلك کشفیاتنه باشلایوب ده جهانشمول بر موقع علمی قازانمق استعدادینی کوستردکجه دارالمعلمین عالیه کندیسیله افتخاره باشلادی. نته‌کیم بوکون پارس دارالمعلمین عالیه‌سنك الك باشلیجه شهرتی و مدار مفخرتنی سینه‌سنده پاستور کبی بر آدامی یتشدیرمش اولمق تشکیل ایده‌ر .

پاستور بر طرفدن (صوربون) دارالفنونك درسلرینی تعقیب ایدییور دیکر طرفدن او زمانك بویوك فن آداملریله طانیشیوردی . علوم طبیعیه تحصیل ایتمکله برابر بالخاصه کیمیایه قارشی فضله مراق ابراز ایدییوردی. یکرمی بش یاشنده عالی تحصیلنی اکمال ایده‌رك (علوم طبیعیه دوقتوری) صفتیله مأذون اولدی .

[8]

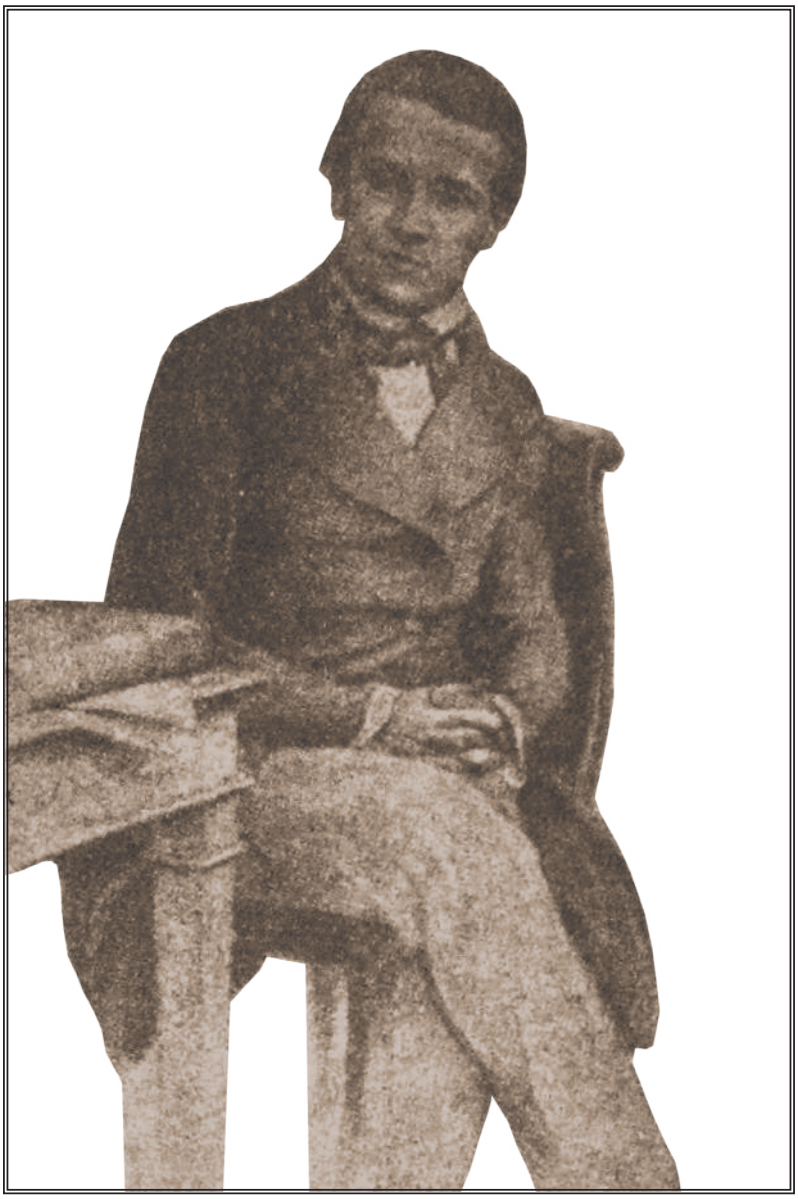

Pasteur 19 yaşında Paris'de Dârülmu‘allimîn-i Âliye'de talebe olarak bulunurken

پاستور ١٩ یاشنده پارسده (دار المعلمین عالیه)ده طلبه اولدوقه بولونورکن

[9]

Pasteur'ün pederi

Pasteur'ün vâlidesi

Pasteur henüz 15 yaşında iken bu iki resmi meydâna getirmişdir. Daha o zamânlar genç Pasteur'deki nüfûz-ı nazarın fevkalâdeliği takdîr olunmuş, dehâsını ilk defa bu eserlerinde göstermişdir.

Pasteur'ün İlk Keşfi

Kimyâ sahasında Pasteur ilk keşfi yaptığı zamân bir sene evvel tahsîlini ikmâl etmiş, ancak yirmi altı yaşında bir genç bulunuyordu. Bu keşif ecsâmın eşkâl-i billûriyesiyle havâss-ı kimyeviyesi arasında bir münâsebet bulunduğuna dâirdi. Bu genç adam bulduğu hakîkati tecrübe ile isbât etdiği zamân Collége de France'ın ihtiyâr müderrisi ve Kimyâger Biot Pasteur'ün heyecânla ellerini tutarak: "Evlâdım! Ben hayâtımda ilmi o kadar sevdim ki senin keşfinden mütevellid sevinçle yüreğim çarpıyor!" demişdi.

Pasteur bu keşif üzerine meşhûr oldu ve Dijon Lisesi'ne fizik mu‘allimi ta‘yîn edildi. Fakat orada çalışacak ne laboratuvar ne de âlât ve edevât vardı. Bundan hocalarına şikâyet etdiği için onu çalışacak vesâiti bulunan Strasbourg Dârülfünûnu'na müderris muâvini olarak ta‘yîn etdiler. Pasteur burada çalışırken arkadaşlarından birine yazdığı mektûbda: "On seneye kadar kimyâyı alt üst edeceğim, billûrât mes’elesinde o kadar mühîm esrâr görüyorum." diyordu. Bu esnâda enstitünün a‘zâ-yı

پاستورك والده‌سی

پاستورك پدری

پاستور هنوز ١٥ یاشنده ایکن بوایکی رسمی میدانه کتیرمشدر . دهااوزماالر کنج پاستورده‌کی نفوذ نظرك فوق‌العاده‌لکی تقدیر اولونمش ، دهاسنی ایلك دفعه بو اثرلرنده کوسترمشدر .

پاستورك ایلك کشفی :

کیمیا ساحه‌سنده پاستور ایلك کشفی یاپدیغی‌زمان برسنه اول تحصیلنی اکمال ایتمش آنجق یکرمی آلتی‌یاشنده برکنج بولونیوردی. بو کشف اجسامك اشکال بللوریه‌سیله خواص کیمیویه‌سی آراسنده برمناسبت بولوندیغنه دائردی. بو کنج آدام بولدیغی حقیقتی تجربه ایله اثبات ایتدیکی زمان (قوله‌ژ دوفرانس) نك اختیار مدرسی کیمیاکر (بیو) پاستورك هیجانله اللرینی طوته‌رق : « اولادم ! بن حیاتمده علمی‌اوقادار سودم که سنك کشفکدن متولد سوینجله‌یوره‌کم چارپیور!» دیمشدی.

پاستور بو کشف اوزرینه مشهور اولدی و (دیژون) لیسه‌سنه فیزیق معلمی تعیین ایدیلدی . فقط اوراده چالیشه‌جق نه لابوراتوار ، نه ده آلات و ادوات واردی . بوندن خوجه‌لرینه شکایت ایتدیکی ایچون اونی چالیشه‌جق وسائطی بولونان (استراسبورغ) دارالفنونه مدرس معاونی‌اولارق تعیین‌ایتدیلر. (پاستور) بوراده چالیشیرکن آرقاداشلرندن برینه یازدیغی مکتوبده « اون سنه‌یه قادار کیمیایی آلت اوست ایده‌جکم بللورات مسئله‌سنده او قادار مهم اسرار کوریپورم . » دییوردی . بو اثناده (انستیتو) نك اعضای

[10]

Pasteur nerede çalışdı ve nereden feyz aldı?

Sînesinde Pasteur gibi büyük bir dâhi yetişdirmekle bi-hakkın iftihâr eden Dârülmu‘allimîn-i Âliye kapısına Pasteur'ün nâmını ebedîleşdiren bir levha hakketdirmişdir. Bu levha Paris Dârülmu‘allimîn-i Âliyesi'nin iftihâr âbidesidir.

muhâberesi meyânına ta‘yîn olundu ve diğer tarafdan da teehhül etdi.

Pasteur'ün Teehhülü

Pasteur Strasbourg Dârülfünûnu rektörünün kızı Matmazel Marie Laurent ile teehhül etmişdir. Nişânlı iken yazdığı mektûbda müstakbel zevcesine diyor ki: "Sizden istediğim şey hakkında hüküm vermekde isti‘câl etmemenizdir. Çünkü böyle yaparsanız aldanabilirsiniz. Şimdi belki sizin hoşunuza gitmeyecek olan benim soğuk ve mahcûb görünüşümün umkunda zamân isbât edecekdir ki sizin için muhabbetle dolu bir kalb vardır".

Bir müddet nişânlı kaldıkdan sonra evlendiler. Pasteur evlenirken izdivâc hayâtının fazla çalışmasına mâni‘ olacağından endişe ediyordu. Fakat zevcesi ilk gününden son gününe kadar Pasteur'ün çalışmasını teshîl etmiş, onun intizâm-ı sa‘yini, muhâfaza-i sıhhatini te’mîn için elinden gelen fedâkârlığı yapmışdır.

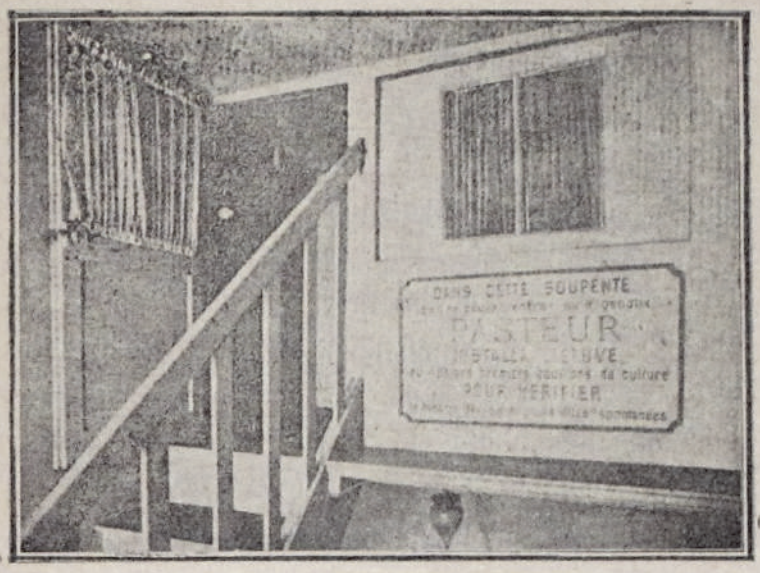

پاستور نده چالیشدی؟ ونه‌دن فیض آلدی؟

سینه‌سنده پاستور کبی بویوك بر داهی یتشدیرمکله بحق افتخار ایده‌ن دارالمعلمین عالیه قاپوسنه پاستورك نامی ایدیلمشدیرن بر لوحه حك اتدیرمشدر . بو لوحه پارس دارالمعلمین عالیه‌سنك افتخار آیده‌سیدر .

مخابره‌سی میانه‌تعیین اولوندی ودیکر طرفدن‌ده تأهل ایتدی .

پاستورك تأهلی :

پاستور (استراسبورغ) دارالفنونی ره‌کتورینك قیزی مادمازه‌ل (ماری لوران) ایله تأهل ایتمشدر . نشانلی ایکن یازدیغی مکتوبده مستقبل زوجه‌سنه دیبورکه : « سزدن ایسته‌دیکم شی حقمده حکم ویرمکده استعجال ایتمه مه‌کزدر . چونکه بویله یاپارسه‌کز آلدانه‌بیلیرسکز . شیمدی بلکه سزك خوشکزه کیتمیه‌جك اولان بنم صوؤق ومحجوب کورونوشمك عمقنده زمان اثبات ایده‌جکدرکه سزك ایچون محبتله دولو بر قلب واردر . »

بر مدت نشانلی قالدقدن صوکره أولندیلر . پاستور أوله‌نیرکن ازدواج حیاتنك فضله چالیشماسنه مانع اولاجغندن اندیشه ایدییوردی . فقط زوجه‌سی ایلك کوندن صوك کونه قادار (پاستور)ك چالیشماسنی تسهیل ایتمش ، اونك انتظام سعینی ، محافظهٔ صحتنی تأمین ایچون آلندن کلن فدا کارانی یاپمشدر .

[11]

Paris'deki meşhur Pasteur Enstitüsü binâsı

Bu bina 1888 târihinde bütün milletler tarafından ızhâr olunan arzu üzerine toplanan meblağ ile binâ edilmişdir. Ondan sonra Pasteur Enstitüsü'ne müşâbih müesseseler her memleketde vücûda getirilmişdir.

Pasteur'ün mesâ‘îsinde bu kadar feyyâz olmasına "âile hayâtının sâkin ve müsterih olması dahi müessir olmuşdur" derler. Filhakîka izdivâc hayâtı çok mes‘ûd idi. Nitekim Madam Pasteur'ün kabrinin üzerine "zevcinin âlem-i insâniyete îfâ etdiği hizmete iştirâk ve mu‘âvenet etmekle Madam Pasteur cihânın minnetdârlığına hak kazanmışdır" kelimeleri hakk olunmuşdur.

Pasteur Nasıl Çalışırdı?

Pasteur, lisede bir kimyâ mu‘allimi olmakla berâber laboratuvarında derslerine âid tecrübeleri yapmakla iktifâ etmez, birçok müşkilâta ve fedâkârlıklara katlanarak dârüssınâ‘alarda, şarâb, bira i‘mâlâthânelerinde "tahammür" veya "ihtimâr" denen fi‘l-i kimyevînin nasıl vukû‘a geldiğini tedkîk ederdi. Hattâ bunu muhtelif laboratuvarlarda ve müesseselerde tedkîk için hayli fedâkârlık bahâsına Fransa ve Almanya'da birçok şehirler gezmişdi. Gez[di]ği memleketlerde ise kimyâya alâkadar müesseselerle yatdığı otellerden mâ‘adâ hiçbir yeri görmediğini ve görmeğe vakit bulamadığını söylerler.

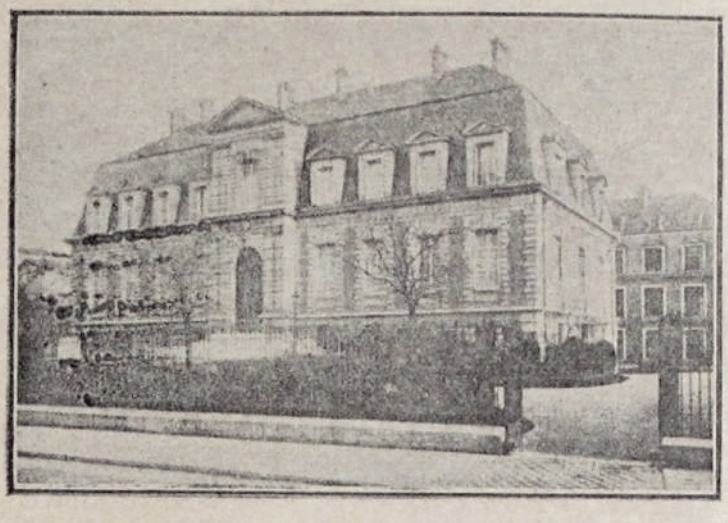

پارسده کی مشهور (پاستور انستیتوسی) بناسی .

بو بنا ١٨٨٨ تاریخنده بوتون ملتلر طرفندن اظهار اولونان آرزو اوزرینه طوپلانان مبلغ ایله بنا ایدلمشدر اوندن صوکرا پاستور انستیتوسنه مشابه مؤسسه‌لر هر مملکتده وجوده کتیرلمشدر .

(پاستور) ك مساعیسنده بوقادار فیاض اولماسنه عائله حیاتنك ساکن ومترع اولماسی دخی مؤثر اولمشدر دیرلر. فی الحقیقه ازدواج حیاتی چوق مسعود ایدی . نته کیم مادام پاستورك قبرینك اوزرینه «زوجنك عالم انسانیته ایفا ایتدیکی خدمته اشتراك ومعاونت ایتمکله مادام پاستور جهانك منتدارلغنه حق قازانمشدر» کلمه‌لری حك اولونمشدر.

پاستور ناصل چالیشیردی ؟

پاستور ؛ لیسه‌ده بر کیمیا معلمی اولمقله برابر لابوراتوارنده درسلرینه عائد تجربه‌لری یاپمقله اکتفا ایتمز، بر چوق مشکلاته وفدا کارلقلره قاتلانه‌رق دارالصناعه‌لرده ، شراب ، بیرا اعمالاتخانه‌لرنده (تخمر) ویا (اختمار) دینن فعل کیمیوینك ، ناصل وقوعه کلدیکنی تدقیق ایده‌ردی . حتی یونی مختلف لابوراتوارلرده و مؤسسه‌لرده تدقیق ایچون خیلی فدا کارلق بهاسنه فرانسه وآلمانیاده برچوق شهرلر کزمشدی. کزیکی مملکتلرده ایسه کیمیایه علاقه‌دار مؤسسه‌لرله یاتدیغی اونلاردن ماعدا هیچ بر یری کورمه‌دیکنی وکورمکه وقت بولامادیغنی سویلرلر .

[12]

Lille'de kimyâ mu‘allimi olarak bulunduğu zamân talebesini mütemâdiyen fabrikalara, dârüssınâ‘alara götü[rü]rdü. Hattâ talebesiyle Belçika müessesâtını da tedkîk etmişdi.

Paris Dârülmu‘allimîn-i Âliyesi'ne tedrîsât-ı fenniye müdür mu‘âvini sıfatıyla ta‘yîn etdikleri zamân hemen başlı başına profesör olmadığı için kendisine müstakil bir laboratuvar vermemişlerdi. Bîçâre tavan arasında te’sîs etdiği gâyet basît bir laboratuvarda âile büdcesinden mahrûmiyet bahâsına ayırdığı para ile vesâit satın alırdı. Hattâ laboratuvar masrafı için Ma‘ârif nâzırından tahsîsât istemesine mukâbil şu cevâbı almışdı: "Büdcede size verilebilecek elli santim bile yokdur!"

Pasteur şahsî taharriyâtına devâm edebilmek için ders vermekden sarf-ı nazar etmeğe mecbûr olmuşdu. Çok defa Târîh-i Tabî‘î Müzesi'nde yâhûd tarlalarda tohumları intâş mes’elelerini bâğlara, üzümlere, ipekböceklerine ârız olan hastalıkların menşe’lerini tedkîk ve tahlîl için günlerce ve haftalarca gezmeğe ve seyâhat etmeğe mecbûr olurdu.

Bazen o kadar çalışıyordu ki zihni yorgunlukdan hasta düşüyordu. Hattâ 46 yaşında iken müdhiş bir beyin hummâsına tutuldu ve sol tarafına felc geldi.

Pasteur bu vahîm hastalıkdan bir mu‘cize kabîlinden sâlim olarak halâs olmuşdur. Zekâ ve irâdesinde kat‘iyen bir iz kalmadığı gibi en büyük keşfiyâtını bu vahîm hastalığından sonra vücûda getirmişdi.

Pasteur beş sene usanmaz bir tedkîkden sonra ipekböceği hastalığını keşfetmişdi. Bira üzerindeki tedkîkâtı da iki sene temâdî etmişdir.

Sârî hastalıklar hakkındaki keşfi, yanî mikroblar üzerine âlem-i insâniyetin nazar-ı dikkatini vuzûh ve kat‘iyetle celb etmesi 1872 târîhine yanî elli bir yaşına tesâdüf eder.

Tavuk kolerası ve şarbon hastalığı hakkındaki keşfiyâtı 1877 senesiyle 1885 senesi arasında vücûda gelmiş ve tekemmül etmişdir. Hattâ şarbon hastalığının tedâvîsi için keşfetdiğini iddi‘â eylediği aşı için Zirâ‘at Cem‘iyeti elli aded koyun tahsîs etmişdi. Bunun yirmi beşini aşıladılar. Netîceden herkes şübhe ediyor, hattâ Pasteur'ün hasımları bu tecrübe netîcesinde âlimin şöhretine nakîsa geleceğini düşünerek seviniyorlardı. Hâlbuki tecrübe kat‘î netîce verdi ve bütün Fransa

(ليل) ده كيميا معلمى اولارق بولوندیغی زمان طلبه‌سنی متمادیاً فابریقه‌لره، دارالصناعه‌لره كوتوردی. حتی طلبه‌سیله بلچیقا مؤسساتی‌ده تدقیق ایتمشدی .

پارس دارالمعلمین عالیه‌سنه تدریسات فنیه مدیر معاونی صفتیله تعیین ایتدكلری زمان عمان باشلی باشنه پروفسور اولمادیغی ایچون كندیسنه مستقل بر لابوراتوار ویرمه‌مشلردی . بچاره طاوان آراسنده تأسیس ایتدیكی غایت بسیط بر لابوراتوارده عائله بودجه‌سندن محرومیت بهاسنه آیردیغی پاره ایله وسائط صاتون آلیردی . حتی لابوراتوار مصرفی ایچون معارف ناظرندن تخصیصات ایسته‌مسنه مقابل شوجوابی آلمشدی : « بودجه‌ده سزه ویریله‌بیله‌جك‌اللی سانتیم بیله‌یوقدر! »

پاستور شخصی تحریاتنه دوام‌ایده بیلمك ایچون درس ویرمكدن صرف نظر ایتمكه مجبور اولمشدی . چوق دفعه تاریخ طبیعی موزه‌سنده، یاخود تارلالرده ، تخملری ، انتاش مسئله‌لرینی ، باغلره ، اوزوملره ، ایپك بوجكارینه عارض اولان خسته‌لقلرك منشألرینی تدقیق وتحلیل ایچون كونلرجه وهافتالرجه كزمكه و سیاحت ایتمكه مجبور اولوردی .

بعضاً او قادار چالیشیوردی كه ذهنی یورغونلقدن خسته دوشیوردی. حتی (٤٦) یاشنده ایكن مدهش بربین حماسنه طوتولدی وصول طرفنه فلج كلدی .

پاستور بووخیم خسته‌لقدن برمعجزه قبیلندن سالم اولارق خلاص اولمشدر. ذكا واراده‌سنده قطعیاً برایز قالمادیغی كبی اك بویوك كشفیاتنی بو وخیم خسته‌لغندن صوكره‌وجوده كتیرمشدی.

پاستور بش سنه‌اوصاتماز برتدقیقدن صوكره ایپك بوجكی خسته‌لغنی كشف ایتمشدی. (بیرا) اوزرنده‌كی تدقیقاتی‌ده ایكی سنه تمادی ایتمشدر .

ساری خسته‌لقلر حقنده‌كی كشفی، یعنی میقروبلر اوزرینه عالم انسانیتك نظردقتنی وضوح وقطعیتله جلب ایتمه‌سی ١٨٧٢ تاریخنه یعنی اللی بر یاشنه تصادف ایده‌ر .

طاووق قولراسی وشاربون خسته‌لغی حقنده‌كی كشفیاتی ١٨٧٧ سنه‌سیله ١٨٨٥ سنه‌سی آراسنده وجوده كلمش وتكمل ایتمشدر. حتی (شاربون) خسته‌لغنك تداویسی ایچون كشف ایتدیكنی ادعا ایله‌دیكی آشی ایچون زراعت جمعیتی اللی عدد قوپون تخصیص ایتمشدی. بونك یكرمی بشنی آشیلادیلر. نتیجه‌دن هركس شبهه ایدیبور، حتی (پاستور)ك خصملری بوتجربه نتیجه‌سنده عالمك شهرتنه نقیصه كله‌جكنی دوشونه‌رك سوینیورلردی . حالبوكه تجربه قطعی نتیجه ویردی و بوتون فرانسه

[13]

ile birlikde tekmîl Avrupa'nın nazar-ı dikkatini celb etdi.

Kuduz aşısı hakkındaki Pasteur'ün tecrübeleri 1880 târîhine tesâdüf eder. Aşının kuduza karşı kat'î mu'âfiyet te'mîn etdiği sâbit olunca mes'ele bütün Avrupa'ya yayıldı ve artık Pasteur'ün ölüm sokağındaki basît laboratuvarı kuduz hayvânât tarafından muhtelif memleketlerde ısırılmış adamlarla dolup boşalmaya başladı.

Pasteur Enstitüsü Nasıl Kuruldu?

Yekdiğerini ta'kîb eden fevkalâde keşfiyât üzerine, bilhâssa şarbon, kuduz gibi herkesi alâkadâr eden mühim hastalıkların kat'î devâlarının te'mîni üzerine bütün Avrupa âlem-i fenni heyecâna gelmişdi. Tekmîl milletlerin iştirâkiyle toplanan meblağ ile Paris'de ilk Pasteur Enstitüsü 1888 târîhinde küşâd olundu. Pasteur bu küşâd merâsiminde bizzât okuduğu nutukda diyor ki:

"Bu büyük binânın her taşı ilme âşık bir ulüvv-i cenâbın nişânesidir. Sanki insânlığın bütün fazîletleri bu mesâ'î binâsını yükseltmek için iştirâk etdiler!"

Pasteur'ün Yetmişinci Sene-i Devriyesi

Pasteur'ün yetmiş yaşında iken yapılan sene-i devriye merâsimi Fransa'nın en büyük bayramlarından biri olmuşdur. İlim ve fen hayâtı için cidden ibret ve heyecânla telâkkî olunmaya sezâ bulunan bu beynelmilel samîmî ihtifâl 1892 senesine tesâdüf eder. Fransa'nın ve Avrupa'nın her tarafından i'zâm olunan

Pasteur'ün dünyâya geldiği hâne

Pasteur'ün 1822 senesi Kânûn-ı Evveli'nin 27'nci günü Dole şehrinde kâin hânesinde dünyâya gelmişdir. Bu binâ şimdi bile aynen muhâfaza edilmekdedir.

ایله برلکده تکمیل آوروپانك نظر دقتنی جلب ایتدی .

قودوز آشیسی حقنده‌کی (پاستور)ك تجربه‌لری ۱۸۸۰ تاریخنه تصادف ایده‌ر . آشینك قودوزه قارشی قطعی معافیت تأمین ایتدیکی ثابت اولونجه مسئله بوتون آوروپایه یایلدی و آرتق (پاستور) ك (أولم) سوقاغنده‌کی بسیط لابوراتواری قودوز حیوانات طرفندن مختلف مملکتلرده ایصیریلمش آداملرله دولوب بوشالمایه باشلادی.

پاستور انستیتوسی ناصل قوردولدی؟

یکدیکرینی تعقیب ایدن فوق‌العاده کشفیات اوزرینه ، بالخاصه شاربون ، قودوز کبی هر کسی علاقه‌دار ایده‌ن مهم خسته‌لقلرك قطعی دوالرینك تأمینی اوزرینه بوتون آوروپا عالم فنی هیجانه کمشدی . تکمیل ملتلرك اشتراکیله طویلانان مبلغ ایله بارسده ایلك پاستور انستیتوسی (۱۸۸۸) تاریخنده کشاد اولوندی. (پاستور) بو کشاد مراسمنده بالذات اوقودیغی نطقده دییورکه : « بو بوبوك بانك هرطائفی علمه عاشق بر علوجنابك نشانه‌سیدر . صانکه انسانلغك وبوتون فضیلتلری بو مساعی بناسنی یوکسلتمك ایچون اشتراك ایتدیلر!»

پاستورك تمثیلی سنهٔ دوریه‌سی :

پاستورك تمثیلی باشنده ایکن پاپیلان سنهٔ دوریه مراسمی فرانسه‌نك اك بویوك بایراملرندن بری اولمشدر . علم و فن حیاتی ایچون جدا عبرت و هیجانله تلقی اولونمایه سزا بولونان بو بین‌الملل صمیمی احتفال (۱۸۹۲) سنه‌سنه تصادف ایده‌ر . فرانسه‌نك و آوروپانك هرطرفندن اعزام اولونان

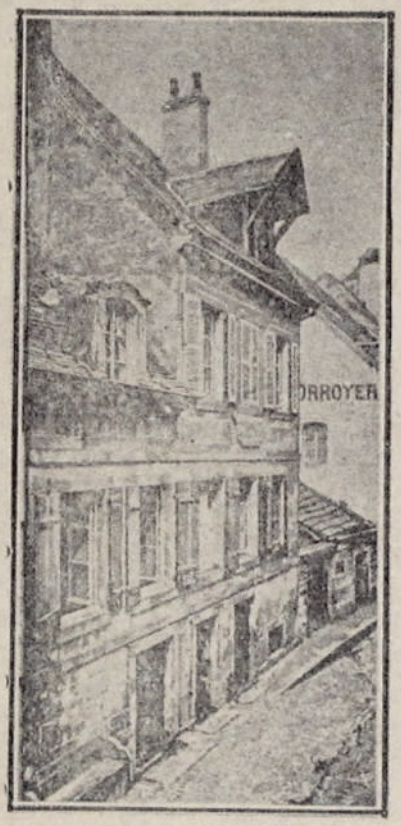

پاستورك دنیایه کلدیکی خانه

پاستور ۱۸۲۲ سنه‌سی کانون اولنك ۲۷ نجی کونی (دول) شهرنده‌کائن خانه‌سنده دنیایه کلمشدر. بو بنا شیمدی بیله عیناً محافظه ایدلمکده‌در .

[14]

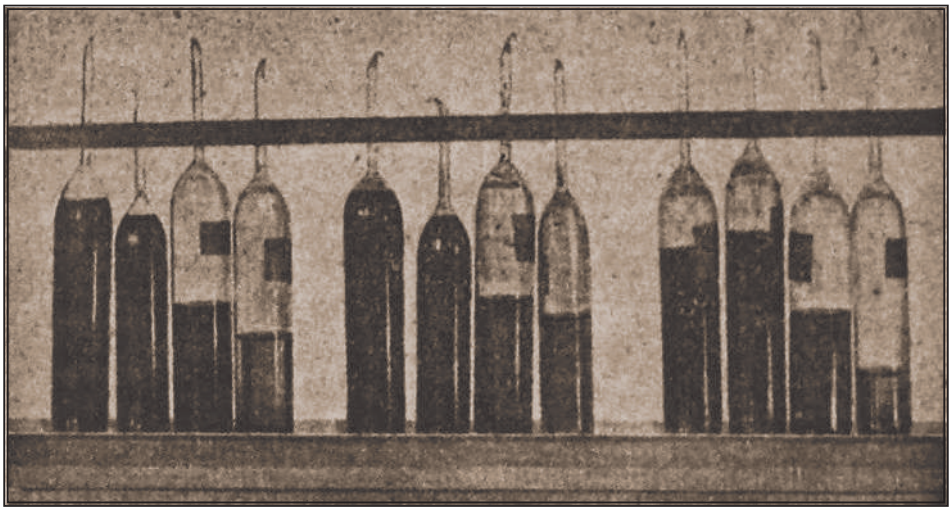

Senelerce yorulmadan sarf edilen gayretin semereleri

Pasteur bu ampuller karşısında senelerce çalışmış ve nihâyet kuduz serumunu keşfetmişdir. Onun için fevkalâde ehemmiyeti hâiz olan bu ampuller aynen muhâfaza edilmekdedir.

İlmî hey'etler Sorbonne Dârülfünûnu'nun büyük salonunda ve Reîsicumhur Carnot huzûrunda ictimâ' etdiler. Pasteur, reîsicumhûrun kolunda olarak salona dâhil olduğu zamân bütün ricâl-i devletle muhtelif milletlerin mümessilleri tarafından harâretle alkışlandı. Yetmiş senelik uzun ve yorulmak bilmeyen mesâ'î-siyle muvaffakiyetlerinin bütün cihân tarafından nasıl takdîr edildiğini bizzât idrâk ediyordu ki bu mazhariyet her kâşife nasîb olmamışdır.

Pasteur o ihtifâl günü îrâd etdiği bir nutukda ecnebî milletler mümessillerine şu yolda hitâb ediyor ki şâyân-ı ibretdir: "Muhterem ecnebî mümessilîn-i kirâmı! Fransa'ya karşı meveddetinizi ızhâr için uzak yollardan gelmek zahmetini ihtiyâr etdiğiniz bu manzaranız bana bir insânın idrâk edebileceği meserretin en derinini veriyor. Çünkü düşünüyorum ki milletlerin böyle iştirâkleri sâyesinde ilim ile sulh, cehl ve harbe gâlib gelecekler ve bundan sonra milletler yıkmak için değil, fakat yapmak için anlaşacaklardır!".

Pasteur'ün Vefâtı

Pasteur ömrünün son zamânlarını enstitünün içinde kendisi için

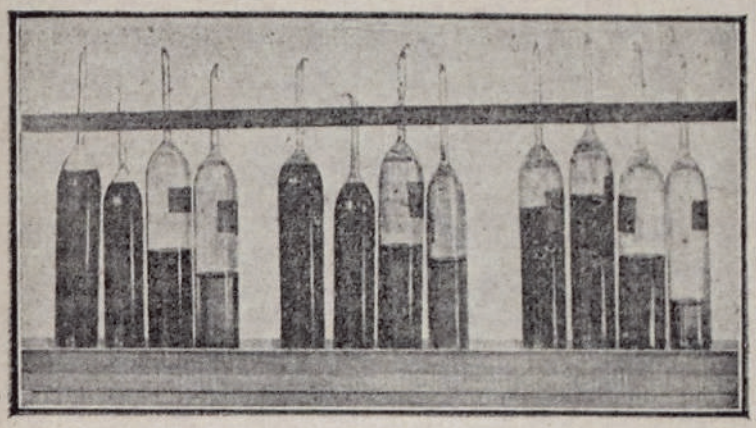

سنه‌لرجه بورولمادن صرف ایدیلن غیرتك نمره‌لری

پاستور بو آمپولار قارشوسنده سنه‌لرجه چالیشمش و نهایت قودوز سروم‌نی کشف ایتمشدر .
اونك ایچون فوق‌العاده اهمیتی حائز اولان بو آمپولار عیناً محافظه ایتملکدەدر .

علمی هیئتلر صوربون دارالفنوننك بویوك صالونده و رئیس جمهور (قارنو) حضورنده اجتماع ایتدیلر . (پاستور) رئیس جمهورك قولنده اولارق صالونه داخل اولدیغی زمان بوتون رجال دولتله مختلف ملتلرك ممثللری طرفندن حرارتله آلقیشلاندی . یتمش سنه‌لك اوزون و یورولمق بیلمه‌ین مساعیسیله موفقیتلرینك بوتون جهان طرفندن ناصل تقدیر ایدیلدیکنی بالذات ادراك ایدییودی که بو مظهریت هر کاشفه نصیب اولمامشدر .

پاستور او احتفال کونی ایراد ایتدیکی بر نطقده اجنبی ملتلر ممثللرینه شو یولده خطاب ایدییورکه شایان عبرتدر : « محترم اجنبی ممثلین کرامی فرانسه‌یه قارشی مودتکزی اظهار ایچون اوزاق یوللردن کلمك زحمتنی اختیار ایتدیکز بو منظره کز بکا بر انسانك ادراك ایده‌بیله‌جکی مسرتك انك درینی ویریور . چونکه دوشونیورم که ملتلرك بویله اشتراکلری سایه‌سنده علم ایله صلح جهل وحربه غالب کله‌جکلر و بوندن صوکره ملتلر بیقمق ایچون دکل، فقط یاپمق ایچون آکلاشه‌جقلردر ! »

پاستورك وفاتی :

پاستور عمرینك صوك زمانلرینی (انستیتو)نك ایچنده کندیسی ایچون

[15]

ayrılmış olan üç odalık gâyet basît ve mini mini bir dâirede geçirmişdir. 1895 senesi Eylülü'nün 28'inci günü 73 yaşında iken işte o dâirede ve basîtliği i‘tibârıyla fakîr bir papas hücresine benzeyen mini mini odasında vefât etti. Cenâze merâsimi Fransa'nın en mehîb ihtifâllerinden birisi olmuşdu. Paris'in Notre Dame Kilisesi'nde yapılan son ihtifâl esnâsında o zamânki reîsicumhûr Félix Faure ile bütün devlet erkânı büyük kâşif ve âlimi hürmetle istirâhatgâh-ı ebedîsine teşyî‘ etdiler ve tekmîl ordu bayrakları Pasteur'ün na‘şını selâmladılar.

Kabri Pasteur Enstitüsü'nün içindedir ve kendisinden on beş sene sonra vefât eden vefâkâr zevcesi de yanına defnolunmuşdur.

Pasteur'ün heykelleri Fransa'nın ve dünyânın her tarafında büyük ilim ve fen müesseselerinin yanlarında göze çarpar ve medenî memleketlerin cümlesinde Pasteur Enstitüleri açılmışdır. Bunlardan mâ‘adâ Pasteur'ün heykeli her ilim adamının kalbinde mevcûddur.

Temennî edelim ki mu‘azzez Türkiye'miz de yakın bir âtîde Pasteur gibi milletine ve tekmîl insânlığa müfîd ilim adamları yetişdirsin!

آیریلش اولان اوچ اودالق غایت بسیط ومینی مینی بر دائره‌ده کچیرمشدر. (١٨٩٥) سنه‌سی ایلولنك ٢٨ نجی کونی ٧٣ یاشنده ایکن ایشته او دائره‌ده وبسیطلکی اعتباریله فقیر بر پاپاس حجره‌سنه بکزه‌ین مینی مینی اوداسنده وفات ایتدی. جنازه مراسمی فرانسه‌نك اك مهیب احتفالرندن بریسی اولمشدی. پارسك (نوتردام) کلیساسنده پاپیلان صوك احتفال اثنا سنده اوزمانکی رئیس جمهور (فلیکس فور) ایله بوتون دولت ارکانی بویوك کاشف وعالمی حرمتله استراحتکاه ابدیسنه تشییع ایتدیلر وتکمیل اوردو بایراقلری (پاستور)ك نعشنی سلاملادیلر.

قبری پاستور انستیتوسنك ایچنده‌در. وکندیسندن اون بش سنه صوکره وفات ایده‌ن وفا کار زوجه‌سی ده یانته دفن اولونمشدر.

پاستورك هیکالری فرانسه‌نك ودنیانك هر طرفنده بویوك علم وفن مؤسسه‌لرینك یانلرنده کوزه چارپار ومدنی مملکتلرك جمله‌سنده «پاستور» انستیتولری آچیلمشدر. بونلردن ماعدا «پاستور»ك هیکلی هر علم آدامنك قلبنده موجوددر.

تمنی ایده‌لم که معزز تورکیه‌مزده یاقین بر آتیده (پاستور) کبی ملتنه وتکمیل انسانلغه مفید علم آداملری یتیشدیرسین!

BELGELER

TRANSKRİPSİYON - METİN

Sefâret-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye
Paris
Adet
3026

1

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Devletlü efendim hazretleri,

Kuduz illetinin men‘-i sirâyeti hakkında Paris kimyagerlerinden Mösyö Pasteur'ün bulmuş olduğu ilâcdan dolayı vukû‘ bulan hizmetini takdîren kangı devletler cânibinden ne yolda teşvîkât icrâ ve ne rütbelerden nişân i‘tâ edilmiş olduğunun bi'l-etrâf tahkîkiyle arz u iş‘ârı şeref-mü-te‘allik buyurulan emr u fermân-ı hümâyân-ı cenâb-ı şehriyârî muktezâ-yı celîlinden bulunmuş olduğu emir ve teblîğini hâvî fî gurre-i Cumâdelûlâ sene [1]303 [5 Şubat 1886] târîhli tahrîrât-ı seniyye-i âsafâneleri râhe-pîrâ-yı ta‘zîm ü tekrîm oldu. Mösyö Pasteur'ün illet-i mezkûrenin def‘-i sirâyeti için isti‘mâl eylemekde olduğu usûl ve vesâit-i tedâvî şimdiki hâlde yalnız bir tecrübeden ibâret olup el-ân bir netîce-i müessire ve kat‘iyeyi müntic olamadığı gibi usûl-i mezkûre bir hayli etıbbânın dahi cerh ve i‘tirâzâtına tesâdüf eylemekdedir. Mûmâileyhin işbu teşebbüsât-ı insâniyetkârânesine mükâfaten şimdiye kadar hiçbir devlet tarafından nişân i‘tâsıyla mazhar-ı teşvîk u taltîf edilmemiş olduğu cümle-i tahkîkât-ı âcizânemden bulunmuş olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Paris, fî 14 Cumâdelûlâ sene [1]303 ve fî 6 Şubat sene [1]301 [18 Şubat 1886]

Esad

BOA, Y.MTV, 20/20

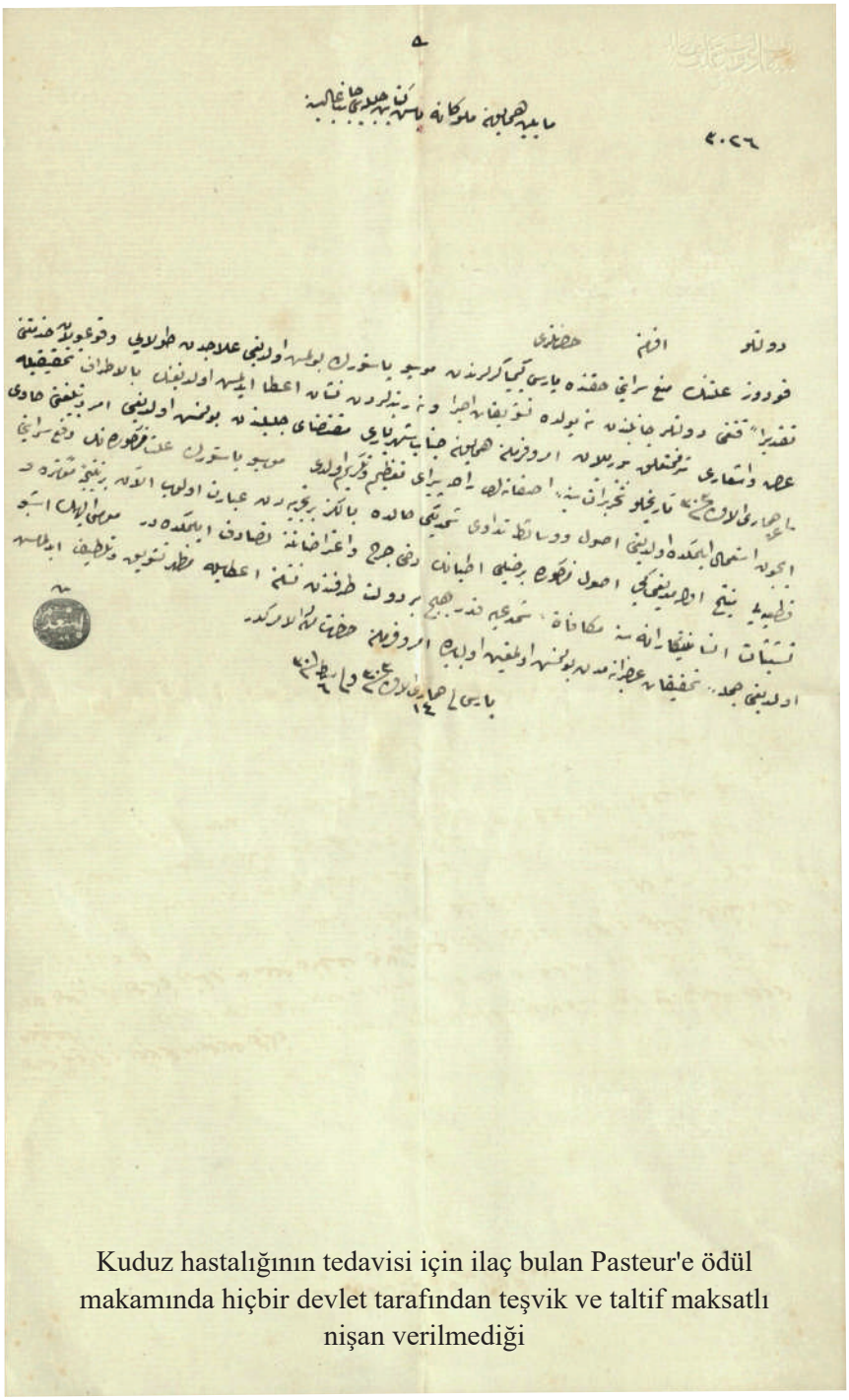

Kuduz hastalığının tedavisi için ilaç bulan Pasteur'e ödül makamında hiçbir devlet tarafından teşvik ve taltif maksatlı nişan verilmediği

Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbeti
Hususiye

2

Doktor Mösyö Pasteur'ün dâülkelb illetinin tedâvîsi zımnında ihtirâ‘ eylemiş olduğu aşı ameliyâtı için Paris'de küşâd eyleyeceği cem‘iyete taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den dahi i‘âneten on bin frank i‘tâsıyla Zoéros Paşa'ya tevdî‘an irsâli ve mûmâileyh Mösyö Pasteur'e dahi birinci rütbeden Nişân-ı Mecidî i‘tâsı emr u fermân buyurulmuş olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 Ş. sene [1]303 ve fî 17 Mayıs sene [1]30229 [29 Mayıs 1886]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Süreyya

BOA, İ. DH, 989/78144

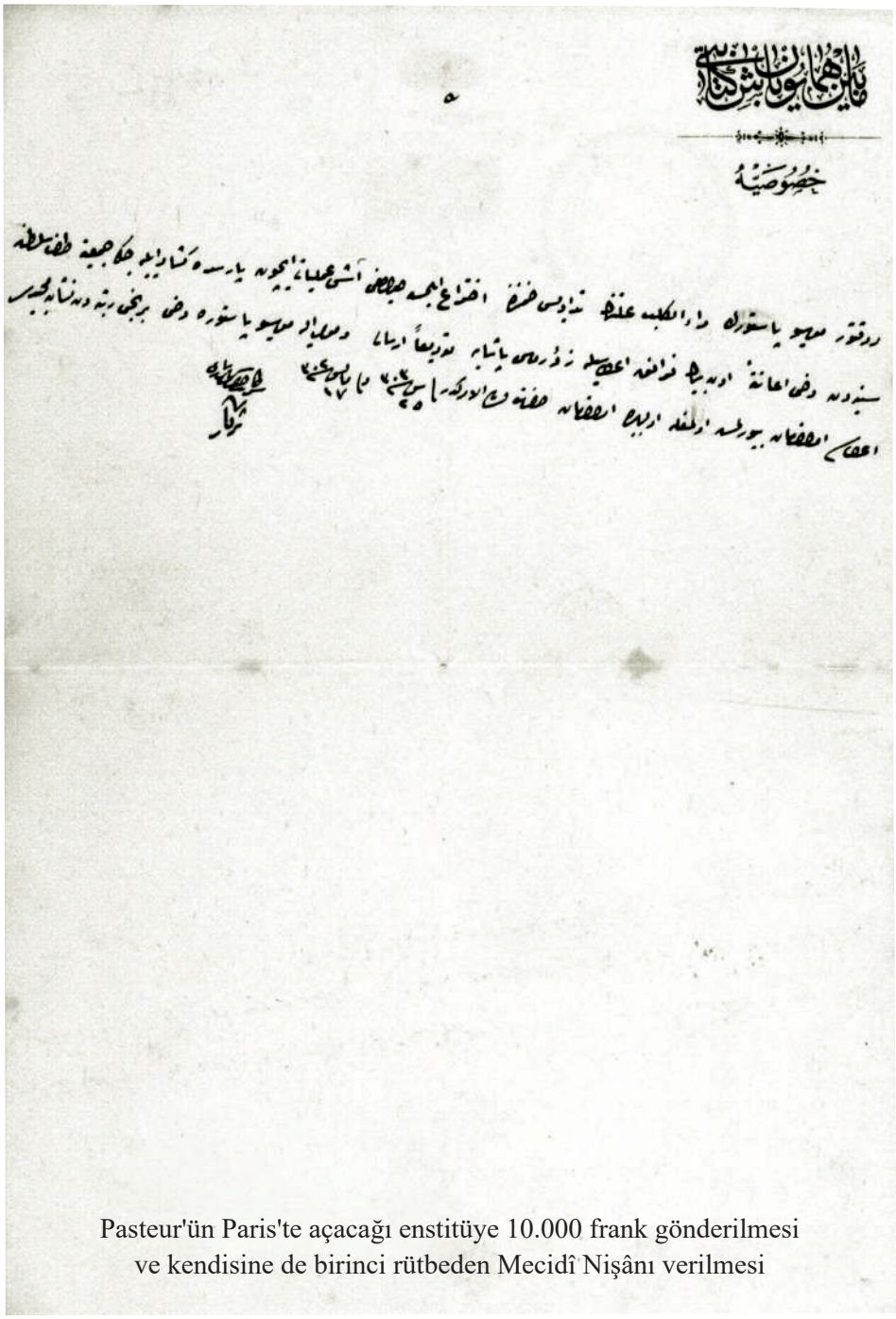

Pasteur'ün Paris'te açacağı enstitüye 10.000 frank gönderilmesi
ve kendisine de birinci rütbeden Mecidî Nişânı verilmesi

Sertabâbet-i Hazret-i Şehriyârî Pîşgâh-ı Fahîmânelerine

Devletlü efendim hazretleri,

3

Mösyö Pasteur'ün keşif ve ihtirâ‘ eylemiş olduğu dâülkelb telkîhi ameliyâtını görüp öğrenmek üzere sâye-i merâhim-vâye-i hazret-i pâdişâhîde Paris'e i‘zâm kılınmış olan hey’et-i fenniye Haziran-ı efrencînin sekizinci günü Paris'e vusûl birle ertesi günü sefârethâneye gidilerek Sefîr devletlü Esad Paşa hazretleriyle mülâkât ve me’mûriyetimizi nâtık ve Paris'de hüsn-i muvaffakiyetimizi mültezem olan himemât-ı aliyyelerinin inâyet buyurulması hakkında hâmil olduğum Hâriciye Nezâreti emirnâme-i celîlesini takdîm eyledim. Sefîr paşa hazretleri ile me’mûriyetimizi ve kangı günü kabûl edebileceğini müş‘ir Mösyö Pasteur'e bir kâğıd yazması karârlaşdırıldı ise de ba‘dehû müşârunileyh paşa hazretleri tebdîl-i fikir ederek Mösyö Pasteur'e yazmakdan sarf-ı nazarla Fransa Hâriciye Nezâreti'ne yazmağı tensîb eder ve zann-ı âcizâneme göre bu fikr-i ahîri serî‘an mevki‘-i icrâya koymuş olmalıdır. Fakat on gün arası geçdi, biz hiçbir cevâb ve haber almayınca daha ziyâde uzaması melhûz bulunduğundan hâlbuki buraya vusûlümüzde gazetelerin bu tarafa azîmetimizi yazmış olduğundan Mösyö Pasteur dahi haber almış ve hattâ intizârda bulunmuş olduğunu meşâhîr-i mu‘allimînden hukûk-ı âcizânem olan ve hemen geldiğimde mülâkât etmiş bulunduğum bazı zevât vâsıtasıyla mesmû‘-ı âcizî olması üzerine Mösyö Pasteur ile âcizleri arasında mu‘ârefe bulunduğu cihetiyle beklemekden sarf-ı nazar ederek hemen Mösyö Pasteur'e bizzât gidip kendisine ihsân buyurulmuş olan hâmil olmuş olduğum nişân-ı zî-şânı teslîm etmek husûsunu tercîh eyledim.

Hey’et-i fenniyemizin a‘zâ-yı sâiresiyle berâber elbise-i resmiyemizi lâbis olduğumuz hâlde Mösyö Pasteur'ün ameliyâthânesine gidildi. Mûmâileyh Pasteur'ü mahall-i mahsûsunda mu‘âvinleri ve ecânibden gelmiş olan

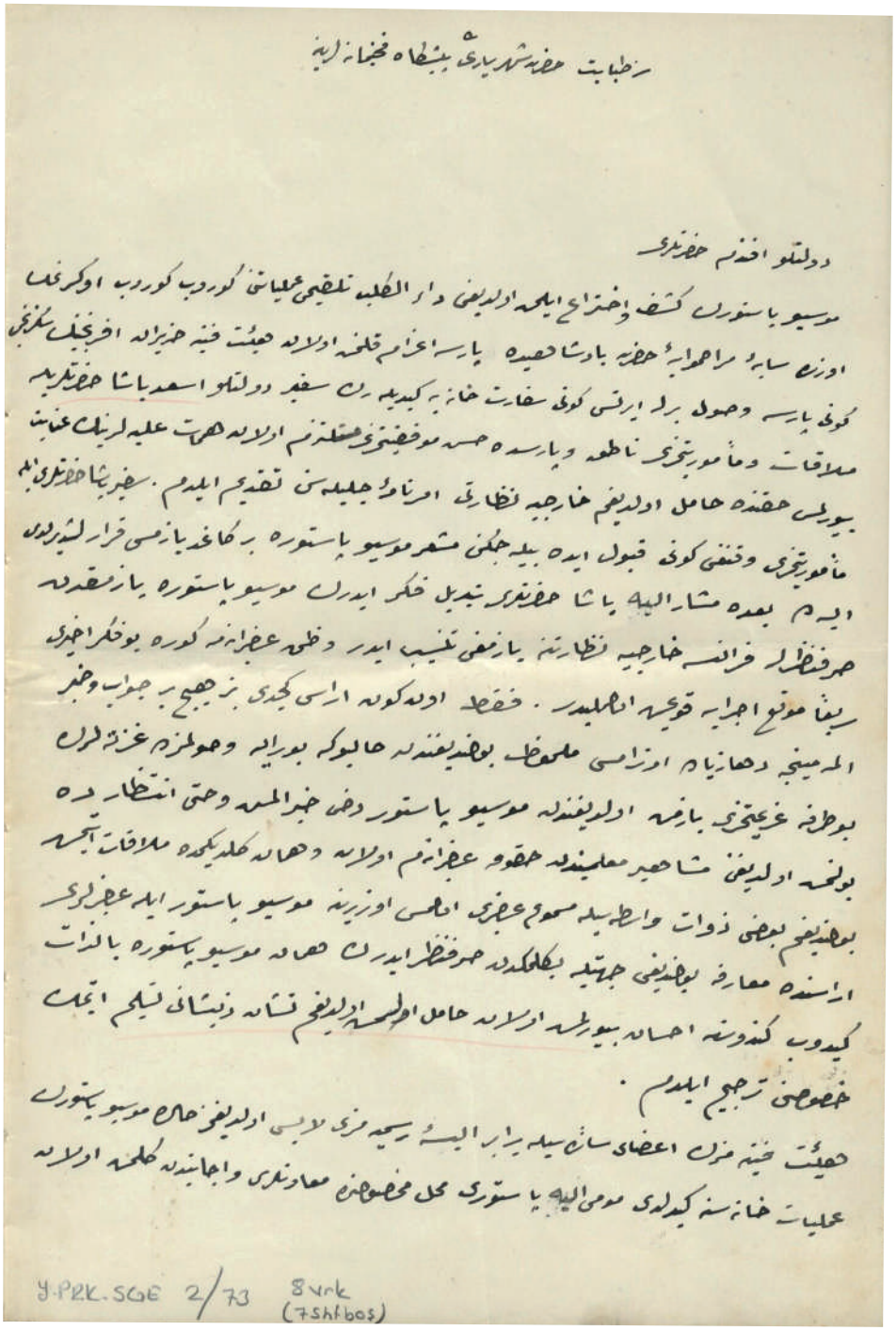

رطبات حضرت شهریاری پنجاه خزانه‌لری

دولتلو افندم حضرتلری

موسیو پاستورک کشف و اختراعی ایله اولدیغی دار الکلب تلقیحی عملیاتی کوردوب کوردب اوکرنمک
اوزره سایه‌ٔ مراحمانه‌ٔ حضرت پادشاهیده پاریس اعظم قلعه‌سنه اولاده هیئت فنیه جزیره‌سنه افرنجلی سکزنجی
کونی پاریس وصول برله ایرتسی کونی سفارت خانه‌یه کیدیلدیکن سفیر دولتلو اسعد پاشا حضرتلریله
ملاقات و مأموریتجی ناظمه و پاریسده حسن موفقیتی مستلزم اولاده حرمت علیه‌لرینک عنایت
بیورلمسی حقنده حامل اولدیغم خارجیه نظارتی امرنامه‌ٔ جلیله‌سنی تقدیم ایلدم. سفیر پاشا حضرتلری بنم
مأموریتجی وقتفی کونی قبول ایده‌یله جکنی مشعر موسیو پاستوره بر کاغد یازمسی قرار لشدیردی
ایسه‌م بعده مشار الیه پاشا حضرتلری تبدیل فکر ایدرک موسیو پاستوره یازمقدنه
حرفظار فرانسه خارجیه نظارتنه یازمغی تنسیب ایدر و ظهور عجزانه کوره بو فکر اخیری
بنا موقع اجرایه قویمه اقتضا ایلدی. فقط اوله‌کوره ایسی کیدی بر جهتی بر جواب و خبر
المه‌مینجه دهاز یاده اوزامسی ملحوظ بولندیغندن حالبوکه بوراده و هولمزه غزته‌لرک
بو طرفه غریبتجی باقمه اولدیغندن موسیو پاستور وضع خبر المسنه وحتی انتظار ده
بولنمه اولدیغی مشاهیر معلومندن حقوق عجزانم اولاده دهاله کلدیکوده ملاقات آتیمه
بولنیغم بعض ذوات واسطه‌سیله مسموع عجزی اعلی اوزرینه موسیو پاستور ایله عجزلری
ایسنده معارفه بولندیغی جهتله بکلمکدنه حرفظار ایدرک دهاله موسیو پاستوره بالذات
کیدوب کندوسنه احسانه بیورلمسه اولاده حامل اولدیغم نشانه و نیشانی تسلیم ایتمک
خصوصنی ترجی ایلدم.

هیئت فنیه‌سنک اعضای سائره‌سیله برابر الیسه‌ٔ رسمیه‌سنی لابسی اولدیغم حالده موسیو پاستورک
عملیات خانه‌سنه کیدلدی مومی الیه پاستورک محل مخصوصنده معاونلری و اجانبدنه کلمه اولاده

Y.PRK.SGE 2/73 8 vrk (7 Shtbos)

[2]

etıbbâ-yı sâire ihâta etmiş oldukları hâlde bulduk. Mösyö Pasteur bizi hüsn-i sûretle kabûl birle Kopenhag'da buluşup görüştüğümüzü dahi der-hâtır eyledi. Mösyö Pasteur buraya vusûlümüzü duymuş olduğunu ve şimdiye kadar resmî bir haber almamış olduğunu hikâye eyledi. Bu haber-i resmî ancak bu mülâkâtımız gününden altı gün sonra mûmâileyhden vâsıl olmuşdur.

Şu hâlde sefâret ve Hâriciye Nezâreti'nden tevârüd edecek emri beklemiş olsa idik Paris'e vusûlümüzden bir mâh sonra mu‘allim-i mûmâileyh ile ancak görüşülebileceğimiz müsbet oldu. Şuraları der-hâtır edilerek ber-vech-i bâlâ arz etdiğim gibi icrâ ve hüsn-i îfâ eylemeği tercîh husûsu pek hayırlı olmuş oldu.

Mösyö Pasteur'e avâtıf-ı mülûkâneden olarak inâyet ü ihsân buyurulmuş olan nişân-ı zî-şânı berât-ı âlîsiyle ve zât-ı efhamîlerinin emirnâme-i âlîlerini dahi teslîm ederek pâdişâh-ı ma‘â[ri]f-perver efendimiz hazretlerinin muttasıf bulundukları efkâr-ı âliyelerini ve terakkiyât-ı ilmiye için meyl ü muhabbet-i şâhânelerinin âsâr-ı mülûkânelerinden olarak her kim olur ise olsun, vatan ve milliyetlerine bakmayarak ale'l-umûm ilim yolunda sâ‘î ve insâniyete hâdim olanları her gûnâ teşvîkât-ı seniyyeleriyle taltîf ve cümlesini dilşâd etmek tarafını tercîh buyurmuş oldukları mukaddimesini bast u beyân eyledikden sonra *"veliyyü'n-ni‘met-i bî-minnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretleri bu vesîle ile dahi âlem-i medeniyetde ser-firâz olmuş ve lisânını bizim lisân-ı resmîmiz gibi kabûl eylemiş olduğumuz Fransız milletinden olan Mösyö Pasteur'e talattufât-ı seniyye-i cihânbânîlerinden inâyet ü ihsân buyurulmuş olan mevâhib-i mülûkâneleriyle meydâna koymuşdur"* deyu bir nutuk îrâd eyledim. Mösyö Pasteur bu cihetle nâil ve mazhar olduğu avâtıf-ı seniyye-i mülûkâneden pek memnûn ve arz-ı vecîbe-i şükrân eyledi ve kendi usûl-i telkîhiyesini ve îcâb eden sâir teferru‘âtını irâ’e ve beyân edeceğini va‘d ve fakat usûl-i telkîhiye-i basîtasını lâyıkıyla anlamak bir takım teferru‘ât-ı ilmiyeye muhtâc bulunduğunu ve bunlar hakkında ta‘mîk-i fikir etmek lâzım olduğunu dahi ilâve-i makâl eyledi. Ondan sonra mu‘âvinlerinden birine emrederek ameliyâthânesini görmek üzere bizi oraya sevk eyledi.

Bir sâ‘at sonra telkîh ameliyâtı başlamakla oraya celb olunduk ve bugünden sonra her gün sâ‘at on birden

3

٢

اطبای سائره احاطه ایتمه اولدقلری حالده بولنمه . موسیو پاستور بزی همه صورتله قبول برله
قریبا کده بولونوب کوشه‌یکزی دخی در خاطر ایلدی . موسیو پاستور بورایه وصولنزی
طویمه اولدیغی وتحدیدقدر سعی بر خیر الامه اولدیغی حکایه ایلدی بو خبر سعی انجمه
بوملاقاتی کوستندی التی کونه حکم معرض الیه واصل اولمشدر .
شو حالده سفارت وخارجیه نظارتنده توارد ایده جک اری بکلمه اولسه ایدی یارین وصولنزده
بر ماه حکم معلم معرض الیه ایله انجمه کوریشیلیه بیله جکز مثبت اولدی . شو اری در خاطر ایدیدرک
بوجه بالا عرض ایتدیکم کبی اجرا وهمه ایفا ایلمکی ترجیح خصوصی پک خیر لو امر اولدی .
موسیو پاستوره عواطف سنیه ملوکانه‌ده اولدرغنایت واحسانه بورلمه اولانلر نشانه ذیشان
برات عالیسیله وذاته انجیلرنیک امرنامه عالیلرینی دخی تسلیم ایدرک پادشاه معاخیرور
افندمز حضرتلرینک متصف بولندقلری افکار عالیه لرینی وترقیات علمیه‌یه کوسته میل ومحبت
شاهانه لرینک آثار ملوکانه لرندن اولدرق وهرکیم اولورایسه اولسونه وطنه وملتنه
باقیه رحمه علی العموم علم یولنده سعی وانسانیته خادم اولنلری هرکونا تشویقات سنیه لرینه
تلطیف وجلب دلشاد ایتمک طرفنی ترجیح بیورمه اولدقلری مقدمه‌سنی بسط وبیان ایلدکدنصکره
ذی الفتوت بیتی پادشاهی افندمز حضرتلری بووسیله ایله دخی عالم مدنیتده سرفراز
اولمه ولسانی بزم لسانه یکیزکی قبول ایلمه اولدیغی فرانسز ملتنه اولانه موسیو پاستور
تلطفات سنیه جهانبانیلرندن غنایت واحسانه بورلمه اولانه مواهب ملوکانه لریله
میدانه قویشدر دیو بر نطقه ایراز ایلدم . موسیو پاستور بو حقده نائل وظهور اولدیغی
عواطف سنیه ملوکانه‌ده یک محفوظ دعوی وجیبه شکرانه ایلدی . وکندو احول تلقیحه‌سی
وایجاب ایدنلر تقریراتی ارائه وبیان ایده جکنی وعده وفقط احول تلقیحه بسیار کسی
لایقیله اکلامغه بر طاقم تقریرات علمیه‌یه محتاج بولندیغی وبونلر حقنده تعمیق فکر ایتمک لازم
اولدیغی دخی علاوه مقال ایلدی . اندنصکره معاونلرندن بریسنه امرایدرک علیات حانه‌نی
کورمک اوزره بزی اوراسی سوق ایلدی .
بر سعت حکم تلقیح عملیاتی باشلقله اراده جلب اولندقه . وبوکونلرده هرکونه سعت اونبرده

[3]

bire kadar icrâ edilen ameliyâtda Hüseyin Remzi Bey ile birlikde ameliyâthâne kurbunda sâir mu‘âvinleriyle berâber Mösyö Pasteur'ün taht-ı nezâretinde Paris Dârülfünûnu mu‘allimlerinden Doktor Grancher tarafından icrâ edilen telkîh ameliyâtını görmek üzere devâm eylemekdeyiz.

Mösyö Pasteur'ün işbu telkîh ameliyâtına etrâf u cevânibden gelip koşmuş olanlar yevmiye elliden seksene bâliğ olmakdadır. Bunlar on kısma münkasem olup her bir ferd birbirini müte‘âkib on gün telkîh olunmak îcâb eder ve her günün mâdde-i telkîhiyesi kuvveti bi't-tedrîc tezâyüd etmekdedir.

Teşrîn-i Evvel'den bugüne kadar telkîh kılınmış olanların efrâdı 1.450 adede bâliğ olmuşdur. Efrâd-ı mezkûre her cins ve milletden olup Avrupa memâlikinin her tarafından ve hattâ Amerika'dan bile gelmiş olanlar vardır. Telkîh ve yaraları tımarı meccânen icrâ ediyor ve hattâ i‘âneye muhtâc bulunan bîçâregâna Mösyö Pasteur tarafından mu‘âvenet-i lâzıme îfâ kılınır ve ecânibden gelmiş olan doktorlar İngiliz ve Belçika ve Amerika ve İspanyol ve Yunan doktorları olup Almanya etıbbâsından burada kimse yokdur. Bu ise Mösyö Pasteur'ün Fransız bulunmasından başka bir şeye haml olunamamışdır.

Mezkûr ecnebî tabîbler bir hey’et-i müctemi‘a üzerine resimlerini aldırmağı ve Mösyö Pasteur'ün tedâvîhânesi yâdigârı bulunması husûsuna karâr ve bizim de dâhil olmaklığımızı ricâ etdiler ve bittab‘ muvâfakat gösterilerek arz u takdîm eylediğim levhada görüleceği vechile meb‘ûsîn-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'ye hürmet-i fâika göstererek âcizlerini dahi bu hey’ete umûmen riyâset makâmında kabûl etdiler.

Mösyö Pasteur ile mülâkâtımızın ferdâsı günü müessesât-ı hayriye-i Pasteur için ihsân buyurulmuş olan i‘âne-i nakdiyeyi takdîm eylemek üzere komisyon-ı mahsûs riyâseti cânibine gidildi. Bu zât bugün akademiya-yı ilmînin reîsi ve Fransa dânişmendânının birincisi Amiral Jurien de la Gravière'dir.

Bu zâtı gitdiğim gün yerinde bulamadığımda[n] ancak iki gün sonra mülâkât ile inâyet-i seniyye-i pâdişâhî

بو قدر اجرا ایدیلدی عملیاتده حیدر رمزی بك ایله برلکده عملیات خانه خوجه سازی
معاونلرینه باب موسیو پاستورك تحت نظارتنده یاپدی دار الفنونی معلومدندر دوقتور
غرافنسه طرفندن اجرا ایدیلان تلقیح عملیاتی کورمك اوزره دوام ایلمکده در.
موسیو پاستورك بو تلقیح عملیاتنه اطراف وجوانبدن کلوب قوشمه اولمك یومیه الیدن
کمسانه بالغ اولمقده در. بونلر اوچ قسمه منقسم اولوب هر بر فرد بر بری متعاقب
اوله کوره تلقیح اولنمه ایجاب ایدر. وهر کونك ماده تلقیحه سی قوتی بالتدریج
تزاید ایتمکده در.
تشریح اولندیغی بوکونه قدر تلقیح قلنمه اولنان افرادی ۴۵۰ عدده بالغ اولمشدر.
افراد مذکوره هر جنسی وملتدن اولوب اوروپا ممالکنك هر طرفندن وحتی امریقادن
بیله کلمه اولنلر واردر. تلقیح یاپیلان کیمسه لری مجاناً اجرا ایدیلور. وحتی اعانه یه محتاج
یونانلیلره بیجاره کمانه موسیو پاستور طرفندن معاونت لازمه ایفا قلنور. واجانبدن
کلمه اولان دوقتورلر انکلیز وبلجیقا وامریقا واسیانیول ویونان دوقتورلری
اولوب المانیا اطبا سندن بوراده کمسه یوقدر. بو ایسه موسیو پاستورك فرانسز بولنمسندن
یشقه بر شیئ دکل اولنه مامشدر.
مذکور اجنبی طبیبلر بر هیئت مجتمعه اوزره سعدی الدرمقی وموسیو پاستورك تداویخانه سی
یاد کاری بولنمق خصوصنه قرار ویرمشده داخل اناطولی رجا ایتدیلر وبالطبع موافقت
کوستریلدیکی عرض وتقدیم ایلدیکم لوحه م کوریلدیکی وجهله مبعوثیه دولت عثمانیه یه
خدمت فائقه کوستریلدیکی عرض ایتدیغم بو هیئته عموماً ریاست مقامنده قبول ایتدیلر.
موسیو پاستور ایله ملاقاتمزی فرداسی کونی مؤسسات خیریه پاستور ایچون اعانه
بورلمه اولان اعانه نقدیه یی تقدیم ایلمك اوزره قومسیونه مخصوصی ریاستی جانبنه
کیدلدی بو ذات بوکونه اقدامیای علیناك رئیسی وفرانسه دانشمندانك برنجیسی
آمیرال جوریه دلاغراویر در.
بو ذاتك کندیلکم کوره یرنده بولمدیغنده انجق ایکی کونه صکره ملاقات ایله غایت سنیه پادشاهی

[4]

olarak Mösyö Pasteur'ün müessesât-ı hayriyesi için ihsân buyurulmuş olan on bin franga bedel 433 lira-yı Osmanîden ibaret olan meblağı hâmil bulunduğumu arz eyledim.

İstanbul'dan müfârakatım günü zât-ı efhamîlerine arz eylediğim vechile şevketlü pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin irâde-i seniyye-i mülûkâneleri olan on bin franga bedel Mâliye Nezâreti'nden 433 aded lira-yı Osmanî ile bir de çâryek verilmiş idi. Bu ise hakîkaten on bin frank etmez. Şurası da nezd-i vâlâlarında hafî değildir ki Mâliye Nezâretince bu akçeyi franga tahvîl ile getirmek için pek çok sa‘y etmiş idim. Bu kadar sa‘yim müsmir olmayıp âkıbet aldığım gibi öylece getirmeğe mecbûr oldum. Fakat böyle bir şeye te’vîl ile devâ bulmak tarafını der-hâtır eyledim. Bunun için burada dedim ki: *"Getirdiğim akçe sikke-i Osmanî olup ve bu ise mahzâ bu mes’eleye Osmanlı rengini vermek içindir"* ve bu söz Fransız dostlarımızın pek hoşlarına gitdi. Belki bu söz üzerine her ne kadar iki yüz frank noksân ve zâyi‘ât var ise de frank olarak getirmekden ziyâde mahzûziyetleri celb kılındı. Sonra mösyö amirale şu meblağın Bank-ı Osmanî şu‘besine depozito sûretinde teslîm etdiğimi ve kendilerine verilmek üzere hâzır olduğunu arz eyledim.

Müşârunileyh amiral komisyon-ı mahsûs nâmına zât-ı hazret-i pâdişâhînin şu inâyet ü ihsânları hakkında îcâb eden teşekkürâtını beyân eyledikden sonra bu meblağın Crédit Foncier nâm bankaya teslîm etmemi ricâ eyledi. Zîrâ Mösyö Pasteur'ün müessesât-ı hayriyesi için verilmekde olan mevâhib oraya teslîm kılınmakda olduğunu ilâve-i makâl eyledi. Hemen ferdâsı günü bu teslîmi icrâ ve makbûz senedini ahz eyledim. Müşârunileyh amiral şunu dahi ilâve-i makâl eyledi ki bugün hükümdârlar içinde insâniyet nâmına müessesât-ı hayriye için böyle bir ihsân u inâyet-i mahsûsada bulunmuş olan ancak zât-ı hazret-i pâdişâhî olduğundan şevketlü efendimizin bu inâyet-i seniyyelerini pek zâyide takdîr ve senâ eyledi. Mösyö Pasteur'e söylediğim gibi müşârunileyh amirale dahi şevketlü efendimizin efkâr-ı âlü'l-âl ve zekâvet-i fâikaya mazhar oldukları ve terakkiyâta olan arzu ve muhabbetlerini dahi sûret-i mufassalada arz u beyân eyledim.

٤

اولاده موسیو یاستورن مؤسسات خیریه‌سیچون احسانه بیورلمه اولانه اولدیغی فرانقه بدل
٤٠٠٠ لیرای عثمانیدن عبارت اولانه مبلغی حامل بولندیغی عرض ایلدم .
استانبولدن مفارقتم کونی زاده افخمیدن عرض ایلدیکم وجهله شوکتلو پادشاهمز افندمز حضرتلرینه
ارائه سینه‌ر مکوکاتلری اولانه اولدیغی فرانقه بدل مالیه نظارتجه ٤٠٠٠ عدد لیرای
عثمانی ایله برم جاریه ویرلمه ایدی بوایسه حقیقتاً اوندیغی فرانقه ایچون شوراسیده
نزد والالرنده خفی دخلدار مالیه نظارتجه بو اجری فرانقه تحویل ایله کتورملک ایچون
بل جهد سعی ایتمشدم بوقدر سعیم مثمر اولمیوب عاقبت الدیغم کبی اویله جه کتورمکه مجبور اولدم
فقط بویله برشیئ تاویل ایله دوا بولمه حاضر و رخاص ایلدم بونک ایچون بوراده دیدمکه
کتوردیکم اقچه‌سکه دعشانی اولوب و بوایسه محضا بو مسئله عثمانلی رنکی ویرملک ایچوندر و بوسوز
فرانسز دوستلرمزی بل خوشلرینه کتدی بلکی بوسوز اوزرینه هرنقدر ایکیوز فرانقه
نقصان و ضایعات وارایسه‌م فرانقه اولاده کتورمکدن زیاده محظوظ ایلدی جلب قلندی .
حکم موسیو امیرال شو مبلغ بالفعل عثمانی شیمه‌سنه دیو زیتو حورتن تسلیم ایتدیکی وکندولرینه
ویرلمک اوزره حاضر اولدیغنی عرض ایلدم .
مشارالیه امیرال قومسیونه مخصوصی نامنه ذات حضرت پادشاهینک شو غایت واحسانلری
حقنده ایجاب ایدن تشکراتنی بیانه ایلدکدنصکره بو مبلغ قره دی فونیس نام بانقه‌یه
تسلیم اتمامی رجا ایلدی . زیرا موسیو یاستورن مؤسسات خیریه‌سیچون ویرلمکده اولان
مواهب اولاده تسلیم قلنمقده اولدیغنی علاوه مقال ایلدی . هسانه فرداسی کونی
بو تسلیمی اجرا و مقبوضی سندینی اخذ ایلدم . مشارالیه امیرال شو نیدخی علاوه مقال ایلدیکه
بولونه حکومتلرایچون انسانیت نامنه مؤسسات خیریه ایچون بویله براحسانه و غایت مخصوصه
بولنمه اولانه انجمن ذات حضرت پادشاهی اولدیغندن شوکتلو افندمزه بو غایت سینه‌لرینی
بل زیاده تقدیر و ثنا ایلدی . موسیو بستون سویلدیکم کبی مشارالیه امیرال دخی
شوکتلو افندمزک افکار عالی العالی و ذکاوت فائقه‌یه مظهر اولدقلری و ترقیاته
اولانه ارزوی و محبتلرینی دخی حورت مفصله‌سم عرض و بیانه ایلدم .

[5]

Bundan başka ehl-i ilm ü ma‘rifetden görüşdüğüm her bir zevât mevâhib-i seniyye-i mezkûre ile şevketlü efendimizin cümleye fâik olmak üzere bulunduğunu ve eltâf-ı seniyye-i mülûkânenin kadrini tebcîl eylemek üzere takdîr eylediler.

Bendeniz dahi bunlara cevâben cümlemizin cân u gönülden dâimâ sevdiğimiz veliyyü'n-ni‘met-i bî-minnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin fıtraten muttasıf buyurulmuş oldukları ulviyet-i zâtiyeleri ve taht-ı âlî-i şehinşâhîlerine cülûs-ı hümâyûnlarından beri kendi dilhâh ve zât-ı hümâyûnları tarafından inâyet kılınmakda olan ikdâmât ve te’yîdât-ı seniyyeleriyle mülkümüzün terakkiyât-ı âliye-i hakîkiyeye vâsıl olmuş olduğunu uzun uzadıya ta‘rîf u beyândan geri kalmamakda olduğumu başkaca arz eylerim.

Ve şurasını dahi başkaca arz edebilirim ki, zât-ı hazret-i pâdişâhî tarafından Mösyö Pasteur'e ihsân buyurulan nişân-ı zî-şân ile müessesâtı için inâyet buyurulmuş olan mevâhib-i seniyyenin buraca hüsn-i sûretde te’sîr eylediğinden bizleri her yerde hüsn-i teveccüh ile kabûl eylemekdedirler. Burada mukaddemce hukûk ve mu‘ârefe kazanmış olduğum mehere-i huzzâk ve ilm-i ma‘ârifçe müştehir ve ma‘rûf bulunan zevâtın kâffesi âcizlerini fevkalâde bir hürmet-i mahsûsa ile kabûl birle ve iktisâbını arzu eylediğim mesâil-i mühimme-i fenniyenin suver-i teshîliyesini bulmak ve îcâb eden mu‘âvenetlerinin ibzâl ve bî-dirîğ buyurulması için zamânımız meşâhîr ashâb-ı ilm ü ma‘rifeti olan zevâtına mebnî tevcîh eylediler. Kâffesi umûmiyetle mu‘âvenetlerini ibrâz etdiler.

Bunlardan en ziyâde meşhûr olan Mösyö Brouardel ve Mösyö Prouste ve Mösyö Grancher ve Mösyö Pasteur'ün iki mu‘âvinleridir.

Mösyö Pasteur ile uzun uzadıya husûsî olarak müzâkerelerimizde ta‘mîk ve istiknâh-ı mes’ele eylemek lüzûmunu dermeyân eyledi. Ol vakit ona ben bakteriyoloji ve mikrobların suver-i neşv ü nemâsı hakkında iktisâb-ı ma‘lûmât eylemek arzusunda bulunduğumu beyân eylediğimde ehemmiyetini tasdîk ve îcâb eden mu‘âvenetinin bî-dirîğ buyurulacağını va‘d eyledi. Mülâkât eylediğim her bir dânişmend-i ilm bu husûsdaki meyl ü maksad-ı âcizânemi tasvîb eylediler.

بوندن بشقه اهل علم و معرفتدن کورشدیکم هر بر ذوات مواهب سنیه مذکوره ایله شوکتلو افندزلر
حضرتلرینه خاطره جامعه اوزره بولندیغی والطاف سنیه ملوکانه نک قدرینی تجلیل ایلمک اوزره
تقدیم ایلدیلر.

بنا لریله بونلر جدیاً حمد مولی جانب وکوکلدن دعا سوریکز و الفت بیمثل پادشاهز افندز حضرتلرینک
فطرة متصف بیورلمسه اولدقجه علویت ذاتیه لری و تعب عالی شهنشاهیلرینه جلوس همایونلریندن
کندو دلخواه وذات همایونلری طرفندن عنایت قلنمق اولانه اقدامات و تأییدات سنیه ایله
ملکوتی ترقیات عالیه حقیقیه و اهل اهلمه اولدیغی اوزره اوزاریه توقیف و بیاندن
کیرو قالمامقده اولدیغی بشقه جه عرض ایلرم.

و تواسندن بشقه جه عرض ایده بیلورکه ذات حضرت پادشاهی طرفندن موسیو یستور احسانه
بیوریلدیغه نشانه ذیشانه ایله مؤسسانیجه عنایت بیورلمسه اولانه مواهب سنیه نک
بوراجه حسن صورت تأثیر ایلدیکندن بزلری هر بر حسن توجه ایله قبول ایلمکده درلر.
بورام مقدمجه حقوق و معارف فرانسه اولدیغی مهرهٔ حذاقه و علم معارفجه مشتهر و معروف بولنانه
ذواتک کافه سی عجزلرینی فوق العاده برحمت مخصوصه ایله قبول برلر و الکتابنی ارز و
ایلدیکم مسائل مهمه و فیه نک صورت تسهیلیه سنی بعهده و ایجاب ایدنه معاونتلرینک ابراز
ایلدیکم بیورلمسیجه دنما نحو مشاهیر اصحاب علم و معرفتی اولانه ذواتدن توجه ایلدیلر.
بیدریغ بیورلمسیجه دنما نحو مشاهیر اصحاب علم و معرفتی اولانه ذواتدن توجه ایلدیلر.
کافه سی عموماً معاونتلرینی ابراز ایتدیلر.
بونلردن ال زیاده مشهور اولانه موسیو بورو وار دل و موسیو پروست و موسیو
غرانشر و موسیو پاستورن ایکی معاونلریدر.
موسیو یستور ایله اوزونه اوزاریه خصوصی اقدام و مذاکره لریمزه تعهد و استکفا مسئله ایلمک لزومنی
در میانه ایلدی. او لوقت اکا بنه باقتر یو لوژی و میکروبلوژی صورتنه خاک
حقنده الکتابه معلومات ایلمک ارزو سنده بولندیغنی بیانه ایلدیکمده اهمیتنی تصدیقه
و ایجاب ایدنه معاونتلرینک بیدریغ بیورلمسی جهتنی وعد ایلدی. ملاقات هر بر دانشمندانه
علم بو خصوصده که میل و مقصد عجزانه می تصویب ایلدیلر.

[6]

Binâberîn bu yolda iktisâb-ı ma‘lûmât eylemeğe teşebbüs edeceğim. Bu ma‘lûmât-ı mühimmenin iktisâbı için lâ-ekal iki veyâhûd üç mâh beni iştigâl edeceği şüphesizdir.

Bu misillü ma‘lûmâtın mahall-i iktisâbı olan laboratuvarların rüesâsına lâzım gelen tavsiyeleri ber-vech-i ma‘rûz meşâhîr-i mu‘allimînden tahsîl eyledim.

Bundan başka emrâz-ı müstevliye ve sâriyeye ve ilm-i emrâza münâsebeti bulunan bakteriyoloji ve mikroskobu için mu‘allim-i mahsûs dermeyân edeceğim. Bununla meşgûl olur iken Mösyö Pasteur'ün ameliyâthânesine ve edilen tecârib-i fenniyesine dahi müdâvemet edeceğim.

Refîkim Hüseyin Remzi Bey'in mektebce tedrîs ile meşgûl bulunduğu ilm-i hayvânât dersine münâsebeti olan mikroskobu vesâir mesâil-i mühimme-i fenniyenin iktisâbı husûsunda kemâl derecede arzusu olmağla onların hakkında hakîkaten iktisâb-ı ma‘lûmât etmesi cihetini teşvîk ve teshîl eyledim ve kendisine münâsib bir mu‘allim bulmak taharrîsindeyim.

Ve refîkim Baytar Hüsnü Bey'e gelince; Mösyö Pasteur'ün ifâdesinden müstebân olduğu üzere onun ameliyâthânesinde baytarlığın hiçbir ta‘alluk ve münâsebeti yokdur ve şu hakîkati gerek âcizleri ve gerek Hüseyin Remzi Bey bendeleri re’yü'l-ayn müşâhede eyledik. İşte bu sebebden Hüsnü Bey'in bizim ameliyathânesinde ve Pasteur'e yevmiye eylediğimiz devâmda refâkat bittab‘ edemiyor ve fakat mûmâileyhin Paris'de bulunması mûcib-i istifâde olsun için bazı mesâil-i mühimme-i baytariyenin meselâ Mösyö Pasteur tarafından keşfolunmuş olan şarbon illetiyle vesâir ilel-i müstevliye-i hayvânât mesâil-i mühimmesinin iktisâbı lüzûmunu tefekkür eyledim. Zîrâ Mösyö Pasteur şarbon illetinden hayvânâtın muhâfazasına dâir bulmuş olduğu usûlden beri Fransa yalnız bu mes’elede senevî on milyon frankdan ziyâde kazanmakda olduğu isbât olunmuşdur. Binâenaleyh şu ma‘lûmâtın iktisâbı bizim memleketimizde ne derece ehemmiyeti olduğu anlaşılıyor.

İmdi on iki günden beri sefâret-i seniyyeye Hâriciye Nezâreti'nden Alfort Mektebi'ne dühûl için bir emirnâme istihsâli ricâ olunmuş idi. Lâkin hâlâ bu yolda bir emirnameye destres olamadığımdan sâlifü'l-beyân Alfort Baytar Mektebi Müdüriyeti'ne ve meşâhîr-i baytariyeden ve mektebin mu‘allimlerinden Mösyö Nocard'a bazı şahsî olarak bir tavsiye istihsâl eyledim.

5 6

بنابرین بو یولده اکتساب معلومات ایلمک تثبیت ایده جکم . بو معلومات مهمه نک اکتسابی
ایچون لااقل ایکی و یخود اوچ ای اشخاص ایله جکمی شبهه سزدر .
بو مثللو معلوماتک محل اکتسابی اولمق لازم اولان روسانه لازم طلابه توجیه ایدی
بروجه معروض مشاهیر معلمینه تحصیل ایلدم .
بونلرک بعضی امراض مستوطنه و سایره و علم امراضه مناسبتی بولنمامه باغلی بولوندی و بعضی دخی
ایچون معلم مخصوص درمیانه ایده جکم بونلرک مشغول اولورایکن موسیو پاستورک عملیات
حاضره سنه و ایدیلاسه تجاریب جدیده سنه دخی مداومت ایده جکم .
رفیقم جمیل رمزی بکک مکتبجه تدریسی ایله مشغول بولندیغی علم حیوانات درسنه مناسبتی اولمله
میقروسقوپ و سائر مسائل مهمه رفیقنک اکتسابی خصوصنه کمال درجه ارزوسی اولمغله اندن
حقنده حقیقتاً اکتساب معلومات ایتمسی جهتنی تشویق و تسهیل ایلدم و کندوسنه مناسب بر معلم
بولمق تحریسنده بولندم .
و رفیقم بیطار حسن بک کلنجه موسیو پاستورک افاده سندن مستفاد اولدیغی اوزره انک عملیات حاضره سنی
بیطار لغک هیچ بر تعلقه و مناسبتی یوقدر . و شو حقیقتی کوزلرک عجزلری و کوزلرک جمیل رمزی بک
بنده ایدی ایچون مشاهده ایلدک . شمدی بو سببدن حسن بکک بزم عملیات خصوصیه سنی
و پاستورک یومیه ایلدیکی دوامده رفاقت بالطبع ایده میورو فقط موسی الیه یازدیغی
بولنمق موجب استفهام اولسون ایچون بعض مسائل مهمه بیطاریه نک مثلا موسیو پاستور
طرفندن کشف اولنمش اولان شاربون علتیله و سائر علل مستولیه حیوانات مسائل مهمه سنه
اکتسابی لزومنی تفکر ایلدم . زیرا موسیو پاستور شاربون علتندن حیوانات محافظه سنه
دائر بولمش اولدیغی اهوله نیرو فرانسه یلکز بو مسئله سنوی اوله میلیونه فرانقدن زیاده
قازانمقده اولدیغی اثبات اولنمشدر . بناء علیه شو معلومات اکتسابی بزم مملکتمز
نه درجه اهمیتی اولدیغی انلاشیلور .
امدی اوله ایکی کوندنبرو سفارت سنیه یه خارجیه نظارتندن آلفور مکتبنه دخول ایچون بر امرنامه
استحصالی رجا اولنمش ایدی لکن حالا بو یولده بر امرنامه یه دسترسی اولمه مدیغندن سالف البیان
آلفور بیطار مکتبی مدیریتنه و مشاهیر بیطاریه دن و مکتبک معلمینندن موسیو لوفاره بعض
شخصی اولمق اوزره بر توجیه استحصالی ایلدم .

[7]

İmdi memleketimiz için pek ziyâde ehemmiyeti ve menfa‘at-i külliyesi olan mes’ele-i mebhûsenin iktisâbı için gelecek Salı günü Baytar Hüsnü Bey'i oraya götüreceğim.

Mösyö Pasteur biri hâk-i pây-ı şâhâneye arz u takdîm kılınmak ve diğeri dahi huzûr-ı efhamîlerine takdîm edilmek üzere çâkerlerine iki kıt‘a mektûb verdi. Leffen irsâl ediyorum ve bundan başka Mösyö Pasteur'e fotoğrafîsinden dahi İstanbul'a göndereceğimi söylediğimde rikâb-ı kamertâb-ı hazret-i şehinşâhîye arz etmeğe mütecâsir bulunduğunu beyân ile büyük fotoğrafîsini vererek arz u takdîm eylemekliğimi ricâ eyledi.

Lâkin bu fotoğrafı büyük olduğundan posta ile gönderilmesi mümkünsüz gibidir. Zîrâ gönderilir ise mutlak örselenecektir. Onun için başkaca bir vâsıta aramak veyâhûd olmaz ise avdetimde berâber örselenmezden getirmek üzere alıkoydum.

İşte huzûr-ı devletlerine şimdiye kadar yapdığımız bundan ibâret olduğunu arz ederim.

Hâlbuki birkaç güne kadar senevî ders ta‘tîlleri başlayacakdır ve bittab‘ meşgûliyetlerimizin bir mikdârını kat‘ edecekdir.

Nezd-i vâlâ-yı efhamîlerinde celî ve ayândır ki, buraya vusûlümüz bir parça ders ta‘tîllerine yakın olmuş olmasına sebeb ve kusûr bizde değildir. İmdi bi'l-mecbûriye ta‘tîller meşgûl olduğumuz mesâilin tamâmî-i iktisâbına haylûlet ederek derslerin tekrâr başlamasını bekleyeceğiz. Çünkü bâlâda arz u beyân eylediğim ma‘lûmât-ı mühimmeyi bu kadar az gün zarfında iktitâf eylemek müte‘azzirdir.

Lâkin şu haylûlet eden zamân arasında mülk ü vatanımıza mühim ve nâfi‘ mesâil-i sâirenin istihsâline teşebbüs olunacakdır. Meselâ kulunuz başkaca hıfzıssıhha-i âmme ve ilel-i müstevliyeye âid bazı mesâil-i mühimmenin iktisâbına başladım ve bunların üzerine avdetimde başka başka raportlar takdîm edeceğim.

Eğer vesâit ve vesâil-i nakdiye-i âcizânem müsâ‘id olur ve hâk-i pây-ı devletinizden dahi müsâ‘ade-i aliyyeye mazhar olur isem nihâyetinde Münih şehrine gidip Peştan Gofer'in taht-ı nezâretinde olan hıfzıssıhha

٧

امدی مملکتمز ایچون یک زیاده اهمیتی و منفعت طلبه سی اولان مسئله مبحوث نک اکتسابی ایچون
کله جک صالی کونی بیطرحسنی بکی اوراییه کتوره جکم .
موسیو یستور بری فضای شاهانه یه عرض و تقدیم قلنمق و بکدی دخی حضور افخمیدینه
تقدیم ایدیلمک اوزره جکدرینه ایکی قطعه مکتوب ویردی لفاً ارسال ایدیورم . و بونلره
یتشه موسیو یستور فطوغرافیسندن دخی استانبوله کوندره جکمی سویلدیکنده رکاب
قوتاب حضرت شهنشاهی یه عرض ایتمک متجاسر بولندیغمی بیانه ایله بیوک فطوغرافیسنی
و بیاننی عرض و تقدیم ایلیمک لکن رجا ایلدی .
لکن بو فطوغرافی بیوک اولدیغندن پوسته ایله کوندرلسی ممکن کیدر . زیرا کونده ریلورایسه
مطلعه اورسه نه جکدر . انک ایچون یتشه جه بر واسطه ارامق و حضور اقدسه عود تحده
برابر اورسه نوزنه کتورملک اوزره التقویدم .
شمدی حضور دولتلرینه شمدیه قدر بابدیغمز بوندن عبارت اولدیغنی عرض ایدرم .
حالبوکه بر فایده کوره قدر سنوی درسی تعطیللری باشلیه جقدر و با لطبع مشغولیتلرمزک
بر مقداری قطع ایدیله جکدر .
نزد والای افخمیدن جلی و عیاندر که بورایه وصولمز بر بارچه درسی تعطیللرینه یقین اقامت اتخاذ
سبب و قصور بزم دکلدر . امدی بالمجبوریه تعطیل مشغول اولدیغمز مسائلک تمامی اکتسابی
حیلولت ایدرک درسلرمز تکرار باشلاسنی بکلیه جکز چونکه بالاده عرض و بیان ایلدیکمز
معلومات مهمه یی بوقدر از کوره ظرفنه اقتطاف ایلمک قصرز در .
لکن تحصیلت ایدیله زمانه اراسنده ملک و وطنه مهم و نافع مسائل سائرنک اکتسابلرنه
تشبث اولنه جقدر . مثلا قولکز یتشه جه حفظ الصحه عام و علل مستولیه یه عائد
بعض مسائل مهمه نک اکتسابنه باشلدم و بونلرک اوزرینه عودتمده یتشه یتشه رایورطلر
تقدیم ایدیله جکم .
اگر وسائط و وسائل نقدیه عجزانم مساعد اولور و حضای دولتلرنده دخی مرغوب علیه یه
مظهر اولور ایسم نهایتده یونغ شهرینه کیدوب یستانه غوفوک تحت نظارتنده اولان حفظ الصحه

[8]

tedrîshânesinin ahvâlini tedkîk edeceğim ve belki Berlin şehrine gidip Mösyö Bismarck'ın tekaddüm-i fazlı ile bir-iki seneden beri inşâ olunmuş ve Doktor Koch'un taht-ı nezâretine konulmuş olan hıfzıssıhha laboratuvarını tedkîk eyleyeceğim. Şunların îfâsı hemen birkaç günlük iş ise de icrâsı husûsu behemehâl müsâ'ade-i aliyye-i efhamîleri şâyân buyurulmasına mütevakkıf olduğunu tekrâren arz ile hitâm ve *"Cenâb-ı Hak medâr-ı terakkî-i sa'âdet ü ma'rifet olan veliyyü'n-ni'met-i bî-minnetimiz pâdişâh-ı hikmet-penâh efendimiz hazretlerinin devâm-ı eyyâm-ı ömr ü şevket-i cenâb-ı mülûkânelerini ve vücûd-ı behbûd-ı cenâb-ı zıllullahîyi her bir âmâl-i şâhânelerine mazhariyetle erîke-pîrâ-yı şevket-nişân buyursun"* du'âsıyla tenvîr-i lisân ederim. Ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

An-Paris, fî 24 Haziran sene [1]302 [6 Temmuz 1886]

Zoéros

BOA, Y. PRK. SGE, 2/73

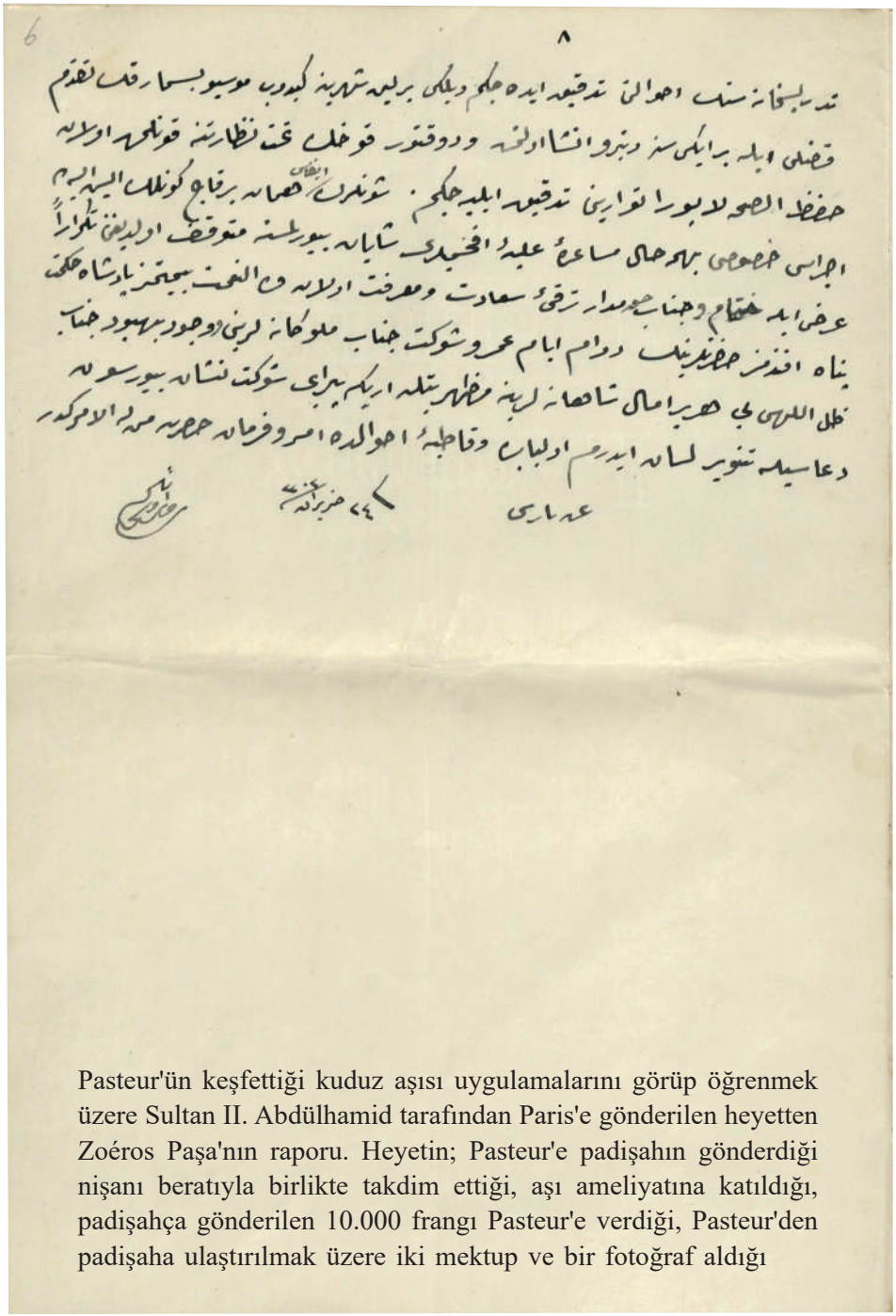

Pasteur'ün keşfettiği kuduz aşısı uygulamalarını görüp öğrenmek üzere Sultan II. Abdülhamid tarafından Paris'e gönderilen heyetten Zoéros Paşa'nın raporu. Heyetin; Pasteur'e padişahın gönderdiği nişanı beratıyla birlikte takdim ettiği, aşı ameliyatına katıldığı, padişahça gönderilen 10.000 frangı Pasteur'e verdiği, Pasteur'den padişaha ulaştırılmak üzere iki mektup ve bir fotoğraf aldığı

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıt Varakasıdır.

Müsta'celdir.

Hulâsa-i Meâli

4

Küçükçekmece kazâsında pek mühlik ve hayvânât ile berâber insâna dahi sârî olan şarbon illeti zuhûr etdiğinden ve bunun def'i hayvânâtın Pasteur usûlüne tevfîkan telkîhi mâddesi ise de bu bâbda vakitsizlik vukû' bulacak olur ise vehâmeti intâc edeceğinden bahisle ameliyât-ı telkîhiyenin bu işe kesb-i vukûf etmiş olan bir zâtın idâresinde icrâsı lüzûmuna dâir Dâhiliye Nezâreti'nden gönderilen tezkerenin leffiyle istîzânı mutazammın Ticâret ve Nâfi'a Nezâreti'nden meb'ûs tezkere kırâat edildi.

Karârı

Tezkere-i merkûmede sâlifü'z-zikr illetin mazarratı hasebiyle tevessü'üne meydân verilmeksizin izâlesine âid tedâbîrin icrâsı mütehattim ve tedâbîr-i mezbûre ise ber-vech-i muharrer ameliyât-ı telkîhiyeden ibâret olup ancak Dersaadet civârında beylik çiftlik bulunmamasına ve ameliyâtın behemehâl bir mahall-i mahsûsda icrâsı lâzımeden bulunduğuna mebnî emlâk-ı hümâyûndan olan çiftliklerden münâsibinin irâ'e ve tahsîsi ve ameliyât-ı telkîhiyenin icrâsı için îcâbı kadar aşı celbi ve bu bâbda ihtiyâr edilecek masârıfın Zirâ'at Bankası'ndan tesviyesi dermeyân edilmiş ve bu misillü ilel-i sâriyenin bir an evvel önü alınmak çâresine bakılması lâzımeden olmakla berâber sûret-i iş'âra göre bunun için mahsûs bir mahal gösterilmesi dahi muktezî idüği anlaşılmış olduğundan ameliyât-ı telkîhiyenin icrâsı zımnında ber-mûceb-i iş'âr Dersadet civârında bulunan ve emlâk-ı seniyyeden olan çiftliklerden münâsib birinin tahsîsi zımnında Hazîne-i Hâssa Nezâreti'yle bi'l-muhâbere iktizâ-yı hâlin îfâsı ve celb edilecek aşılar masârıfının dahi Zirâ'at Bankası'ndan tesviyesi zımnında Ticâret ve Nâfi'a Nezâreti'ne me'zûniyet ve Hazîne-i Hâssa Nezâreti'ne de ma'lûmât i'tâsı tensîb olunmağla ol vechile serî'an icrâ-yı îcâbının nezâret-i müşârunileyhâya cevâben iş'ârı karârlaşdırıldı.

Fî 29 C. sene [1]308 [9 Şubat 1891]

BOA, MV, 62/34

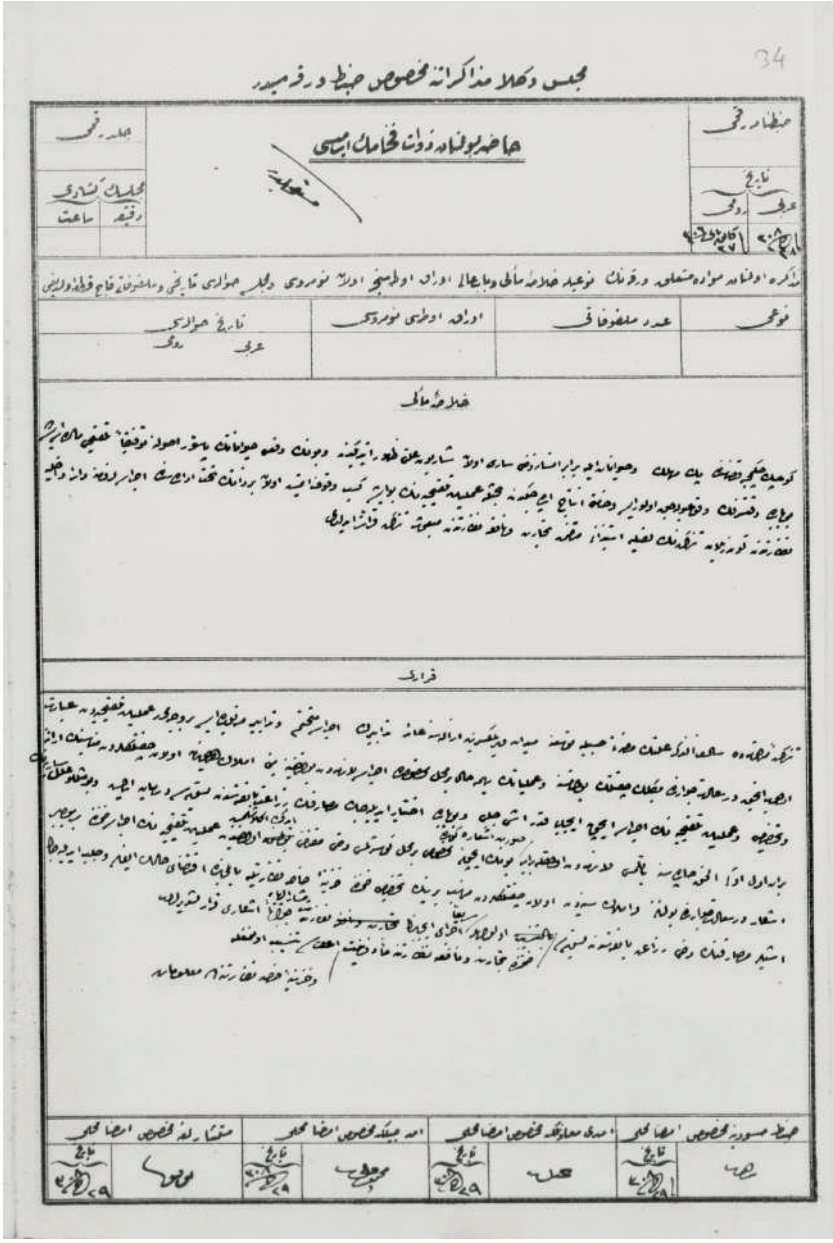

Küçükçekmece'de ortaya çıkan şarbon hastalığının yayılmasını önlemek için Pasteur usulü aşının emlâk-ı hümâyûna ait çiftliklerden birinde yapılması, aşı ihtiyacının karşılanarak gerekli masrafların Ziraat Bankasınca ödenmesi

Cenâb-ı hükm-i mutlak illet-i gâibe-i terakkiyât-ı mülk ü devlet ve yegâne sebeb-i ihyâ-yı memleket olan zât-ı kerrûbî-sıfât-ı hümâyûnlarını ilâ âhiri'd-deverân bâ-kemâl âfiyet ve tendüristî-i zînet-bahş-ı erîke-i pür-revnak ve nice nice bedâyi‘ icrâât ve ıslâhata muvaffak buyursun, âmîn.

5

Âlem-i insâniyet ve tabâbete ibrâz eylediği hidemât-ı mebrûresinden dolayı Avrupa mehere-i kimyâgerânı meyânında hâiz-i kasabü's-sebk olmuş olan Mu‘allim-i şehîr Mösyö Pasteur'ün yetmişinci sene-i devriye-i vilâdeti mülâsebesiyle Paris'de Sorbonne Salonu'nda vukû‘ bulan ictimâ‘da cânib-i müstecmi‘u'l-mecdi ve'ş-şeref-i hazret-i zıllullahîlerinden bu îd-i memlûk-ı şâhânelerinde meb‘ûsen hâzır bulunmaklığım husûsuna şeref-müte‘allik buyurulan emr u fermân-ı hikmet-beyân-ı cenâb-ı mülkdârîleri mûcib-i âlîsince geçen Rumî Kânûn-ı Evvel'in yirmi dördüncü günü derhâl Dersaadet'den hareket edildi. Avrupa memâlik-i muhtelifesinde mevcûd olan illet-i ma‘lûmeden dolayı hudûdlarda karantina ihdâs edilmesi ve lâ-siyyemâ hasbe'l-mevsim şiddet-i sermâ hüküm-fermâ olması hasebiyle Şark sür‘at katarının haftada iki gün icrâ-yı seyr u sefer eylemesine mebnî âdî katarla azîmete mecbûriyet hâsıl olmuş ve hâlbuki ictimâ‘-ı mezkûrun Kânûn-ı Sânî-i efrencînin yirmi yedinci günü icrâsı musammem bulunmuş olmasıyla yevm-i mezkûrda muvâsalat kâbil olamayıp ertesi günü Paris'e vusûl birle doğrudan doğruya sefâret-i seniyyeye azîmet olundu. Me’mûrîn-i mahsûsa-i bendegânem sefîr paşa kullarına teblîğ edilmesi üzerine müşârunileyh tarafından Mösyö Pasteur'e bir tezkere irsâliyle kullarının yevm-i kabûlümün ta‘yîni taleb edilmiş ve alınan cevâbda ertesi günü ameliyathânesinde kabûle müheyyâ bulunduğu gösterilmiş olduğundan vakt-i mu‘ayyende elbise-i resmiyeyi hâmilen ve husûsî bir arabaya râkiben ameliyâthâneye gidildi. İdhâl edildiğim müzeyyen bir salonda bir müddet ârâmdan sonra Mösyö Pasteur salondan içeri girerek nezd-i ubeydâneme şitâb ve me’mûrîn-i çâkerânemden dolayı evvel be-evvel hâk-i pây-ı mekârim-peymâ-yı cenâb-ı tâcdârîlerine arz-ı teşekkürât-ı bî-gâyât eylemesiyle selâm-ı sa‘âdet-encâm-ı cenâb-ı gîtî-sitânları taraf-ı bendegânemden mûmâileyhe tebşîr u teblîğ olunarak şehriyâr-ı kemâlât-iktirân efendimiz hazretlerinin min kıbeli'r-rahmân mütehallî ve muttasıf buyurdukları şîme-i celîle-i kadr-dânîleri iktizâsınca kendisinin daha nice müddet devâm-ı hayât ve mesâ‘îsi nezd-i ma‘âlî-vefd-i cenâb-ı velîni‘met-i a‘zamîde cidden müstelzim idüği münâsib elfâz ile tefhîm ü

٥

جناب حکیم مطلق علت غایه ترقیات ملک و دولت و بقاء سبب احیای مملکت اولدیغی زمانده کروه صفات ذمیمه‌دن
الی الخواتمه ذراره بالکلی عافیت و تندرستی زمینه‌سنه ارکه‌یرو نعمه و بحبوحه بدایع احسانات و اصلاحات موفقه بوریسون آمین .
عالم انسانیتک و طبایع ابرازی ایدیکی خدمات مبروره سنه‌سنده طولایی اور و یا بهره کیمسه‌لرک بیان حاز نفس اسعد و اسهل اولدیغی
معلم شهریاری موجب یاستورن تمنی نیازورز اولدیغنه ملاحظه یارسده صورتده صاحبلرنه و فعلیولرنه اعطای جناب مستجمع الجود
والشرف حضرت ظل الله زنده بوعده لطفون شاهانه‌زنک بعونه تعالی حاصل بولمقغم خاطر شریفلرنه بورلاه اروفرماه جنت بنه
جناب مقدار یدن موهب عالیسنجه کیمه زدن کانون اولان یکدی در دیکنک در حال در سعادتده حرکت ایدلدی
اور و یا کلک مختلف سنده موجود اولان علت معلومه‌سنه طولایی عدد دوره قانته اعدات ایلمش و لوسیاحت الموسم شرف
سر ماحلف ماحلی جیلو شرف سرعت قطار نلا حضرده ایکنجو اجزای سیر و نفرلمسنی عادی قطار دغزه بجوریه حاصل اولمش
و حلوکه اجتماع مذکورن کانون ثانی اوغلنک یکدی یدنجی کونی اجرای مراسم بولنه‌جغی یوم مذکوره موافقه قابل اولدیغی موجب ایرش
کونه یارسی وصول برلر طوغریه سفارتخانه‌یه غلبه اولدی مامور یه خصوصه بنکارم سفیر یاسنه قوللرنه تبلیغ ایلمش اوزره
مشار الیه طرفندن موجب یاستورن بر تذکره ارسال قوللرنه یوم قوللرنه تعیین طلب ایلمش و الفاظ جوابده ایرتسی کون عمیانخانه‌سنه
قیودرلر بولنه‌لمق اوزره اولدیغنه وقت معینده البشریه حاملا دخول برغبر برلر انا عمیانخانه‌یه کیدلدی اوحال
ایدیلمش دیه برملاحظه برمدت آرامدن صکره موجب یاستور حلوندن یکروکرون نزدیکنده شتاب و مامور یه حاضر اولدیغی
طولایی اول باول خاطر سفارتخانه‌یه بیان جناب تاجداریدن عرض تشکرات بیفایات ایلمش سلام سعادت انجام جناب کیتی شاهانه
طرف نظارتدن موما الیه تبشیر و تبلیغ قلنمش شهریارکلاتی افزاینه اولدیغنه مدقق الحمد محق و مقطع بورلدقدر بشرحیله قدر
دانیدر انتهاکه کنه وسنه دهانجه مدت روام حیاة و مقیس نزد معالی و قدر جناب نعمه عظمی جلالتلرنه مناسب الفاظ ابرتقلی و بیان
قلمنه اوزرینه موما الیه جانب شاهانه‌نک حضرت مقدارینه حقق بولدقلری یاسه طولاری اولان علو غایه و سمو عاطفت شهریاریه طولایی
بغایت مسرور و دلشاد اولدیغنه و نعمه عظمی و اندن اولدقدنک اوصاف و حضائل مرکزیه و جلالتلرنه لزوم زیاده تذکار و تحریر اولنمه

beyân kılınması üzerine mûmâileyh cânib-i seniyyü'l-cevânib-i hazret-i mülkdârîden hakkında bu sûretle lem‘a-pâş-ı zuhûr olan ulüvv-i inâyet ve sümüvv-i âtıfet-i şehriyârîden dolayı be-gâyet mesrûr ve dilşâd olarak velî-ni‘met-i a‘zam u akdes efendimiz hazretlerinin evsâf u hasâil-i bergüzîde-i cihân-pesendânelerini zîver-i zebân-ı tezkâr ve taht-ı âlî-baht-ı **[s. 2]** Osmanî'ye revnak-bahş-ı ikbâl oldukları yevm-i mes‘ûddan beri Memâlik-i Mahrûsetü'l-mesâlik-i mülûkânelerini hadîka-i ilm ü ma‘rifet hâline îsâl ederek her köşeyi envâr-ı ma‘ârif ile tenvîr zımnında menâbi‘u'z-zuhûr olan himemât-ı inâyât-gâyât-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerini kemâl-i tebcîl ile yâd u tezkâr etdikden ve füzûnî-i eyyâm-ı ömr ü iclâl-i şevket-penâhîleri da‘avâtıyla tezyîn-i lisân-ı ubûdiyet eyledikden sonra kullarını elimden tutup bir masa önüne götürerek ve derûnunda hükümdârân-ı izâm hazerâtı taraflarından ihsân ve i‘tâ buyurulan nişânların mevzû‘ bulunduğu bir sandıkçadan Mecidî Nişân-ı zî-şânını bi'l-ihrâc kemâl-i ihtirâm ile dü-dest-i ibcâle alarak: *"Benim gibi âciz bir ihtiyâra bu nişâne-i iftihârı ihsân buyuran zât-ı akdes cümle hakkında râyegân buyurulan âsâr-ı iltifât ve ta‘attufât-ı seniyyeleriyle çâr-ı aktâr-ı cihâna nâm-ı âlîsini îsâl etmiş ve bütün milletlerin muhabbet-i samîme ve ihtirâmât-ı fevkalâdesini celb eylemiş olan âlî pâdişâhınızdır. O pâdişâh-ı teşvîkâtınıza nasıl şükrân-güzâr ve minnetdâr olmayayım ki ameliyâthânemin hîn-i inşâsında dahi beni ihsân-ı şâhânesiyle taltîf buyurmuş ve bu sûretle ibzâl-i avâtıf eylemesiyle hükümdârân-ı sâireye numûne-i imtisâl olmuşdur. Kıta‘ât-ı hamsede mütemekkin milyonlarca ehl-i İslâm'a hâkim olan o halîfe-i a‘zamın ve merâhim ü eşfâkı âmmeye şâmil olan o mu‘azzam sultânın füzûnî-i ömr ü ikbâline du‘â etmeği vecîbe-i ubûdiyetim bilmekde ve her vesîleden bi'l-istifâde hemşehrilerime de bu yolda telkîn-i hissiyât eylemekdeyim"* sözlerini kemâl-i safvet ve ihlâs ile ber-âverde-i lisân ederek Dersaadet'de mu‘âvedet-i memlûkânemden hissiyât-ı ubûdiyetkârâne ve hâlisânesinin atebe-i mu‘allâ-mertebe-i cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine arz u iblâğını çâkerlerine tavsiye eyledi. Müddet-i mülâkât iki buçuk sâ‘ati tecâvüz etmiş ve vakit gecikmiş olması ameliyâthâneyi ziyâret etdiremediğinden dolayı ızhâr-ı teessüf ederek âhar bir gün azîmetimde refâkatime mahsûs me’mûrlar ta‘yîniyle her ciheti gezdireceğini beyân ve bu mahallin etıbbâ ve talebe-i Osmaniye için dâimâ küşâde bulunduğunu makâm-ı iftihârda serd ü ityân eylemesiyle mûmâileyhe mukâbele ve sûret-i münâsibede îfâ-yı teşekkürât edilmiş ve esnâ-yı müfârakatda dahi kendisi tekrâr ale'l-tekrâr medâyih-i seniyye-i cenâb-ı hüsrevânelerini tezkâr ile şimdiye değin mazhar olduğu envâ‘-ı

talattufât ve ta‘attufâta lâhika-i fâika olarak nezdine kadar me’mûr-ı mahsûs i‘zâmıyla lütfen ve tenezzülen eser-i inâyet ve nezâket ibrâz buyurulmasından dolayı hâsıl olan ihtisâsât-ı rıkkıyetkârîsinin südde-i seniyye-i mülkdârîye iblâğında tecvîz-i terâhî etmemekliğimi ifâde eylemişdir. Vâkı‘â iki gün sonra tekrâr ameliyâthâneye gidilerek mu‘allim-i mûmâileyhin mu‘âvini vâsıtasıyla kullarına her taraf yegân yegân ziyâret etdirilmişdir.

Sâye-i inâyet-vâye-i hazret-i velîni‘met-i bî-minnet-i a‘zamîde Paris'de geçirilen on dört gün müddetin bir kısmı dahi mukaddemâ halka-i tedrîslerinde bulunmuş olduğum **[s. 3]** mehere-i etıbbânın dârü't-tahsîlleriyle ameliyâthânelerinin ziyâretine hasredilerek pek çok ameliyât-ı cesîme-i cerrâhiyede bulunulduğu gibi ez-cümle bundan birkaç sene mukaddem Dersaadet'e gelerek mazhar-ı teveccühât-ı cihân-derecât-ı hazret-i zıllullahîleri olmuş ve fenn-i cerrâhîdeki mahâret-i kâmile ve iktidâr-ı hârikulâdesiyle Avrupa'da bile infirâd etmiş olan cerrâh-ı meşhûr Mösyö Péan'ın hastahânesine gidildi. Cerrâh-ı mûmâileyh cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı tâcdâr-ı a‘zamîlerinden me’mûren i‘zâm buyurulmaklığım hasebiyle bir eser-i nezâket olmak üzere tezkere-i mahsûsa irsâliyle bizzât inşâ etdirmiş olduğu hastahâneye sık sık devâm etmekliğimi ricâ eylemesine mebnî vukû‘ bulan ziyâretlerimde hastahânenin sûret-i inşâsı hakkında tafsîlât-ı mukteziye i‘tâ ederek bunun zükûr ve inâs merzâya ameliyât-ı cerrâhiye icrâsına mahsûs olmak üzere fenn-i tıbbın terakkiyât-ı hâzırasına muvâfık ve ale'l-husûs hastagânın mikrob ve te’sîrâtından vâreste ve masûn kalmasını te’mîn edecek tarzda ve son sistemde yapılmış olduğunu ve Paris'de dahi misli bulunmadığını bi'l-beyân kendisi delâlet ederek her cihetini mu‘âyene etdirdikden sonra velîni‘met-i a‘zam şevket-meâb efendimiz hazretlerinin bidâyet-i cülûs-ı mes‘adet-me’nûslarından beri ta‘mîm-i ulûm u ma‘ârif ve himâye vü sahâbet-i zu‘afâ ve bîçâregân hakkındaki efkâr-ı ulviyet-disâr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîlerinin âsâr-ı bâhire ve mebrûresi Memâlik-i Mahrûse-i mülkdârîyi esnâ-yı ziyâretinde re’yü'l-ayn meşhûdu olduğu cihetle dârü's-Saltanat-ı Seniyyelerinde dahi kendi hastahânesi tarzında umûmî bir hastahâne inşâsı niyyât-ı merâhim-gâyât-ı hazret-i cihândârîye elbette tevâfuk edeceğinde ümîdi ber-kemâl olduğunu ve ulûm u ma‘ârifin her şu‘besince sâha-ârâ-yı zuhûr olan terakkiyât-ı mütevâliyeden sâye-i tûbâ-vâye-i şâhânelerinde müstazıll-i emn ü emân olan bi'l-cümle teba‘a-i Devlet-i Aliyyelerini müstefîd etmekde dâimâ hükümdârân-ı sâireye karşı hakk-ı tekaddümü muhâfaza buyurmuş olan şehriyâr-ı

şefkat-âsâr efendimiz hazretlerinin Paris'de vücûd bulan bir eser-i hayrın henüz Avrupa memâlikinin hiçbirinde ihdâs olunmazdan evvel merkez-i hilâfetlerinde de bir aynını te'sîs buyuracakları ihyâ-yı müberrât husûsunda vukû'a gelen bunca fedâkârlıklar delâletiyle sâbit ü müberhen bulunduğunu ifâde ile bu husûs makrûn-ı müsâ'ade-i kerâmet-'âde-i zıllullahîleri buyurulduğu takdîrde taleb olunacak planların ta'rîfâtıyla berâber irsâline müsâra'at edeceğinin arz-ı atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı mülûkâne kılınmasını kullarına tavsiye ve ricâ eyledi.

Me'mûrîn-i müstevcibü'l-mefharet-i bendegânem rehîn-i hadd-i hitâm olmasıyla Şark sür'at katarıyla Paris'den müfârakat edilmiş ise de bu sene şitânın sûret-i fevkalâde ve istisnâiyede icrâ-yı hükmetmekde olması cihetle bi'l-cümle turuk mevâridâtının mesdûd kalmasından nâşi Avusturya ve Sırbistan ve Bulgaristan'da **[s. 4]** birkaç günler tevakkufa mecbûr oldukdan sonra Paris'den hareketinin on dördüncü günü Avrupa yolcularının dârü'l-emânı ıtlâkına ahrâ olan Cisrimustafapaşa Tahaffuzhânesi'ne muvâsalat edilmişdir.

Sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı tâcdâr-ı a'zamîlerinde tahaffuzhâneyi teşkîl eden barakaların ma'mûriyet ve intizâmı ile yolcuların esbâb-ı istirâhatini te'mîn zımnında ittihâz olunan tedâbîrin mükemmeliyeti el-hak yâr u ağyâra karşı pek ziyâde hüsn-i te'sîr hâsıl etmekde ve şedâid ü metâ'ib-i seferiyeden rencîde olarak oraya ilticâ eden ecânib bile hâh u nâ-hâh gûyân fe-tebârekallah etmekde olduğu meşhûd-ı a'yün-i ibtihâc-ı memlûkânem olmuş ve kırk sekiz sâ'at kemâl-i istirâhat ü ârâmdan sonra der-bâr-ı şevket-karâra avdet kılınmışdır. Kâtıbe-i umûr u ahvâlde emr u fermân şevket-meâb fârukî-unvân velîni'met-i bî-imtinân efendimiz hazretlerinindir.

10.8.1310 [27 Nisan 1893]

Mekâtib-i Tıbbiye-i Şâhâneleri
Emrâz-ı Hâriciye Mu'allimi
Tabîb Kâimmakâm
kulları
Mustafa bin Hayreddin

BOA, Y. MTV, 75/61

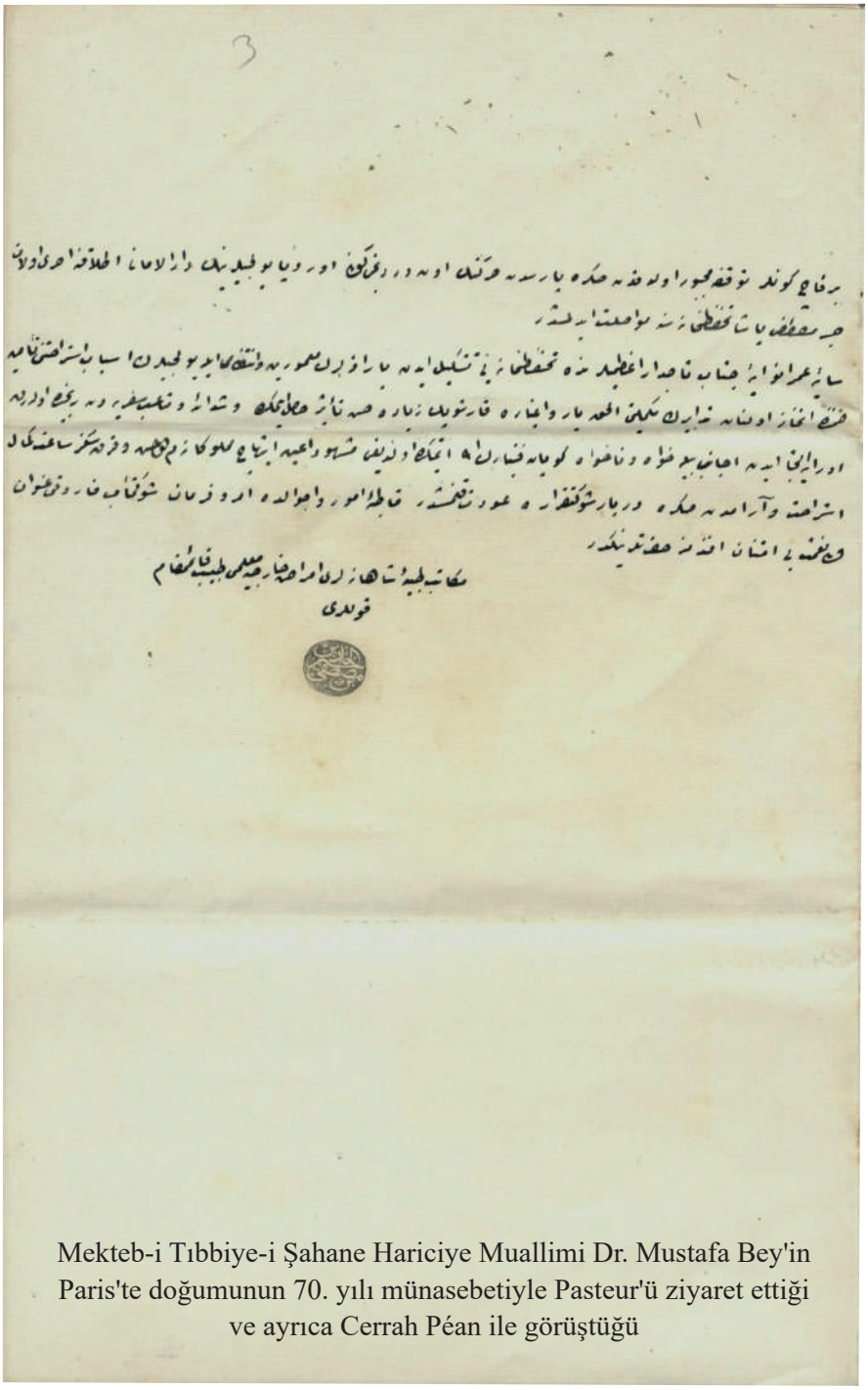

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hariciye Muallimi Dr. Mustafa Bey'in Paris'te doğumunun 70. yılı münasebetiyle Pasteur'ü ziyaret ettiği ve ayrıca Cerrah Péan ile görüştüğü

Telgrafnâme

Chantemesse tarafından Paris'de Pasteur'e

6

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî cânib-i âlîsinden tarafınızdan intihâb olunmak üzere genç ve kâmil ve mâhir bir hekîm taleb buyuruluyor. Burada ikâmet edecek ve mikrob dersleri verecekdir. Ne kadar aylık verilmek lâzım geleceğinin iş'ârı muntazardır. Meşgûliyetim çokdur. Her tarafdan hüsn-i kabûl görmekdeyim.

Fî 16 Eylül sene [1]309 [28 Eylül 1893]

BOA, Y. PRK. SH, 4/56

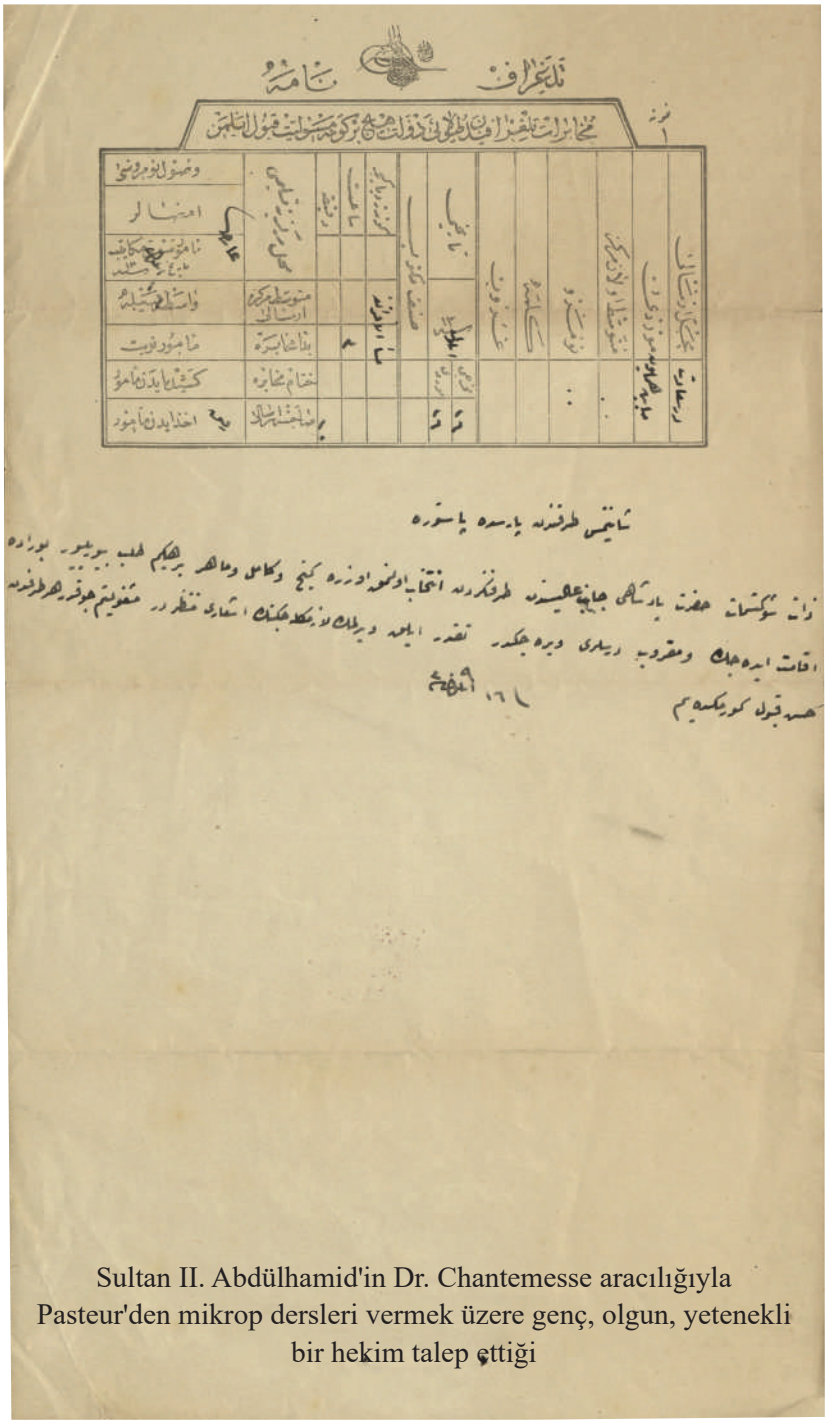

Sultan II. Abdülhamid'in Dr. Chantemesse aracılığıyla Pasteur'den mikrop dersleri vermek üzere genç, olgun, yetenekli bir hekim talep ettiği

Sadâret
Mektûbî Kalemi

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

7

Ber-mûceb-i mazbata Mâliye Nezâret-i Celîlesi'nden icrâ-yı îcâbına himmet buyuruldu.

Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dâiresi'nin 854 numaralı mazbatası sûretidir.

Mâliye Nezâreti'nin Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan 8 Zilhicce sene [1]313 târîhli ve 349 numaralı tezkeresi Dâhiliye Dâiresi'nde kırâat olundu.

Meâlinde âlem-i insâniyete olan hidemâtı ve ale'l-husûs Memâlik-i Şâhâne'de ipekböceği yetişdirmek usûlünü ıslâh yolunda sebk eden himemâtı vâsıl-ı mertebe-i bedâhet olan müteveffâ Pasteur'ün tezkâr-ı nâmı için Fransa'da rekz olunacak heykeli masârıfına Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nin iştirâk eylemesi hakkında ol bâbda müteşekkil hey'et tarafından vukû' bulan mürâca'ata mebnî bin frankdan ibâret bir i'âne irsâline müsâ'ade i'tâsı Müdüriyet-i Umûmiye'den verilen takrîrde iltimâs olunduğundan ve müteveffâ-yı mûmâileyh yüzünden edilen istifâde-i azîmeye nazaran böyle bir i'âne i'tâsı husûsunda idârece ittihâz olunan hatt-ı hareketin Hükûmet-i Seniyyece mazhar-ı takdîr ve tensîb buyurulacağı i'timâd-ı kavîsiyle meclis-i mezkûrca teklîf-i vâkı'a muvâfakat olunmuş olduğu Düyûn-ı Umûmiye İdâresi'nden bâ-tezkere iş'âr kılındığından bahisle istîzân-ı keyfiyet olunmuş ve sûret-i iş'âr şâyân-ı tervîc bulunmuş olduğundan ber-mûceb-i istîzân icrâ-yı îcâbının nezâret-i müşârunileyhâya havâlesi tezekkür kılındı. Ol bâbda.

Fî 29 Zilhicce sene [1]313 ve fî 30 Mayıs sene [1]312 [11 Haziran 1896]

BOA, BEO, 795/59583

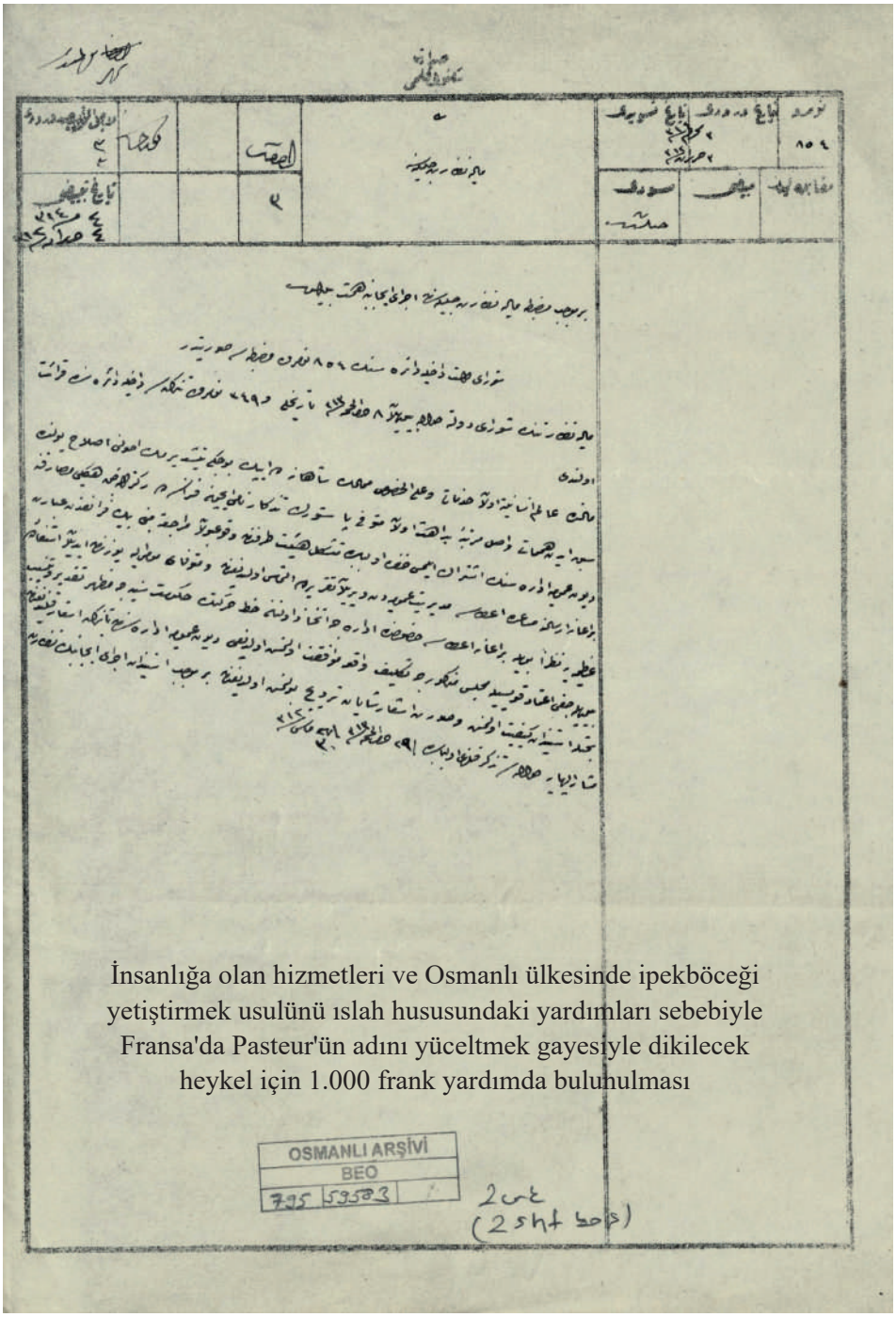

İnsanlığa olan hizmetleri ve Osmanlı ülkesinde ipekböceği yetiştirmek usulünü ıslah hususundaki yardımları sebebiyle Fransa'da Pasteur'ün adını yüceltmek gayesiyle dikilecek heykel için 1.000 frank yardımda bulunulması

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
795 59583

Dâire-i Umûr-ı Ticâret ve Nâfi‘a
Zirâ‘at İdâre-i Umûmiyesi
Numara
13

8

Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü efendim hazretleri,

Fransa etıbbâ-yı meşhûresinden Mösyö Pasteur'ün hayvânât-ı ehliyenin ilel-i sâriyeden ve mühlikeden vikâyesi zımnında îcâd eylediği usûl-i telkîhin Memâlik-i Şâhânece de ta‘mîmi ve Memâlik-i Şâhâne'nin ihtiyâcâtına göre mülkiye baytarı yetiştirilmek üzere Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de fenn-i baytarîye mahsûsan bir sınıf küşâdı hakkında şeref-müte‘allik buyurulan irâe-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî üzerine sebk eden muhâberât ve Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca cereyân eden müzâkerât üzerine bu kere şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülkdârî mûcebince iki sene Mekteb-i Mülkiye'de tahsîl eden üçüncü seneden i‘tibâren leylî olarak Halkalı Mektebi'ne nakledilmek üzere Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de hemen şimdiden nehârî olarak bir sınıf küşâdı savb-ı âlî-i âsafânelerine iş‘âr olunduğu şeref-vârid olan fî 3 Cumâdelâhire sene [1]306 ve fî 22 Kânûn-ı Sânî sene [1]304 târîhli buyuruldu-i sâmî müeddâsından anlaşılmış ve Memâlik-i Şâhâne'nin ihtiyâcâtına kifâyet edecek mülkiye baytarlarının adem-i vücûdundan dolayı ekser mahallerde zuhûr eden hayvânât hastalıkları hakkında îcâb eden tedâbîr-i indifâ‘iye ve sıhhiyenin icrâsında müşkilât çekilmekde olmasıyla sınıf-ı mezkûrun bir an evvel küşâdındaki ehemmiyet ta‘rîfden müstağnî bulunmuş olmağın iktizâsının müsâra‘aten icrâsıyla nezârete dahi ma‘lûmât i‘tâsı bâbında emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 17 Cumâdelâhire sene 1306 ve fî 6 Şubat sene [1]304 [18 Şubat 1899]

Nâzır-ı Ticâret ve Nâfi‘a
Zihni

BOA, MF-MKT, 107/27

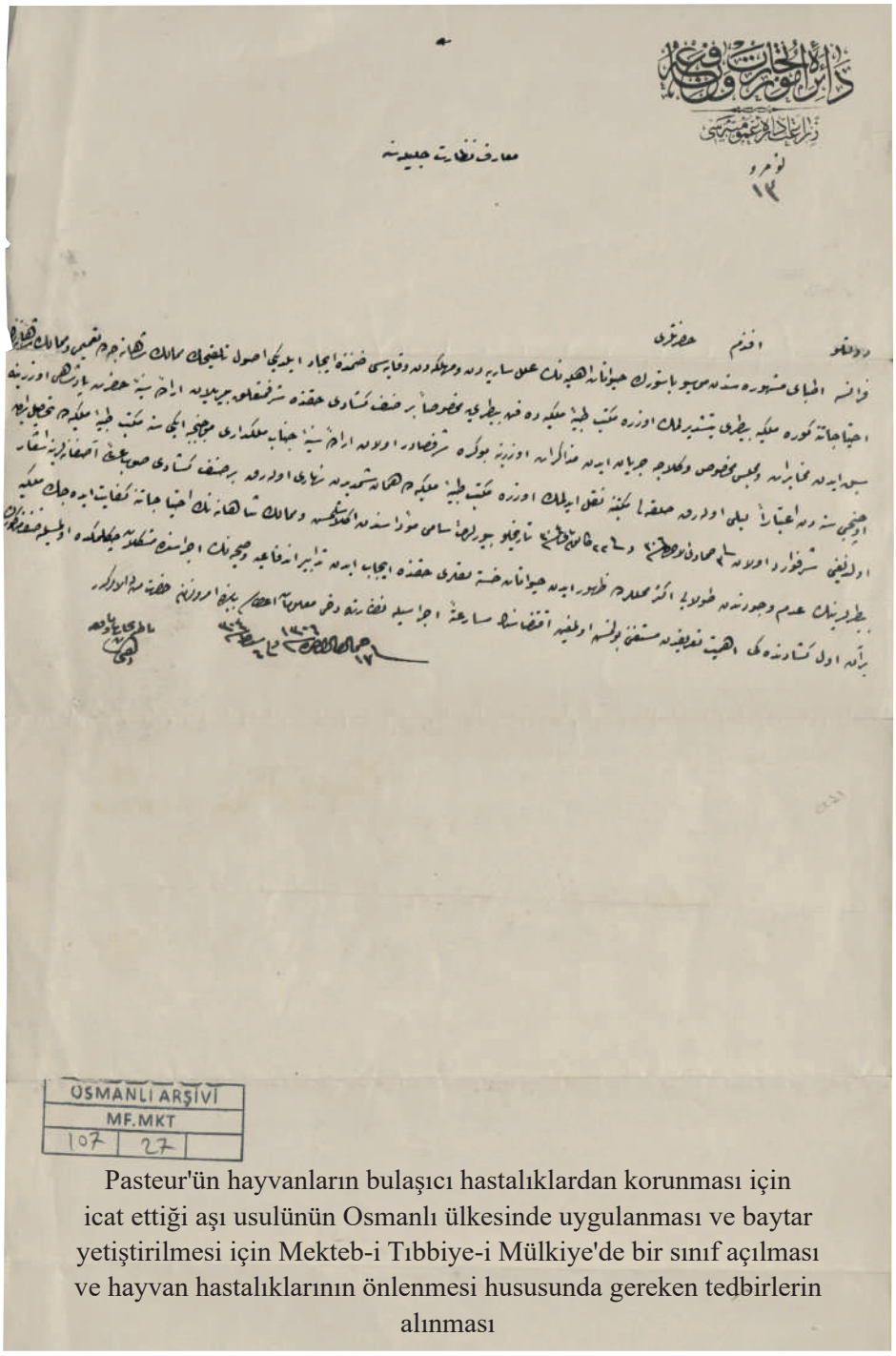

OSMANLI ARŞİVİ
MF.MKT
107 | 27

Pasteur'ün hayvanların bulaşıcı hastalıklardan korunması için icat ettiği aşı usulünün Osmanlı ülkesinde uygulanması ve baytar yetiştirilmesi için Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de bir sınıf açılması ve hayvan hastalıklarının önlenmesi hususunda gereken tedbirlerin alınması

Bâbıâli
Dâire-i Sadâret
Âmedî-i Dîvân-ı Hümâyûn
3424

Atûfetlü efendim hazretleri,

9

Humre hastalığının Pasteur usûlü üzere telkîhi hakkında şeref-sâdır olan irâde-i isâbet-âde-i hazret-i pâdişâhî mantûk-ı celîline tevfîkan icrâ kılınan tecrübelere nazaran telkîh-i mezkûrdan buraca da muvaffakiyet-i kâmile hâsıl olmuş olması cihetle bi't-tedrîc Memâlik-i Şâhâne'nin cihât-ı sâiresine teşmîl edilmek üzere bunun şimdilik zâbıta-i sıhhiye-i hayvâniye mer‘iyyü'l-icrâ olan Küçükçekmece kazâsıyla Çatalca sancağında mevki‘-i icrâya vaz‘ı için iktizâ eden mâdde-i mülhikanın i‘mâli Bakteriyolojihâne Müdürü Mösyö Nicolle tarafından der‘uhde olunacak ise de el-yevm ne kadar hayvânın telkîhi îcâb edeceği bilinemediğinden şimdilik on bin koyuna kifâyet edecek nisbetde mâdde-i mülhika ile bunun için isti‘mâli lâzım gelen şırıngaların Avrupa'dan celbi ile masârıfı olan on beş bin kuruşun zâbıta-i sıhhiye-i hayvâniye ta‘lîmâtı mûcebince mahâll-i ma‘lûmede alınan mu‘âyene rüsûmundan tesviyesi ve rüsûm-ı mezkûre hakkında Orman ve Ma‘âdin ve Zirâ‘at Nezâret-i Celîlesince îzâhât ve tafsîlât-ı mukteziyenin i‘tâsı tezekkür kılındığına dâir Şûrâ-yı Devlet Mâliye Dâiresi'nden i‘tâ olunan mazbata leffen arz u takdîm kılınmış ve nezâret-i müşârunileyhâya teblîğ-i keyfiyet edilmiş olmağla ol bâbda ne vechile irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî müte‘allik ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı âlî-si infâz edileceği beyânıyla tezkere-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 27 Zilka‘de sene [1]316 ve fî 27 Mart sene [1]315 [8 Nisan 1899]

Sadrıa‘zam
Rıfat

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Resîde-i dest-i ta‘zîm olup melfûfuyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkere-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mûcebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 1 Zilhicce sene [1]316 ve fî 30 Mart sene [1]315 [11 Nisan 1899]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Tahsin

BOA, İ. OM, 5/41

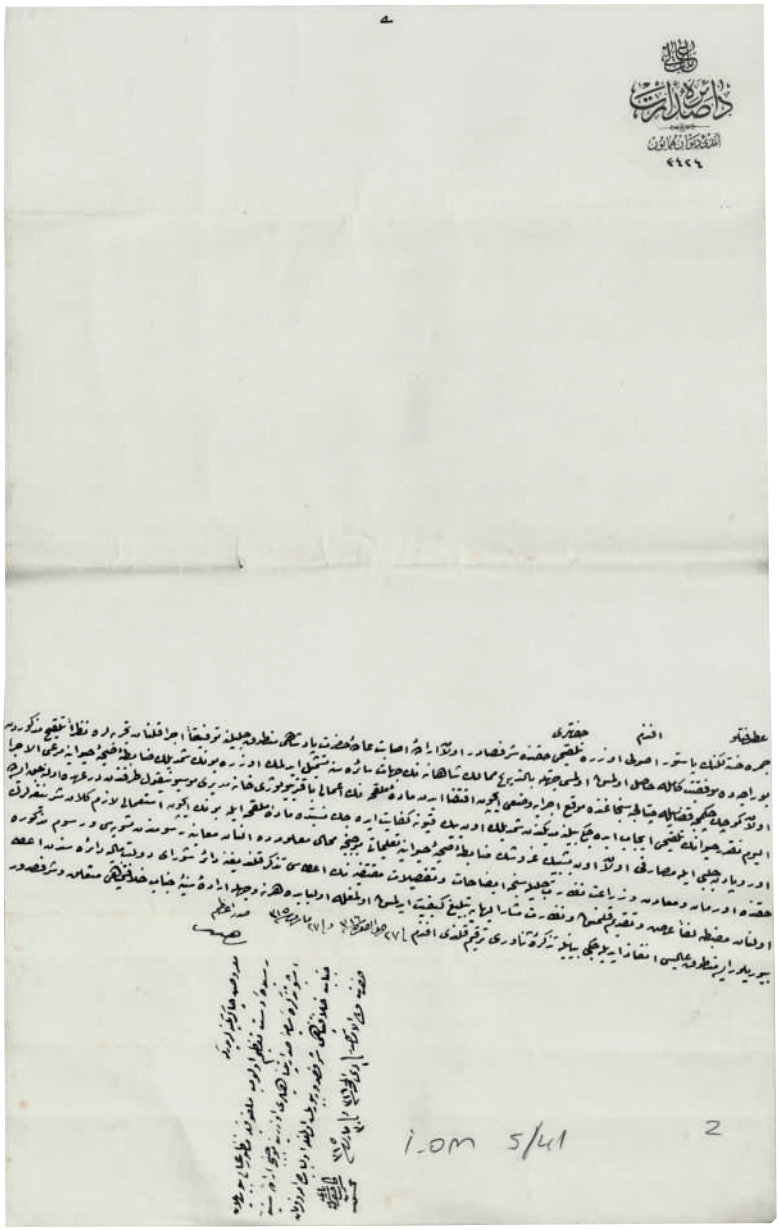

Osmanlı ülkesinin her tarafında yılancık hastalığının Pasteur usulü aşılanmasına başlanacağından öncelikle Küçükçekmece kazası ile Çatalca sancağında uygulamaya konulmak üzere ihtiyaç duyulan aşı malzemesi ve şırınganın Avrupa'dan getirileceği

Ma‘ârif Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Ma‘rûz-ı âcizânedir,

10

Mukaddemâ *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesiyle Fransız meşâhîr-i etıbbâsından Doktor Pasteur'ün terceme-i hâline dâir neşretmiş olduğum fıkra-i mütercemenin bu defa kitâb şekline konulmasını arzu etdiğimden nezâret-i celîleleri hey’et-i teftîş ve mu‘âyenesince lede't-tedkîk ale'l-usûl tab‘ ve neşrine ruhsat i‘tâ buyurulmasını ricâ ederim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 Şubat sene [1]323 [9 Mart 1908]

Hâriciye Nezâreti
Tâbi‘iyet Kalemi Mümeyyizi
Ali Muzaffer

Ber-vech-i tayy ve tashîh tab‘ında be’s yokdur. Fermân

Fî 17 Mart sene [1]324 [30 Mart 1908]

Ahmed Muzaffer

Diğer iki nüshalarının aslıyla tatbîki icrâ edilmişdir. Fermân.

Fî 10 Nisan sene [1]324 [23 Nisan 1908]

Ahmed Muzaffer

BOA, MF-MKT, 1052/47

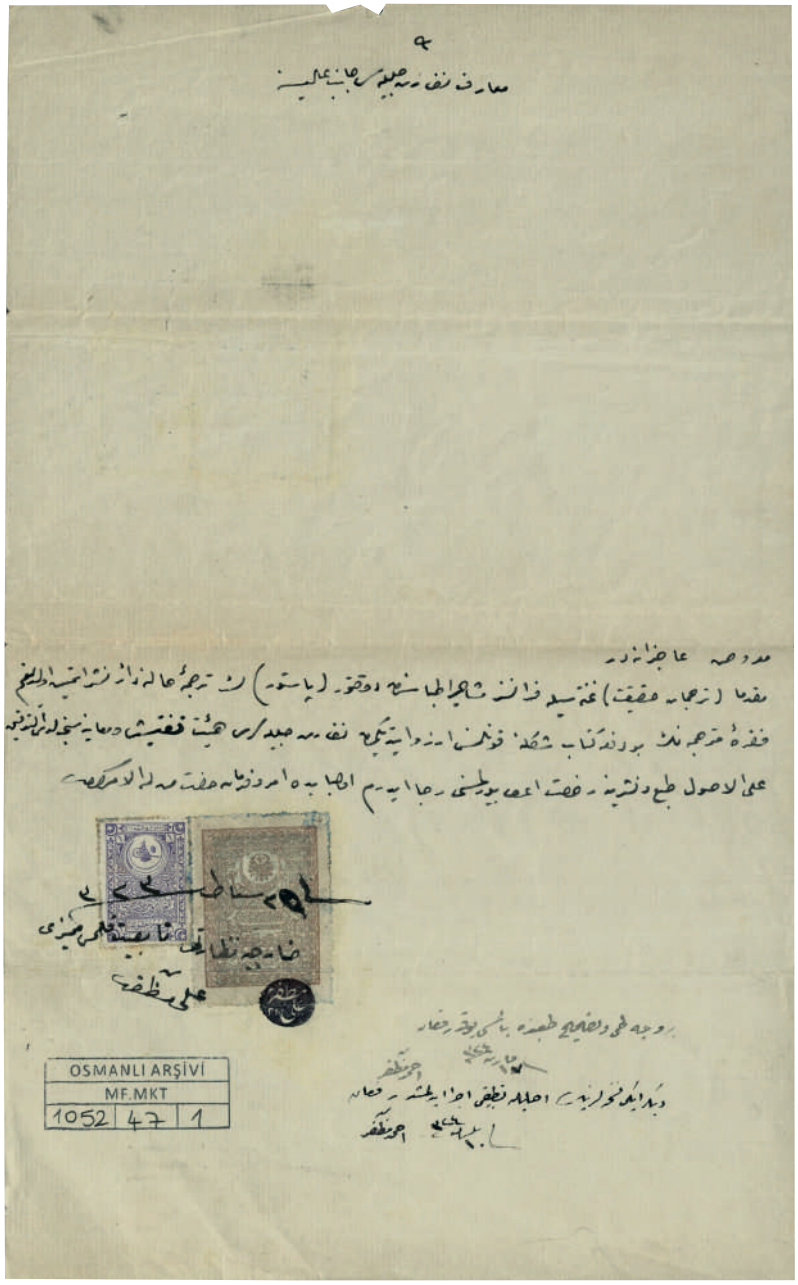

Hariciye Nezareti mümeyyizlerinden Ali Muzaffer Bey'in Pasteur'ün biyografisine dair *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınladığı makalenin kitap halinde yayınına izin verildiği

KAYNAKÇA

A. Başkanlık Osmanlı Arşivi

BEO, 795/59583

İ. DH, 989/78144

İ. OM, 5/41

MF-MKT, 107/27

MF-MKT, 1052/47

MV, 62/34

Y. MTV, 20/20

Y. MTV, 75/61

Y. PRK. SGE, 2/73

Y. PRK. SH, 4/56

B. Diğer Eserler

ALİ VEHBİ, *Louis Pasteur*, Sabra Matbaası, Beyrut 1918.

BESİM ÖMER, *Nevsâl-i Âfiyet*, Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. III, SBÜ Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 33. Baskı, Ankara 2017.

GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA, *Takvimü's-Sinîn*, Cerîde-i Havâdis Matbaası, İstanbul 1331.

Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, Haz. Ali Özek, Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadreddin Gümüş, Medine 1992.

Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü, Haz: Ekrem Kadri Unat, Ekmeleddin İhsanoğlu, Suat Vural, TTK, Ankara 2004.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1962.

REDHOUSE James V., *Turkish and English Lexicon*, 2. Edisyon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Resimli Gazete, *Pasteur*, İstanbul Sanayi'-i Nefise Matbaası, İstanbul 1927.

SERTOĞLU Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, Endurun Kitabevi, İkinci Baskı, İstanbul 1986.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.

İNDEKS

A

Abbot, Edward 54

Abdülhamid II (Osmanlı Sultanı) 137

Académie des Sciences (Fransa'da) 14, 16, 22, 26;

–Ma‘âdin Şu‘besi 28

Académi Française 42;

–a‘zâlığı 42

Alés şehri (Fransa'da) 28, 30

Alfort Baytar Mektebi Müdüriyeti (Fransa'da) 120

Ali Muzaffer Bey (Hâriciye Nezâreti Tâbi‘iyet Kalemi Mümeyyizi) 144, 145

Alman 82;

–orduları 82

Almanya 32, 94;

–etıbbâsı 114

–velî‘ahdı 40

Amerika 114;

–doktorları 114

ampuller 100

Arab etıbbâsı 78

Arbois (Fransa'da Jura departmanında) 10, 16, 32, 44, 82, 84, 86

aşı 38, 76, 96, 98, 126, 127;

–malzemesi 143

–usulü 141

Avrupa 80, 98, 132, 142, 143;

–âlem-i fenni 98

–mehere-i kimyâgerânı 128

–memâliki 114, 128, 134

–yolcuları 134

Avusturya 134

B

bâğcılık 76

bakalorya imtihânı 12

Bakteriyoloji 118, 120;

–müdürü 142

Bank-ı Osmanî şu‘besi 116

baytar 140, 141

baytarlık 120

Belçika;

–doktorlar 114

–müessesâtı 96

Berlin 124

Bernard, Claude 22, 42

Besançon (Fransa'da) 10, 86;

–İ‘dâdîsi 12

beyin hummâsı 96

Beyrut 2, 68
billûrât mes'elesi 90
1870 Muhârebesi (Fransız-Alman Muhârebesi) 64, 82
Biot (Collége de France'ın ihtiyâr müderrisi, kimyâger) 16, 90
bira 22, 96;
–i'mâlâthâneleri 94
birahâneler 22
Bismarck (Prusya Başvekîli) 32, 124
Brezilya imparatoru 48
Brouardel, Dr. 118
bulaşıcı hastalıklar 141
Bulgaristan 134

C

câm balon 24
Carnot (Fransa Reîsicumhûru) 50, 100
Chamberlain (Pasteur'ün talebelerinden) 38, 40
Chantemesse, Dr. 136, 137
Chevreul (Târîh-i Tabî'î Müzesi Müdürü) 32
cıva 26
Cihân Harbi 82
Cisrimustafapaşa Tahaffuzhânesi 134
Collége de France 90
Compiègne Şatosu (Fransa'da) 28
Coquelin 48
Crédit Foncier (Fransız bankası) 116

Ç

Çatalca sancağı 142, 143

D

Dâhiliye Nezâreti 126
Dârülmu'allimîn-i Âliye (Paris'de) 84, 86, 88, 92
dârüssınâ'a 94, 96
dâülkelb;
–illeti 108
–telkîhi ameliyât 110
de Galles, Prens 40
de le Ris (Pasteur'ün talebesi) 36
Dersaadet 126, 128, 130, 132
Devlet-i Aliyye-i Osmaniye 132, 114
Dijon Lisesi (Paris'de) 90
dimorphisme 14
diploma 32, 34
Dole (Fransa'nın Franche-Comté departmanında) 82, 98
Dubois, Paul (Pasteur'ün büstünü yapan) 84
Dumas, Aleksander 14, 16, 22, 42
Dumas, J. B. (Fransız Kimyâger) 12, 18, 44
Dupuy (Fransa Ma'ârif Nâzırı) 50
Düyûn-ı Umumiye İdaresi 138

E

Edinburgh Kongresi (İngiltere'de) 44
emrâz 78;
–-ı müstevliye 120
–-ı sâriye 120
Esad Paşa (Paris Sefîri) 106, 110
etıbbâ 80, 106

F

Faure, Félix (Fransa Reîsicumhûru) 102

felc 96
felsefe 12
fenn-i;
–cerrâhî 76, 132
–cerrâhiye 66
–tıb 132
fizyoloci 22
Franche-Comté departmanı (Fransa'da) 82
Franklin 20
Fransa 10, 12, 28, 38, 46, 50, 64, 76, 82, 94, 96, 98, 100, 102, 120, 138, 139;
–ahâlîsi 46
–dânişmendânı 114
–etıbbâ-yı meşhûresi 140
–Hâriciye Nezâreti 110
–hey'et-i meb'ûsânı 36
–Hükûmeti 40, 44
–imparatoru 28
–matbû'âtı 80
Fransız 32, 34, 42, 82, 114;
–dostlar 116
–îd-i millîsi 44
–kimyâgeri 78
–meşâhîr-i etıbbâsı 144
–milleti 112
–vatanı 80
Friedrich (Almanya Velî'ahdı) 40

G

Galvani (İtalyan fizikçi) 20
Gofer, Peştan (Münih'de hıfzıssıhha tedrîshânesi bulunan) 122
Grancher, Dr. (Paris Dârülfünûnu mu'allimlerinden) 46, 114, 118
Grandeau (Académi Française Üyesi) 42
Grand kordonu (Légion d'Honneur nişânının en büyük rütbesi) 40
Gravière, Jurien de la (Fransa dânişmendânının birincisi, Amiral) 114
Guillaume, Birinci (Prusya Kralı) 32

H

Halkalı Mektebi 140
Hâriciye Nezâreti 110, 112, 120;
–mümeyyizleri 145
–Tâbi'iyet Kalemi mümeyyizi 144
hastahâne 66, 132
hastalık 28, 36, 38, 66, 76, 78, 80, 82, 96, 98
hayvânât;
–hastalıkları 140
–-ı ehliye 140
Hazîne-i Hâssa Nezâreti 126
heykel 138, 139
hıfzıssıhha 122;
–laboratuvarı 124
–tedrîshânesi 122-123
hukemâ 80
humre hastalığı 38, 142
huveyn 78
Hükûmet-i Seniyye 138
Hüseyin Remzi Bey (Paris'e Pasteur'e giden heyette yer alan) 114, 120

Hüsnü Bey, Baytar (Paris'e Pasteur'e gönderilen heyetten) 120, 122

I

Institut Pasteur 48

İ

İbrahim Alaeddin Bey 74
iftihâr diploması 32
ihtimâr 94
ilel-i;
–müstevliye 122
–müstevliye-i hayvânât 120
–sâriye 126, 140
ilm-i;
–emrâz 120
–hayvânât dersi 120
–inşâ 12
–kimyâ 12
–tıb 80
İngiliz doktorlar 114
İngiltere 44
İpekböceği/ipekböcekleri 28, 30, 32, 68, 96, 138, 139
–hastalığı 96
ipekböcekçiliği 76
ipekçilik 32
ipekhâne 28
İslâm 130
İspanyol doktorlar 114
İstanbul 74, 116, 122
İsviçre hududu 82

J

Jura;
–dağı (Fransa'nın İsviçre hududunda) 82;
–departmanı (Fransa'da) 10

K

karantina 128
kelebek 28
kimyâ 78, 86, 90, 94;
–dersleri 12
–mu‘allimi 94, 96
Koch, Dr. 124
Kopenhag 112
koyun 38, 76, 96, 142
köpek 80
kudurmak 76
kuduz 44, 76, 78, 98;
–aşısı 98
–hastalığı 107
–hayvânât 98
–illeti 46, 106
–köpek 62
–serumu 78, 100
Küçükçekmece 127;
–kazâsı 126, 142, 143

L

laboratuvar 14, 18, 90, 94, 96, 98, 120
Latin lisânı 12
Laurent, Mösyö (Fransa'da dârülfünûn müdürü, Pasteur'ün kayınpederi) 16

Légion d'Honneur nişânı 10, 40
Lille (Fransa'da) 20, 96
Littré (Fransız hekim) 42
Londra Kongresi 40
Louis, On Üçüncü (Fransa Kralı) 32

M

Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbeti 106
Ma'ârif Nezâreti 140, 144
Mâliye Nezâreti 116, 138
Manuel, Eugéne 48, 68
Marie Laurent, Matmazel (Pasteur'ün hanımı) 92
Mecidî Nişânı 108, 109, 130
Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ 140
medeniyet 82;
–âlemi 44, 112
Meister, Joseph (Pasteur'ün laboratuvarına gelen kuduz hastalığına yakalanan çocuk) 46, 62
Mekâtib-i Tıbbiye-i Şâhâne 134
Mekteb-i Tıbbiye-i;
–Mülkiye 140, 141
–Şahane 135
Memâlik-i;
–Mahrûse 130, 132
–Şâhâne 138, 140, 142
mikrob/mikroblar 24, 34, 36, 38, 66, 78, 80, 96, 118, 132, 137;
–dersleri 136
mikroskob 120
Montanvert (Fransa'da) 24
Moskof ülkesi 46
Mustafa bin Hayreddin, Tabîb Kâimmakâm (Mekâtib-i Tıbbiye-i Şâhâne Emrâz-ı Hâriciye Mu'allimi) 134, 135
mülkiye baytarı 140
Münih 122
müze 84

N

Napolyon;
–Bonapart (Fransa İmparatoru) 10, 80, 82
–ordusu 82
Napolyon, Üçüncü (Fransa İmparatoru) 28
Newton 56
Nicolle, Mösyö (Bakteriyolojihâne Müdürü) 142
nifâs 36
Nisard, Mu'allim 44
Nocard (Fransa'da Alfort Baytar Mektebi mu'allimlerinden) 120
Notre Dame Kilisesi (Paris'de) 102
nüzûl 30

O

Orman ve Ma'âdin ve Zirâ'at Nezâreti 142
Osmanlı;
–rengi 116
–ülkesi 139, 141, 143
Osmanlılar 48

Ö

öküz 80

P

Paget, Sir James (Londra Kongresi Reîsi) 40

Paris 10, 12, 14, 18, 30, 32, 44, 46, 82, 84, 86, 88, 94, 98, 108, 109, 110, 112, 120, 124, 128, 132, 134, 135, 136;

–Dârülfünûnu mu‘allimleri 114

–Dârülmu‘allimîni 26, 92, 96

–hayâtı 84

–kimyagerleri 106

–Sergi-i Umûmîsi 30

Pasteur Enstitüsü 94, 98, 102

pasteuriser 22

Pasteur, Jean Joseph (Louis Pasteur'ün babası) 82

Pasteur, Madam 94, 102

Péan, Dr. (Fransız cerrâh) 132, 135

pebrin hastalığı 28

Plutarque (Yunan Tarihçi) 12

Pouchet, Mu‘allim (Pasteur'ün mu‘ârızlarından) 24, 26

Pouilly Le Fort köyü (Fransa'da) 38

Prouste (Kimyâger) 118

Prusya askerleri 32

R

Resimli Gazete 72, 74

Rıfat (Sadrıa‘zam) 142

Roqui, Jeanne Etiennette (Louis Pasteur'ün annesi) 82

Roty (Meşhûr Fransız hakkâk) 50

Roux (Pasteur'ün talebelerinden) 38, 40, 56

Rus 46

Rusya çarı 48

S

Sabra Matba‘ası (Beyrut'ta) 2, 6

Saint Louis Lisesi (Fransa'da) 12

Saltanat-ı Seniyye 108, 132

saman 24

Sanâyi‘-i Nefîse Matba‘ası (İstanbul'da) 74

sârî;

–emrâz 76

–hastalıklar 96

Sedan (1870 Muhârebesi'nde Fransızların Almanlara mağlûb oldukları yer) 82

Sédillot, Dr. 34

Sırbistan 134

sinek 80

Smolensk şehri (Moskof ülkesinde) 46

Sorbonne 64;

–Darülfünûnu 12, 50, 86, 100

–Salonu (Paris'de) 128

sterilize 24, 26;

–su 26

Strasbourg 16;

–Dârülfünûnu 16, 84, 90

–Dârülfünûnu rektörü 92

Süreyya (Mâbeyn Başkâtibi) 108

süt 80

Ş

şarâb 80;

–i‘mâlâthâneleri 94

şarbon 76, 98;
–hastalığı 96, 127
–illeti 120, 126
Şark sür‘at katarı 128, 134
şırınga 142, 143
Şûrâ-yı Devlet;
–Dâhiliye Dâiresi 138
–Mâliye Dâiresi 142

T
tabâbet 76, 80
tahaffuzhâne 134
tahammür 20, 22, 24, 30, 94
Tahsin (Mâbeyn Başkâtibi) 142
Târîh-i Tabî‘î Müzesi 96;
–müdürü 32
tartarat billûrâtı 26
tavuk kolerası 36, 96
telkîh ameliyâtı 112, 114
tenâsül bi-nefsihî 80;
–nazariyesi 24, 26
Tercümân-ı Hakîkat gazetesi 144, 145
Tıbbî Nebâtât Bâğçesi (Fransa'da) 32
Ticâret ve Nâfi‘a Nezâreti 126
Türk ecdâdı 44
Türkiye 102

U
ulûm-ı tabî‘iye 12, 78, 86;
–doktoru 86
usûl-i tedâvî 78

Ü
üzüm 96

V
Vercel (Pasteur'ün arkadaşı) 10
Vergil (Romalı şair) 12
Vulpian, Alfred (Fransız Doktor) 46

Y
yılancık hastalığı 143
Yunan;
–doktorları 114
–-ı kadîm lisânı 12

Z
zâtü'l-bevl 50
Zihni (Ticâret ve Nâfi‘a Nâzırı) 140
Zirâ‘at;
–Bankası 126, 127
–Cem‘iyeti (Fransa'da) 96
–Nezâreti 28
Zoéros Paşa 108, 124